

MEDIÁLNÍ REPREZENTACE
AMERICKÝCH PREZIDENTSKÝCH VOLEB ROKU 2016
VE VYBRANÝCH POŘADECH ČESKÉHO ROZHLASU

(Část 1 dílčí zakázky č. 5 na základě rámcové smlouvy o poskytování analýz
plnění požadavků zákona č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu ze dne
20. 10. 2015)

Podavatel: Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Analytický tým:

Mgr. Renáta Sedláková, Ph.D.

Mgr. Marek Lapčík, Ph.D.

Mgr. Zdenka Burešová

Analýza mediální reprezentace amerických prezidentských voleb r.2016 ve vybraných pořadech Českého rozhlasu byla vypracována pro potřeby Rady Českého rozhlasu. Analýze byly podrobeny pořady Četba ze zahraničního tisku, Den podle..., Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře, Názory a argumenty, Svět ve 20 minutách a speciální společné vysílání stanic ČRo Plus a ČRo Radiožurnál k americkým prezidentským volbám, vysílané dne 9. 11. 2016. Cílem analýzy bylo popsat mediální obraz amerických prezidentských voleb vytvářený vybranými pořady Českého rozhlasu a zjistit, nakolik si rozhlas ve stanoveném vzorku počínal v souladu s povinnostmi média veřejné služby (dle Zákona 484/1991 Sb. a Kodexu Českého rozhlasu) s důrazem na poskytování objektivních, ověřených a vyvážených a všestranných informací a na působení Českého rozhlasu coby fóra pro veřejnou diskusi s širokým spektrem názorů a hledisek.

Obsah analytické zprávy:

1. TEORETICKÝ RÁMEC STUDIE.....	4
1.1 TEORETICKÁ VÝCHODISKA KONSTRUKTIVISTICKÉHO PŘÍSTUPU MEDIÁLNÍCH REPREZENTACÍ	4
1.2 TEORIE NASTOLOVÁNÍ TÉMAT (AGENDA SETTING) A RÁMCOVÁNÍ (FRAMING).....	5
1.3 POLITICKÝ SYSTÉM USA A ZÁKLADNÍ BODY PREZIDENTSKÉ PŘEDVOLEBNÍ KAMPANĚ V OBDOBÍ OD 10. ŘÍJNA 2016 DO 8. LISTOPADU 2016	6
2. METODIKA STUDIE	9
2.1 VZOREK A VÝZKUMNÉ JEDNOTKY ANALÝZY	9
2.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY	10
2.3 KVANTITATIVNÍ VÝZKUMNÝ POSTUP – OBSAHOVÁ ANALÝZA	10
2.3.1 Operacionalizace měřených proměnných	11
2.4 KVALITATIVNÍ INTERPRETATIVNÍ ANALÝZA TEXTU	12
3. ANALYTICKÁ ČÁST STUDIE	15
3.1 HLAVNÍ ZÁVĚRY – NEJVÝZNAMNĚJŠÍ ZJIŠTĚNÍ ANALÝZY	15
3.2 PODROBNÉ VÝSLEDKY KVANTITATIVNÍ ANALÝZY.....	17
3.2.1 Formální struktura zkoumaných pořadů	25
3.3 PODROBNÉ VÝSLEDKY KVALITATIVNÍ ANALÝZY	27
3.3.1 Reprezentace amerických voleb v pořadu <i>Svět ve 20 minutách</i>	27
3.3.2 Reprezentace amerických voleb v pořadu <i>Četba ze zahraničního tisku</i>	39
3.3.3 Reprezentace amerických voleb v pořadu <i>Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře</i>	43
3.3.4 Reprezentace amerických voleb v pořadu <i>Den podle...</i>	45
3.3.5 Reprezentace amerických voleb v pořadu <i>Názory a argumenty</i>	50
3.4 ANALÝZA SPECIÁLNÍHO VOLEBNÍHO VYSÍLÁNÍ.....	56
3.5 ANALÝZA JAZYKOVÉ STRÁNKY POŘADŮ A PROJEVU MODERÁTORŮ.....	59
3.5.1 Moderování pořadu <i>Den podle...</i>	59
3.5.2 Jazyková a hlasová hlediska projevu moderátorů	60
3.5.3 Příklady neobjektivity v moderování pořadu	63
3.5.4 Hosté pořadu	64
3.5.5 Ostatní zkoumané pořady.....	65
4. TEMATIZACE KLÍČOVÝCH POZNATKŮ ANALÝZY	
V KONTEXTU LEGISLATIVNÍHO RÁMCE FUNGOVÁNÍ ČRO	67
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	71

1. Teoretický rámec studie

1.1 Teoretická východiska konstruktivistického přístupu mediálních reprezentací

Podle aktuálně dominantního přístupu sociálních věd, včetně mediálních studií, je svět, ve kterém žijeme, vytvářený sociálně prostřednictvím vzájemných interakcí jednotlivých sociálních aktérů. Tato myšlenka vyplývá z práce, kterou na konci šedesátých let představili P. Berger a T. Luckmann (česky 1999). Zjednodušeně vyjádřeno: svět, který zpravidla pokládáme za danou a přirozenou realitu, je závislý na našem jednání a našich myšlenkách. V současné informační společnosti jsou to kromě osobních interakcí především média, která vstupují do nekončícího procesu formování a definování naší žité každodennosti. Vyjadřuje to teorie mediální konstrukce reality (Schulz 2000, Tuchman 1978).

V mediálních studiích je vztah médií a vnější skutečnosti konceptualizován jako proces mediace či medializace¹. Mediální reprezentace jsou formovány dvěma klíčovými faktory: událostmi z vnějšího světa a vzorci jejich zpracovávání v rámci mediálního (zpravodajského) systému, mluvíme o tzv. mediálních rutinách². Patří k nim například způsob výběru událostí, jež bude dané médium pokrývat. Je zřejmé, že nikdy nemůže být zveřejněno vše, a současně platí, že široce přijímanými, tedy reálnými, se stávají právě a jen ty části reality, jež byly (opakovaně) medializovány³. Nejen, že nelze od médií očekávat, že budou objektivními zdroji informací⁴ o světě, ale zároveň pozbývá smyslu posuzovat, jak přesné nebo naopak nakolik pokřivené mediální reprezentace jsou. Médii publikovaná sdělení jsou vždy jen jedním z možných způsobů reprezentace události, která byla jeho předobrazem, ukazuje pouze její část, a to z určitého úhlu pohledu. Z logiky věci je zřejmé, že nemohou být neutrálními sděleními, jakkoli o to mohou usilovat. Navíc hodnotová stanoviska obsažená ve zprávách neodráží vlastnosti reprezentovaných událostí či osob, ale mínění tvůrců zpráv, případně těch, kteří mají v dané společnosti významný podíl na moci.

Proto je věnována zásadní pozornost výzkumu mediální reprezentace jevů či osob, neboť právě to, jak jsou v médiích zobrazeny, zásadním způsobem formuje jejich význam a postavení ve společnosti. To, jak média tyto osoby/jevy označují, v jakém kontextu o nich hovoří a jak je zobrazují, je základním stavebním kamenem sociálně vytvářené reality. Stejně jako je důležité to, co naopak opomíjejí nebo nezdůrazňují. Jednotlivé mediální produkty můžeme srovnávat s jinými mediálními či sociálními konstrukty (např. statistikami) či osobní zkušeností. Pouze různost zobrazení skutečnosti nás může přiblížit k „objektivnímu poznání“, jež bude adekvátním východiskem pro naše další sociální jednání.

Současná v naší každodennosti stále více přítomná média disponují schopností vydávat svá sdělení za „věrný obraz reality“ a značná část příjemců s předkládanými informacemi pracuje jako s fakty. Již v polovině sedmdesátých let ukázal Schulz, že mediální realita supluje pro příjemce faktickou realitu, ke které nemají jiný přístup (Kunczik 1995: 125). Vzhledem k tomu,

¹ Podrobněji viz např. Burton, Jirák 2001, Trampota 2006, McQuail 1999: 363.

² Podrobněji např. Jirák, Köpplová 2003.

³ Srov. Reifová 2004: 107.

⁴ Objektivita se stává spíše nedosažitelným ideálem, kterému se novináři snaží přiblížit prostřednictvím intersubjektivně ověřitelného sdělování (Schulz 2000).

že dnes s řadou problémů, osob či jevů nelze mít osobní zkušenost, formují sociální aktéři své rozumění světu podle médií vytvářených reprezentací. Ta ale mohou být zatížena různými ideologickými obsahy, neboť média lze dobře využívat i jako nástroje moci a kontroly, stejně tak jako k šíření hegemonie. Mediální obsahy běžně odrážejí a šíří ve společnosti dominantní ideologie, hodnoty, normy, postoje a zájmy dominantních skupin/osob (Cottle 1997) a tak přispívají ke stvrzování společenského statu quo. Ani zpravodajství není výjimkou a lze v něm vysledovat vidění světa jeho tvůrců a to, co je podle nich tak zásadní, aby bylo mediováno; zároveň zveřejněné informace mohou odrážet představy vlastníků média. Podle klasika britských kulturních studií Stuarta Halla je proto tou nejdůležitější otázkou ne to, jakou realitu média vytvářejí, ale čím význam je komunikován (Hall 1997: 228).

1.2 Teorie nastolování témat (agenda setting) a rámcování (framing)

Existují témata a události, o kterých média informují častěji a opakovaně, a jiná, která systematicky zůstávají opomíjena. V sedmdesátých letech tento proces popsali M. McCombs a D. Shaw jako teorii nastolování témat (*agenda-setting*). Ukázali, jak média přitahují pozornost svého publika k jimi vybraným tématům, která začnou být vnímána jako důležitá. Jejich teorie předpokládá, že to, co rezonuje ve veřejnosti (o čem lidé přemýšlejí, diskutují, o co se zajímají) je silně ovlivněno agendou médií. Teorie nastolování témat tak přechází od názoru, že média ovlivňují, co si lidé myslí, k tvrzení, že určují, o čem budou přemýšlet (McCombs, Shaw 1991: 18).

Tradice výzkumu nastolování agendy má dnes již půl století a za tu dobu se rozrostla o dílčí specifické koncepty věnované nejen tzv. agendě nastolování druhého stupně, tedy agendě atributů, tematických rámců a kontextů, do nichž jsou prezentované události ukotveny. Tato bývá označována jako analýza tematického rámcování (framing analysis). Další rovinou je například výzkum intermediality zkoumající, jak se svou agendou navzájem ovlivňují jednotlivá média, respektive za jakých podmínek je téma nastolené jedním médiem přebíráno i médii dalšími. (McCombs 2004)

Jako *atribut* jsou označovány znaky či vlastnosti, jež charakterizují mediálně prezentovaný objekt. Vzhledem k tomu, že většinu objektů lze popsat značným množstvím atributů, je podstatné, které jsou konkrétně vybrány. Kromě výběru pokrývaných událostí (jevů/osob/témat) tedy v médiu dochází i k výběru atributů, jimiž bude uchopena a specifikována. Média tak příjemcům naznačují nejen, o čem mají přemýšlet, ale také jak, v jakých kategoriích. V souvislosti se zkoumanou reprezentací volby⁵ amerického prezidenta budeme analyzovat, jaké vlastnosti byly systematicky zmiňovány u jednotlivých kandidátů a tímto jim připsány.⁶ Dalším konceptem rozšířeným s teorií nastolování témat je tzv. rámcování (framing)⁷. Existuje více pojetí rámcování lišících se především tím, zda rámce vztahují k individuálnímu vnímání nebo je považují za součást společenského diskurzu. Aktuální mediální studia zpravidla citují Entmana (1993: 52), podle kterého rámcovat znamená: *vybrat některé aspekty*

⁵ Agenda druhé stupně byla zkoumána například na obrazu kandidátů ve volbách ve Španělsku v roce 1995. Rozlišovány přitom byly atributy substantivní, charakterizující kandidáta fakticky, a afektivní, popisující, zda o něm bylo referováno pozitivně, neutrálně či negativně. (McCombs 2004)

⁶ Například Clintonová mohla být označována jako „blondýna“ a Trump jako „džentlmen“.

⁷ V sociologii je pojem spojován s knihou *Framing analysis* E. Goffmana (1974), který rámec označuje za základní kognitivní schéma organizace a interpretace skutečnosti nezbytné pro orientaci jedince v každodennosti.

pozorované reality a udělit jim větší významnost v komunikovaném textu, a to způsobem podporujícím určitou definici problému, příčinnou interpretaci, morální hodnocení, anebo doporučení řešení popsané skutečnosti. Podstatné pro proces rámcování je, že zatímco některé atributy zvýznamňuje, jiné záměrně opomíjí. V tomto smyslu je rámcování projevem společenské moci a odráží dominantní řád. Podobně Reese (2003: 11) definuje rámce jako „organizační principy, které jsou sociálně sdílené a trvalé v čase, fungující symbolicky, aby významně strukturovaly sociální svět.“ Samotný McCombs (2004) považuje rámec za speciální komplexní případ atributu objektu, který má charakter dominantní perspektivy/diskurzu či náhledu, ve kterém se o objektu pojednává. Maher (2003) mu oponuje, že rámec je širším konceptem, který objekt přímo determinuje a strukturuje. Podstatné je, že rámce, které objekt ukotvují, navozují a směřují možné dekodování sdělovaných informací příjemci.

Posledním zmiňovaným konceptem je tzv. vypíchnutí (priming), jež reflektuje důsledky nastolování agendy na straně publika. Jde o to, jakou důležitost příjemci přikládají médiu preferovaným tématům a jak je hodnotí, a to i ve vztahu k jiným tématům⁸. Za hlavní účinek nastolování agendy je považováno usměrňování veřejného mínění⁹, respektive směřování pozornosti veřejnosti k tématům s vysokou frekvencí medializace (tzv. salience tématu v mediální agendě). Předpokládá se, že efekt usměrňování souvisí s utvářením postojů a názorů veřejnosti na jednotlivá témata/objekty.

Pro zkoumání mediální agendy bývá standardně používána kvantitativní obsahová analýza. Pracuje se přitom s premisou, že příjemci sdělení posuzují významnost události/jevu/tématu na základě míry jeho mediálního pokrytí, tedy množství publikovaných sdělení, salience tématu. Výzkumy fungování mediálních domů a zpravodajských redakcí naopak dokládají, že proces vzniku zpráv je ovlivňován mnoha faktory, a to nejen organizačními, ale i ideologickými. Je pak zcela zřejmé, že určité události/jevy/jsou medializovány výrazně častěji než jiné a některé jsou záměrně opomíjeny (viz výše).¹⁰

1.3 Politický systém USA a základní body prezidentské předvolební kampaně v období od 10. října 2016 do 8. listopadu 2016

Každá předvolební politická kampaň je vždy především politickou komunikací mezi politickými institucemi (stranami a jejich členy) a občany (publikem) s cílem ovlivnit jejich rozhodovací proces ve volbách a dosáhnout tak politické moci. Mezi užívanými nástroji politické komunikace nechybějí média, ba naopak jsou základem všech předvolebních kampaní.

Analýzy amerických kampaní pracují již od poloviny minulého století s termínem politický marketing¹¹, který na rovinu politiky aplikuje ekonomický koncept trhu jako konkurenčního prostředí. Na politickém trhu se potenciálně uchazeči o politické posty snaží získat přízeň voličů a skrze ni rozhodovací pravomoci. Kromě nich zde samozřejmě působí již zvolení členové vlády a dílčích zastupitelstev, ale i různé zájmové skupiny a lobbisté, všichni hájící své ideje (a ideologie) a usilující o to prosadit je do legislativy. Využívají při tom standardní marketingové

⁸ Například Iyengar, Peters a Kinder (1982) doložili fungování procesu vypíchnutí na změnách vnímání a hodnocení prezidenta USA na základě mediálních informací o jeho politických krocích v různých oblastech.

⁹ Efekt usměrňování byl doložen např. výzkumy politických preferencí německých voličů v roce 1986 (McCombs 2004).

¹⁰ Srovnej např. Tuchman 1978, Hartley 2001, Bennet 1996.

¹¹ Poprvé o něm píše politolog Stanley Kelly v roce 1956 v textu *Professional Public Relations and Political Power*.

strategie analogické těm užívaným při budování značky nebo prodeji produktu. Jedná se především o vytvoření specifické politické strategie pro určitý segment politické scény, do kterého je daný politický subjekt (strana či kandidát) umístěn (jedná se o takzvaný positioning/umístění se/zvolení pozice). Jednotliví autoři zabývající se studiem politického marketingu přitom zmiňují, že užívané nástroje a strategie do značné míry varíují v závislosti na prostředí, respektive státu, ve kterém se odehrává, a jeho politické kultuře (např. volebním systému, systému politických stran, předvolebních zvyklostech apod.).

Politický systém USA je označován jako prezidentský systém. Prezident disponuje mocí výkonnou a podle Ústavy je jejím jediným držitelem (jmenuje všechny členy vlády a úředníky) a vrchním velitelem ozbrojených sil, ale nemá moc zákonodárnou, která náleží dvoukomorovému Kongresu (tvoří jej Senát a Sněmovna reprezentantů). Přestože v USA funguje široké spektrum politických stran, jejich stranický systém je označován jako dvoustranický (bipartismus), neboť mu dominují a na vládnutí se na celostátní úrovni¹² střídavě podílejí jen dvě strany – Demokratická (democratic party) a Republikánská (republican party). Tzv. demokraté jsou považováni za levicově liberální; jejich politika klade větší důraz na sociální zabezpečení a připouští zásahy státu do ekonomiky (podporují např. vyšší zdanění bohatých, dostupné vysoké školství a všeobecnou zdravotní péči, rovné příležitosti, fungování odborových organizací, ochranu lidských práv a práv menšin i ochranu životního prostředí apod.). Republikánská strana na politickém spektru reprezentuje konzervatismus, prosazují volný trh, svobodný obchod a nízké daně a usilují o omezení státu, naopak podporují individualismus a podnikání. Její stoupenci se historicky rekrutovali z řad protestantů, což se odráží v důrazu na morální hodnoty a protestantské tradice s podporou tradiční rodiny, protipotratové politiky či odporu k homosexuálním sňatkům apod.

V publikaci *Americké volby 2016* autoři z Institutu politického marketingu (2017) rozebírají prezidentskou kampaň z mnoha hledisek. Vybíráme zde jen některé údaje, které mohou sloužit jako základní informační pozadí pro následné porozumění provedené analýze vysílání ze zkoumaného období vyvrcholení předvolební kampaně. Údaje charakterizují nejen jednotlivé kandidáty, ale i jimi užívané strategie, které více či méně kopírovala i zpravodajská média.

Volba prezidenta USA je dvoukolová a nepřímá. Zájemce o post prezidenta musí nejprve uspět v tzv. primárách v rámci jednotlivých států unie a na volebních sjezdech jednotlivých stran být nominován jako oficiální kandidát dané strany. Teprve potom nastává vzájemné soupeření kandidátů jednotlivých stran v prezidentské kampani. Prezident není volen přímo občany, ale kolegiem volitelů (zvolených většinovým systémem), kteří mu „předávají“ hlasy za stát, jež reprezentují (počet volitelů daného státu je odvislý od počtu v něm žijících obyvatel). Prezidentem se stává ten, kdo získá nadpoloviční většinu z celkem 538, tedy 270.

I v roce 2016 usilovalo o post amerického prezidenta mnohem více kandidátů než nejznámější dva (Hillary Clintonová a Donald Trump). Ve volbách dále kandidovali za demokratickou stranu např. Bernie Sanders a Martin O'Malley; za republikánskou stranu pak Ted Cruz, Marco Rubio, Jeb Bush, John Kasich, Chris Christie, Ben Carson. Dále např. Gary Johnson za Libertariánskou stranu nebo Jill Steinová za Stranu zelených (a řada dalších odstoupila v průběhu kampaně).

Donald Trump je obchodní magnát dlouhodobě budující rodinnou firmu The Trump

¹² V regionální a lokální politice je podíl dalších stran nepatrně větší.

Organisation, veřejnosti známý skrze reality show *The Apprentice*. Budoucí vítěz voleb se od počátku kampaně umístil do pozice vzpurného odpůrce stávajícího politického establishmentu v širokém slova smyslu (nejen bývalého prezidenta Obamy a protikandidátů, ale i části republikánské strany). Zvolil přitom strategii ostře konfrontační kampaně, která se výrazně odlišovala od ostatních, stejně jako jeho neotřesitelně sebevědomá osobnost a kontroverze budící vystupování pohrdající tzv. politickou korektností. Jeho heslo znělo „Make America Great Again!“ V kampani využil prvky, které byly do té doby v amerických prezidentských volbách tabu (např. sexuální narážky či nevybíravé osobní útoky vůči protikandidátům – používal například přezdívky pro jednotlivé z nich jako „Crooked Hillary“, „Little Marco“ apod.). Přitom jeho politická programová témata, fiskálně konzervativní a protekcionistická, zůstávala často v pozadí populistických slibů (stavba zdi u hranice s Mexikem, zákaz vstupu muslimů do země, zavedení dovozních cel z Mexika a Číny, zrušení ObamaCare apod.).

Hillary Clintonová byla první ženou kandidující na post prezidentky USA za jednu z velkých stran, a tedy s reálnou šancí uspět. O tento post se ucházela již v roce 2008 (v té době byla senátorkou za stát New York), kdy byla v primárkách těsně poražena Barackem Obamou a za jeho vlády působila jako ministryně zahraničí. V roce 2016 byla její kampaň v primárkách hodnocena jako nejmírnější, soustředila se na liberální témata jako spravedlivý daňový systém, boj s terorismem, práva menšin a imigrační politiku, ale i postavení žen a sociální témata, jako je chudoba.

Z období podzimu 2016 považují autoři publikace *Americké volby 2016* z hlediska předvolebního vývoje za zásadní tyto události:

- zdravotní kolaps H. Clintonové při pietním aktu 11. 9. 2016;
- média tematizují neplacení daní D. Trumpa a jeho neverejná daňová přiznání;
- stávající prezident Barack Obama s první dámou aktivně podporují H. Clintonovou;
- v New Yorku a New Jersey došlo k ozbrojeným útokům považovaným za teroristické;
- 26. 9. proběhla první prezidentská debata, ve které byla lépe hodnocena H. Clintonová, a předpokládalo se, že pokud by volby proběhly na začátku října, byla by jejich vítězem;
- postupně klesá podpora jiných kandidátů (a to i mezi mladými voliči);
- byla zveřejněna nahrávka, na níž se D. Trump přiznal k sexuálním útokům na ženy a jeho popularita i preference klesly;
- 9. 10. proběhla (mnohem méně sledovaná) druhá televizní debata, v níž D. Trump prohlásil, že H. Clintonovou dostane do vězení, pokud bude zvolen;
- ve třetí televizní debatě D. Trump označil všechna svá obvinění ze sexuálního obtěžování za smyšlená;
- v listopadových předvolebních preferencích stále vede Clintonová;
- jedenáct dní před volbami oznámil ředitel FBI James Comey, že jsou prošetřovány další e-maily H. Clintonové a je tak znovu otevřena kauza její e-mailové korespondence (5. 11. 2016 informoval, že emaily nepřinesly nic nového a H. Clintonové nehrozí žádná nová obvinění);
- vítězství D. Trumpa bylo jedním z nejtěsnějších výsledků v historii jak na počet hlasů, tak na hlasy volitelů.

2. Metodika studie

Analýza byla vedena především směrem k naplňování § 2 a k Preambuli Zákona 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a článkům 6. a 7. Kodexu Českého rozhlasu, kde jsou vymezeny hlavní úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání. Jedná se především o a) poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů, a b) působení ČRo coby fóra pro veřejnou diskusi, v níž je možno vyjadřovat široké spektrum názorů a hledisek.

2.1 Vzorek a výzkumné jednotky analýzy

Pro analýzu informování stanic ČRo Radiožurnál a ČRo Plus byly Radou Českého rozhlasu vybrány následující pořady v uvedených termínech vysílání:

- a) Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře (publicistická část cca 18:10–18:30) (ČRo Radiožurnál i ČRo Plus) v období od 31. 10. do 11. 11. 2016;
- b) Názory a argumenty (ČRo Plus) v období od 9. 10. do 16. 11. 2016;
- c) Svět ve 20 minutách (ČRo Plus) v období od 19. 10. do 20. 11. 2016;
- d) Četba ze zahraničního tisku (ČRo Plus) v rámci ranního vysílání od cca 6:40 a cca 7:40 v období od 31. 10. do 11. 11. 2016;
- e) Den podle... (ČRo Plus) v období od 31. 10. do 11. 11. 2016;
- f) Speciál ČRo Plus a ČRo Radiožurnál k prezidentským volbám vysílaný 9. 11. 2016 mezi 3:00 a 9:00.

Souhrnná analýza stanoveného vzorku je komplikovaná tím, že jednotlivé pořady jsou zkoumány v odlišném časovém období. Současně vzorek kombinuje jak zpravodajské, tak publicistické formáty, vůči nimž lze aplikovat odlišná kritéria hodnocení kvality obsahů¹³. Níže popsaná zjištění analýzy proto budou zčásti rozdělena a některé její výsledky budou pro jednotlivé pořady představeny odděleně. Zároveň je však nutno podotknout, že ve vztahu k hlavním zjištěním analýzy vykazují všechny analyzované pořady podobné vlastnosti a tendence.

Stanovený vzorek byl nejprve podroben úplnému poslechu všech pořadů. Následně byly identifikovány a přepsány tematicky relevantní výzkumné jednotky/příspěvky, které sloužily jako podklad pro analýzu. Výjimku tvořil pořad *Názory a argumenty*, jehož přepisy byly poskytnuty zadavatelem.¹⁴

Výzkumnou jednotkou analýzy byl jeden zpravodajský nebo publicistický příspěvek, tedy tematicky ucelená a jasně rozpoznatelná jednotka, ohraničená zpravidla uvedením v podobě vstupu moderátora pořadu, případně znělkou či jinglem a v některých případech také změnou mluvčího. V následujícím textu budou s ohledem na stylistiku textu pojmy *příspěvek*, *zpráva* a *sdělení* užívány jako synonyma.

¹³ Analýza je vedena především směrem k naplňování § 2 a k Preambuli Zákona 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu a článkům 6. a 7. Kodexu Českého rozhlasu, kde jsou vymezeny hlavní úkoly veřejné služby v oblasti rozhlasového vysílání. Jedná se především o a) poskytování objektivních, ověřených, ve svém celku vyvážených a všestranných informací pro svobodné vytváření názorů, a b) působení ČRo coby fóra pro veřejnou diskusi, v níž je možno vyjadřovat široké spektrum názorů a hledisek.

¹⁴ Vzorek příspěvků pořadu *Názory a argumenty* vychází z přepisů získaných od zadavatele a autoři této studie nenesou odpovědnost za jeho případnou neúplnost.

2.2 Výzkumné otázky

Tématem provedené analýzy byla mediální reprezentace amerických prezidentských voleb v roce 2016 ve výše vymezených pořadech Českého rozhlasu. Výzkumné otázky byly zvoleny s ohledem na povinnosti média veřejné služby, jímž Český rozhlas je, zejména pak na poskytování vyvážených a všestranných informací a podpory veřejné diskuse s širokým spektrem názorů a hledisek. Ohled byl proto při formulaci otázek brán na problematiku tematické i názorové šíře a vyváženosti analyzovaných příspěvků, skladbu mluvčích, explicitní i implicitní hodnocení prezidentských kandidátů a dodržování principu neutrality ze strany novinářů a moderátorů Českého rozhlasu. Stanoveny proto byly tyto výzkumné otázky:

- Jaký prostor byl tématu voleb a kandidátů v analyzovaných pořadech věnován?
- Jakým způsobem byli oba kandidáti prezentováni, tj. rámcováni?
- S jakými tématy byli prezidentská volba v USA a oba kandidáti spojováni?
- Jací mluvčí dostávali prostor k vyjádření?
- Objevovalo se ve vyjádřeních moderátorů a reportérů (explicitní či implicitní) hodnocení některého z kandidátů? Dopouštěli se moderátoři chyb při sdělování informací o prezidentské volbě?

K zodpovězení otázek byla využita kombinace kvalitativního a kvantitativního výzkumného postupu, jež jsou detailněji popsány níže. Tato takzvaná triangulace umožnila podrobit zkoumanou problematiku analýze z různých úhlů pohledu a nabídnout jak konkrétní statistické údaje o celkovém složení příspěvků z hlediska témat či mluvčích, tak upozornění na potenciálně problematické rysy některých příspěvků v rovině jejich konstrukce nebo práce moderátorů.

2.3 Kvantitativní výzkumný postup – obsahová analýza

Obsahová analýza je tradiční technikou analýzy dokumentů vycházející z pozitivistické tradice zkoumání. S odkazem na Bernarda Berelsona bývá charakterizována jako výzkumná technika pro kvantitativní, systematický a objektivní popis zjevného obsahu komunikace. Tato technika se zakládá na kódování manifestního obsahu sdělení a snaží se vystihnout jeho význam na základě kvantifikací jeho vybraných měřených prvků/proměnných. Zpravidla bývá rozlišováno kódování zjevného obsahu a případné kódování skrytého či latentního obsahu komunikace, který výzkumníci usuzují z ne/přítomnosti určitých prvků (jazykových obrátů, použitých metafor, intertextových odkazů nebo ironie) textu. Data, která obsahová analýza poskytuje, mají numerický charakter a vyjadřují frekvenci výskytu určitých témat, slov, klíčů, obrazů apod. Ve srovnání s kvalitativními analýzami textů jde o data schematická, neboť výzkumník vždy předem přesně specifikuje kategorie, na jejichž základě s textem pracuje. Je úkolem výzkumníka, aby při nahlížení textu skrze rastr kódovaných proměnných neztratil kontext celých sdělení i jejich širší sociokulturní rámec. Protože tento kvantitativní přístup zpravidla nedokáže postihnout drobné významové nuance, bývá kombinován s kvalitativními analytickými technikami. Současně je ale obsahová analýza jedinou výzkumnou metodou, která umožňuje zpracovat velké datové vzorky, a na základě získaných poznatků vypovídat o cílových populacích čítajících stovky výzkumných jednotek.

2.3.1 Operacionalizace měřených proměnných

V rámci realizované obsahové analýzy byly sledovány čtyři oblasti:

- 1) prostor věnovaný tématu;
- 2) tematické zarámování amerických voleb;
- 3) rámcování dvou hlavních kandidátů a
- 4) struktura mluvčích v analyzovaných příspěvcích.

Analýze byly podrobeny všechny příspěvky, v nichž se objevila zmínka o některém z kandidátů či o prezidentské volbě v USA, a to včetně těch sdělení, ve kterých se objevila pouze okrajová zmínka o tématu. U každého příspěvku byly sledovány indikátory, jež vycházejí z výše uvedených oblastí, a další identifikační údaje (k těm patřilo datum vysílání, název pořadu, název příspěvku a délka dané relace).

Pro zodpovězení výzkumných otázek byly sledovány následující proměnné:

- délka příspěvku a jeho pořadí v relaci (pořadí bylo měřeno včetně úvodních „přehledů zpráv“, jakýchsi pomyslných headlineů, pokud je daný pořad obsahoval);
- významnost tématu amerických voleb v příspěvku (tj. „hlavní“ v případě, že se celý příspěvek týkal především amerických prezidentských voleb či jednotlivých kandidátů, „vedlejší“ v případě, že se příspěvek věnoval spíše jinému tématu, ale informace o volbách nebo kandidátech v něm zaujímaly důležitou roli, a „zmínka“ v případě, kdy se o volbách či kandidátech promluvílo jen jednou či zcela okrajově, tj. kdy byli použiti například jako „oslí můstek“ k uvedení dalšího příspěvku);
- téma příspěvku (jeden příspěvek mohl obsahovat i více témat, zaznamenávána byla všechna, která byla v příspěvku zmíněna; po dokončení kódování byla témata sloučena do obecnějších kategorií);
- uvedení kandidátů (zohledňuje, který kandidát byl v příspěvku uveden, nebo zda byli zmíněni oba);
- atributy kandidátů (tj. označení nejčastěji ve formě podstatných a přídavných jmen, která byla s kandidáty spojována nebo jež byla používána ve funkci „zájmen“ místo jmen kandidátů);
- zmínění předvolebních kampaní kandidátů (bylo sledováno, zda se v příspěvku objevily informace o aktivitách kandidátů v rámci jejich předvolební kampaně, jako jsou například projevy, setkání s voliči, cestování po jednotlivých státech apod.);
- zmínění názorů a postojů kandidátů (tj. zda příspěvek informoval o konkrétních názorech kandidátů na určité téma, jež bylo v jeho rámci probíráno);
- složení mluvčích (moderátoři analyzovaných pořadů a mluvčí byli zaznamenáváni odděleně, přičemž za mluvčího byl považován kdokoli, komu se v rámci příspěvku dostalo prostoru k vyjádření, tedy host ve studiu, ale i reportér v reportáži, host na telefonu nebo doslovně přečtená citace nějakého vyjádření; u mluvčích bylo sledováno jejich jméno a profesní příslušnost či odbornost, přičemž byli ještě rozděleni na mluvčí české a zahraniční).

2.4 Kvalitativní interpretativní analýza textu

Kvalitativní postupy analýzy textu jsou využívány pro zodpovězení odlišných výzkumných otázek než techniky kvantitativní. Kvalitativně zaměřené postupy směřují pozornost spíše k latentnímu než ke zjevnému obsahu zkoumaných vzorků a zpravidla se soustředí na detailní rozbor pouze omezeného množství zkoumaných případů. I v tomto případě byly pro kvalitativní analýzu vybrány příklady, které podle členů výzkumného týmu dobře ilustrují způsob informování ČRo o tématu amerických prezidentských voleb ve vybraných pořadech a obdobích.

Cílem části realizované prostřednictvím metod a postupů kvalitativní analýzy byl rozbor výsledné podoby reprezentace tématu voleb amerického prezidenta a/nebo jejích aspektů, jednotlivých aktérů a dílčích souvisejících událostí v daném období, a to s ohledem na konzistenci reprezentace tématu s legislativním rámcem vysílání ČRo a jeho konkrétními ustanoveními. Při analýze jsme se soustředili na:

- 1) identifikaci základních/signifikantních charakteristik ve všech zmíněných ohledech (události jako takové, dílčích aspektů, aktérů atd.) – jak vypadala výsledná podoba reprezentace jednotlivých aktérů, jak byl reprezentován průběh a vývoj voleb, způsob tematizace události (které z aspektů/jevů byly pokrývány a v jaké míře a v jaké vzájemné proporcionalitě);
- 2) identifikaci nadreprezentovaných či naopak podreprezentovaných jevů¹⁵;
- 3) identifikaci charakteristických způsobů výstavby reprezentace tématu – jaké narativní postupy byly k reprezentaci konkrétního jevu/aspektu využity, jaký byl smysl/cíl jejich využití (například v podobě diskvalifikace konkrétního kandidáta apod.);
- 4) identifikaci specifických způsobů výstavby reprezentace vázaných k jednotlivým aktérům/událostem (užitých s cílem implikovat či akcentovat preferovanou interpretaci reprezentovaného jevu a/nebo favorizace/diskvalifikace v případě reprezentace konkrétního kandidáta/politické strany);

V této studii byla použita kombinace tří základních kvalitativních postupů studia a interpretace textů, a to diskurzivní, konverzační a sémiotické analýzy (viz níže). Sémiotická analýza¹⁶ se snaží o porozumění sociálnímu používání znaků v různých kontextech. Chce proto identifikovat základní znaky textu a odhalit principy jeho uspořádání a na jejich základě vypovídat o jeho významu. Jejím cílem je ukázat, jak dochází k tvorbě významů ze vzájemných vztahů vybraných použitých znaků v rámci širšího znakového systému. Pro odpovídající interpretaci textů je podstatná kultura, ve které fungují, proto nelze při jejich analýze zohlednit pouze samotný text – význam mediálních sdělení je nezbytné rekonstruovat vzhledem k jejich kontextu a dalším textům. O to se snaží právě diskurzivní analýza¹⁷ odvozená od teoretických prací Michela Foucaulta a Teuna A. van Dijka. Společným základem těchto tradic je sociální konstruktivismus, strukturalistická a poststrukturalistická lingvistika a důraz na vytváření kultury skrze jazyk. Diskurzivní analýza se snaží odhalovat, jak je sociální realita vytvářena, stvrzována a udržována pomocí sociálního jednání/praxe. Jejím zásadním cílem je zkoumání reprodukce

¹⁵ Což se v důsledku odráží ve způsobu tematizace události, v možnosti například akcentovat pozitivní či naopak negativní charakteristiky konkrétního aktéra.

¹⁶ Sedláková 2014, Chandler 2002.

¹⁷ Van Dijk 1983 a 1993, Fairclough 2003, Phillips, Hardy 2002, Wodak, Meyer 2002.

a legitimizace ideologií a dominance mocenských elit a jimi užívaných diskurzivních praktik udržování stávajícího statu quo. Naproti tomu konverzační analýza¹⁸ se soustředí na rozbor vzájemných verbálních interakcí jednajících aktérů a jejich vzájemné ne/porozumění. Výzkumník se snaží identifikovat a vysvětlit vzorce, jež se v interakci opakují, a vzájemné sociální pozice mluvčích.

Vstupní kvalitativní analytickou procedurou celého vzorku pořadů (tedy všech vysílání všech pořadů ve vybraných obdobích) byly induktivní postupy a principy zakotvené teorie (v posloupnosti otevřené, selektivní a axiální kódování)¹⁹, jejichž prostřednictvím byly identifikovány jak charakteristické rysy výsledné podoby reprezentace dané události v daném období (tematizace, nad/podreprezentované jevy apod.), tak standardizované a dominující způsoby její výstavby (specifické postupy narativizace vázané k reprezentovaným jevům). Tato procedura byla následně opakována v rámci jednotlivých pořadů s cílem testovat získané poznatky a současně odhalit diference mezi jednotlivými pořady a identifikovat specifické charakteristiky výstavby a výsledné podoby reprezentace tématu v jednotlivých pořadech.²⁰ V další fázi byla pozornost soustředěna na analýzu výstavby reprezentace jednotlivých dílčích jevů (reprezentovaných aspektů dané události, reprezentace jednotlivých aktérů, disproporce mezi způsoby reprezentace atd.) v rámci jednotlivých pořadů, a to opět s ohledem na posouzení míry korespondence vysílání požadavkům ustaveným legislativního rámce fungování ČRo.

Výzkumné postupy zakotvené teorie byly rozšířeny o postupy a nástroje diskurzivní a sémiotické analýzy, které umožnily zevrubnější analýzu užívaných postupů narativizace (a míru jejich stereotypizace), užívání favorizujících/diskvalifikačních narativních strategií (zejména ve spojení s konkrétní dílčí událostí či konkrétním aktérem události), analýzu relevance a konzistence případné argumentace či dokládání postojů/názorů/tezí v daném příspěvku²¹, sémantických posunů a manipulací, užívání labellingu a jím ustavených implikací atd.

V případě příspěvků, které byly vystavěny formou rozhovoru, byly uvedené analytické postupy doplněny o metody a nástroje konverzační analýzy. Tyto kroky pomáhaly zpřesnit poznatky založené na aplikaci sémiotické analýzy v kontextu výstavby komunikačních interakcí a současně umožnily tato zjištění vztáhnout k očekávaním vztahujícím se k příslušnému žánru/formátu pořadu a požadavkům vyplývajícím z legislativního rámce fungování ČRo. V této fázi analýzy jsme se soustředili na to, jak byla vystavěna a strukturována syntagmatická osa rozhovoru (způsob a konstrukce kladení otázek ve smyslu sugestivity či jejich návodnosti a implikace preferované odpovědi, signalizace postoje/názoru moderátora atd.), zda a do jaké míry korespondoval průběh rozhovoru a způsob jeho vedení moderátorem danému typu rozhovoru (v případě „zjišťovacího/informačního interview“ je očekáván jiný způsob vedení než například v případě „investigativního rozhovoru“) stejně jako charakteru daného pořadu (zpravodajský vs. publicistický). V neposlední řadě jsme identifikovali i moderátorské prohřešky a chyby v moderaci pořadů a vedení rozhovorů z hlediska rétoriky a gramatické a stylistické správnosti.

¹⁸ Viz např. Sedláková 2014.

¹⁹ Viz např. Strauss, Corbinová 1999.

²⁰ Zejména v kontextu skutečnosti, že se jednotlivé analyzované pořady výrazně lišily z hlediska formátu a žánru a tomu odpovídajících způsobů narativizace, stylistických prostředků atd.

²¹ Zejména v případech, kdy se jednalo o rozsáhlejší reprezentaci/interpretaci nějakého dílčího jevu/aspektu a byl jí věnován rozsáhlejší prostor (například v rámci příspěvků v pořadu *Názory a argumenty*).

Vzhledem k výrazným formátovým, žánrovým a obsahovým diferencím mezi jednotlivými pořady a především k diferencím v povaze a rozsahu zjištění kvalitativní části analýzy je přehled jejich zjištění strukturován do pasáží věnovaných jednotlivým analyzovaným pořadům. S ohledem na zachování přiměřeného rozsahu textu je v případě zjištění opakujících se jevů odkazováno k předcházejícím pasážím, kde byly charakterizovány a specifikovány jejich případné konsekvence ve vztahu k celkové výstavbě reprezentace daného tématu.

Tematizací je v rámci analýzy míněn konkrétní způsob artikulace daného jevu/události/aktéra – to znamená, které z relativně neomezeného spektra možných a mediovatelných aspektů vztahených k danému jevu/události/aktérovi byly využity pro výstavbu reprezentace tohoto jevu/události/aktéra.

Pojem *narativ* je zde užíván ve smyslu specifického způsobu výstavby výpovědi/příspěvku o daném jevu/aspektu/aktérovi, a to jak volbou výrazových prostředků, tak volbou strukturace výstavby dané výpovědi/příspěvku. Vycházíme zde z pojetí narativu založeného na dualitě příběhu (tvořeného vzájemně souvisejícími událostmi) a diskursu (strukturujícího způsob vyprávění/příběhu, výběr událostí, jejich posloupnost, legitimitu a roli aktérů atd.).²²

Narativizací je míněn konkrétní aktuálně užitý způsob výstavby dané výpovědi/příspěvku, například formou výběru pouze některých z (potenciálně reprezentovatelných) aspektů konkrétního jevu/události a specifického způsobu jejich reprezentace (výběrem konkrétních výrazových prostředků, implikace základních významových kontur a tím i preferované interpretace atd.).

Pojem *labelling* užíváme pro identifikaci případů, ve kterých je aktér tématu/události označen/pojmenován slovem či frází, jež mu explicitně i implicitně připisují určité zpravidla diskvalifikující vlastnosti, například označení „outsider“.

²² Více viz například Chatman 2008, Labov – Waletzky 1967.

3. Analytická část studie

3.1 Hlavní závěry – nejdůležitější zjištění analýzy

- Analyzováno bylo 59 příspěvků z pořadu *Svět ve 20 minutách*, 40 z *Názory a argumenty*, 17 příspěvků z *Den podle...*, dále 13 z *Četba ze zahraničního tisku* a 9 z relace *Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře*.²³
- Upoutávka na informace týkající se volby prezidenta USA byla avizována na začátku relace ve 47 (42 %) pořadech.
- Příspěvky o tématu amerických prezidentských voleb zabíraly u některých pořadů více než třetinu vysílacího času.
- Většina příspěvků o tématu byla prvním nebo jedním z prvních tří příspěvků daného pořadu.
- V předvolebním období dominují informace o vývoji předvolebních preferencí, osobách a „kauzách“ obou hlavních kandidátů s důrazem na osobu a kauzy Donalda Trumpa a o možném budoucím vývoji USA v případě vítězství jednoho či druhého kandidáta.
- V povolebním období dominuje hledání příčin výsledku voleb a analýzy jejich možných konsekvencí, a to jak pro USA, tak i pro Evropu a ostatní regiony.
- Nejčastěji (38 % příspěvků) byla tematizována osobnost Donalda Trumpa a události či kauzy s ním spojované (kontroverzní výroky, posuzování ne/vhodnosti kandidáta pro roli prezidenta USA, popis dosavadní životní dráhy) – o Hillary Clintonové takto informovalo 21 % příspěvků.
- V analyzovaném vzorku vysílání ČRo nezazněly (kromě tří zmínek) žádné informace o dalších kandidátech na post prezidenta USA.
- Třetina (33 %) příspěvků komentuje důsledky volby D. Trumpa a jejich možný dopad na USA, Evropu i jiné kontinenty.
- Čtvrtina (23 %) příspěvků informuje o průzkumech volebních preferencí obyvatel USA a jejich vývoji během předvolební kampaně kandidátů.
- Čtvrtina (23 %) příspěvků se snaží předvídat podobu budoucího prezidentství D. Trumpa, jeho chování, vládní tým apod.
- D. Trump je nejčastěji označován jako republikán či kandidát Republikánské strany, dále jako miliardář (či milionář nebo multimilionář) a byznysmen (podnikatel, magnát, realitní magnát, developer).
- Ve 12 % příspěvků je D. Trump označován jako kontroverzní (např. hulvát, excentrický až obscénní, šovinista, buranský, misogyn).
- H. Clintonová byla nejčastěji označována jako kandidátka (rivalka, konkurentka) za Demokratickou stranu. Dále byla prezentována jako zkušená politička, bývalá první dáma, ministryně zahraničí či senátorka, ale také jako kariévní politička či profesionální byrokratka. Takto byla Clintonová představena zhruba ve čtvrtině příspěvků.
- Nejčastějšími mluvčími v pořadech byli (kromě moderátorů) samotní novináři, komentátoři a spolupracovníci ČRo.

²³ Tyto hodnoty však nelze mezi pořady navzájem srovnávat, neboť analyzovaná období vysílání jednotlivých pořadů se zásadně liší.

- Nejčastěji zvanými hosty komentujícími téma byli politici a politologové (ostatní kategorie odborníků téměř absentovaly).
- Téma amerických voleb bylo dominantně reprezentováno prostřednictvím disproporční reprezentace jednotlivých kandidátů, nikoliv například prostřednictvím informování o jejich programových prohlášeních či předvolebních deklaracích.
- V pořadu *Svět ve 20 minutách* byla událost dominantně reprezentována skrze tematizaci osobnostních charakteristik jednotlivých kandidátů. Příspěvky byly vystavěny na nadreprezentaci negativních charakteristik D. Trumpa a relativně neutrální, ale podreprezentované, charakterizaci H. Clintonové.
- Mediální obraz tématu v pořadu *Četba ze zahraničního tisku* byl relativně vyvážený, korektní a odpovídající zpravodajskému typu pořadu a médiu veřejné služby.
- V rámci vzorku nejvíce stereotypizovaná a relativně disproporční reprezentace tématu zaznívala v pořadu *Den podle...* Reprezentace událostí a míra vyváženosti či de/favorizace kandidátů variovala mezi jednotlivými vydáními pořadu v závislosti na moderujícím. (V moderaci nejčastější mluvčí lze identifikovat zásadní rétorické i jazykové prohršky.)
- Celková reprezentace tématu i kandidátů je nejvíce vrstevnatá a nejkompexnější v pořadu *Názory a argumenty*, který poskytoval nejširší spektrum aspektů události i dění spojeného s jejími aktéry. Ačkoliv příspěvky obsahovaly hodnocení událostí a kandidátů, většinou bylo takové hodnocení věcně/logicky vyargumentováno.
- Vzhledem k legislativnímu a etickému rámci fungování ČRo lze v obecných intencích (až na výjimky – zejména problematické momenty v pořadech *Svět ve 20 minutách* a *Den podle...*) většinu analyzovaných vydání zkoumaných pořadů ČRo považovat za více či méně vyhovující.

3.2 Podrobné výsledky kvantitativní analýzy

V následujících odstavcích budou představeny souhrnné výsledky kvantitativní obsahové analýzy příspěvků o americké prezidentské volbě v pořadech *Svět ve 20 minutách*, *Názory a argumenty*, *Den podle...*, *Četba ze zahraničního tisku* a z publicistické části *Hlavních zpráv* Radiožurnálu. Výsledky analýzy volebního speciálu, který Český rozhlas Plus a Radiožurnál vysílaly během samotných voleb a při sčítání hlasů (od 3:00 do 9:00 SEČ), budou vzhledem k velmi specifickému formátu tohoto speciálu představeny zvlášť. Jak již bylo zmíněno výše, při prezentaci výsledků analýzy je nutno mít na paměti, že jednotlivé pořady byly zkoumány v odlišném časovém období a vzorek zahrnuje jak zpravodajské, tak publicistické příspěvky – souhrnná analýza tak není zcela možná.

Ve stanovených obdobích²⁴ jsme ve 113 zkoumaných vydáních jednotlivých pořadů celkem zaznamenali 149 odkazů na prezidentské volby v USA. Odkazy na téma prezidentské volby byly často obsaženy i v „headlinech“ jednotlivých pořadů, tedy v ohláškách hlavních nebo nejzajímavějších příspěvků začínající relace. V tabulce č. 1 vidíme, že informace týkající se volby prezidenta USA byla avizována ve 47 headlinech, tedy přibližně v polovině zkoumaných pořadů. Celkově byla událost nejvíce zmiňována v pořadu *Svět ve 20 minutách* 87x, v *Názory a argumenty* 60x, v *Den podle...* 27x, v *Četba ze zahraničního tisku* 13x a v relaci *Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře* 9x. Musíme však připomenout, že tyto hodnoty nelze srovnávat, protože analyzovaná období vysílání jednotlivých pořadů se zásadně liší.

Vzhledem k odlišným datům, v nichž byly jednotlivé pořady ve vzorku sledovány, není možné porovnat pozornost, jakou tématu amerických voleb a hlavním kandidátům věnovaly jednotlivé analyzované pořady. Přesto je i z následující tabulky (a grafu níže) patrné, že nejčastěji se téma objevovalo v pořadu *Svět ve 20 minutách*.

Tabulka č.1 – Celkový počet příspěvků²⁵ odkazujících k prezidentské volbě v USA v analyzovaných pořadech v průběhu času

Datum/Pořad	Názory a argumenty	Svět ve 20 minutách	Četba ze zahr.tisku	Den podle...	Hlavní zprávy – rozh. a kom.
10.–16. 10. 2016	4	x	x	x	x
17.–23. 10. 2016	10	8	x	x	x
24.–30. 10. 2016	5	11	x	x	x
31. 10.–6. 11. 2016	9	13	7	10	2
7.–13. 11. 2016	24	25	6	17	7
14.–20. 11. 2016	8	30	x	x	x

²⁴ a) Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře (publicistická část cca 18:10-18:30) (ČRo Radiožurnál i ČRo Plus) v období od 31. 10. do 11. 11.;

a) Názory a argumenty (ČRo Plus) v období od 9. 10. do 16. 11.;

b) Svět ve 20 minutách (ČRo Plus) v období od 19. 10. do 20. 11.;

c) Četba ze zahraničního tisku (ČRo Plus) od cca 6:40 a cca 7:40 v období od 31. 10. do 11. 11.;

d) Den podle... (ČRo Plus) v období od 31. 10. do 11. 11.;

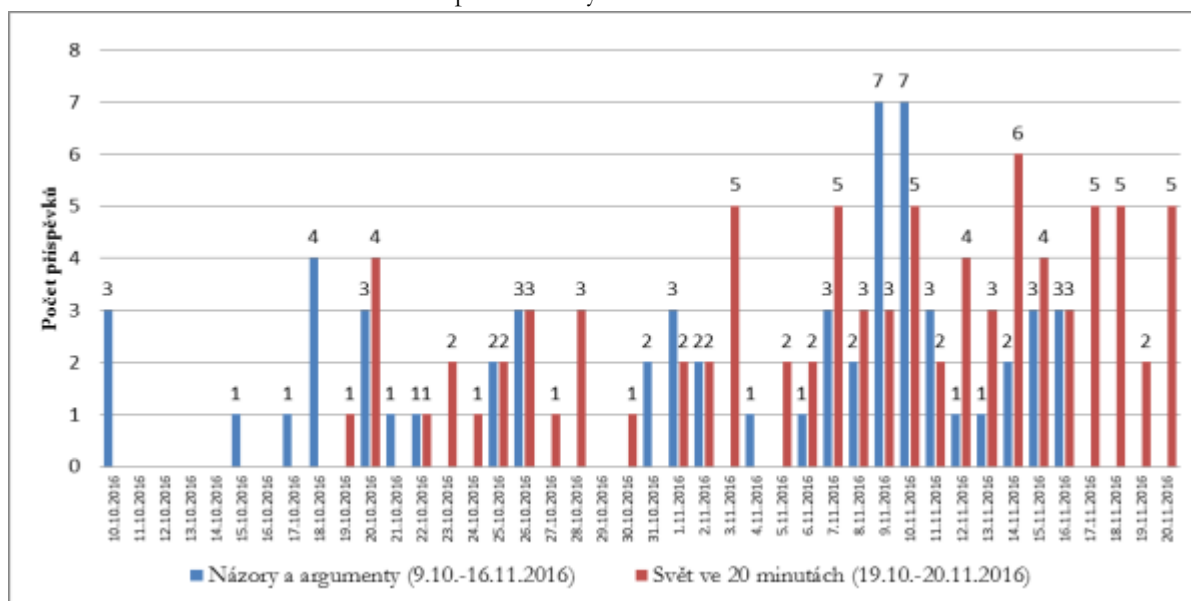
e) Speciál ČRo Plus a ČRo Radiožurnál z 9. 11. 2016.

²⁵ Do celkového počtu jsou započítány jak zpravodajské, tak publicistické příspěvky, i odkazy ve formě headlinech. Hodnota „x“ v tabulce značí, že daný pořad nebyl v daném období předmětem analýzy (tj. jeho vysílání v daném týdnu nebylo součástí vzorku).

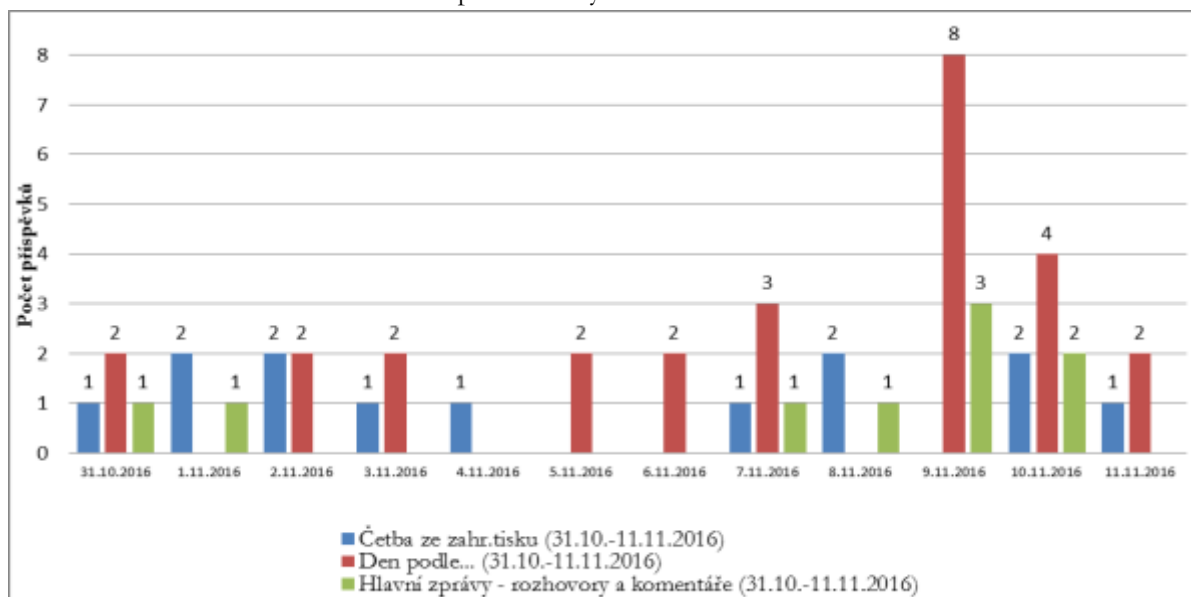
Analýza odhalila, že téma volby amerického prezidenta nebylo zkoumanými pořady pokrýváno v průběhu zkoumaných období rovnoměrně. Naopak se koncentrovalo až do druhé poloviny, do listopadu. Jak ukazuje graf č. 1, většina příspěvků ve vysílání vybraných pořadů ČRo zazněla až v týdnu po volbách, tedy po volebním dnu 7. listopadu.

To naznačuje, že téma voleb prezidenta USA bylo novináři ČRo pokrýváno spíše „zpětně“, ve smyslu až po Trumpově zvolení spíše než v průběhu samotné prezidentské kampaně. Nabízí se proto otázka, zda a nakolik souvisí vyšší míra pokrytí tématu s výhrou nepředpokládaného kandidáta a zda by bylo tématu věnováno tolik pozornosti a vysílacího času, pokud by vyhrála H. Clintonová?

Graf č. 1a – Časová osa informování o prezidentských volbách v USA ve zkoumaném období²⁶

Graf č. 1b – Časová osa informování o prezidentských volbách v USA ve zkoumaném období

²⁶ Pozn. data jsou s ohledem na rozdílné sledované období u jednotlivých pořadů a s cílem snazší porovnatelnosti prezentována ve dvou grafech.

Pokud zohledníme váhu informace o volbě prezidenta USA v rámci jednotlivých příspěvků, zjistíme, že ve třech čtvrtinách zkoumaného vzorku (109 příspěvků) bylo téma pojednáno jako hlavní. V další pětině (29 příspěvků) jako vedlejší téma. V 11 příspěvcích měl odkaz na americké volby či jejich kandidáty podobu zmínky a s těmito příspěvky jsme²⁷ dále nepracovali. Následující analýzy (pokud není uvedeno jinak) proto vypovídají o celkem 138 výzkumných jednotkách; konkrétně 59 z pořadu *Svět ve 20 minutách*, 40 z *Názory a argumenty*, 17 příspěvků z *Den podle...*, dále 13 z *Četba ze zahraničního tisku* a 9 z relace *Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře*.

Tabulka č. 2 – Váha tématu prezidentské volby v příspěvku

Pořad/Váha tématu	Hlavní	Vedlejší	Zmínka	Avizo v headlinu
Názory a argumenty	34	6	6	14
Svět ve 20 minutách	38	21	4	24
Četba ze zahraničního tisku	12	1	0	0
Den podle...	17	0	1	9
Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře	8	1	0	0
Celkem	109	29	11	47

Celkově bylo ve sledovaných obdobích tématu věnováno 12 hodin 42 minut vysílacího času (bez započítání headlinů a zpráv, kde byla o volbách jen zmínka a dominantně se týkaly jiného tématu), z toho nejvíce v relaci *Názory a argumenty*. Podrobnější údaje o délce jednotlivých příspěvků přináší tabulka č. 3.

Tabulka č. 3 – Délka příspěvků o amerických prezidentských volbách

Pořad/Délka příspěvku	Nejkratší	Nejdelší	Průměrná	Celková	Průměrný podíl na celkové délce pořadu ²⁸
Názory a argumenty	0:01:29	0:45:10 ²⁹	0:07:17	4:51:49	38 %
Svět ve 20 minutách	0:01:25	0:08:45	0:04:27	4:23:09	45 %
Četba ze zahraničního tisku	0:00:44	0:04:14	0:02:06	0:27:18	7 %
Den podle...	0:03:27	0:12:47	0:07:55	2:14:50	30 %
Hlavní zprávy – rozh. kom.	0:02:31	0:07:38	0:05:01	0:45:11	38 %

Jak je patrné z tabulky č. 3, byla tématu amerických prezidentských voleb v analyzovaném období věnována ze strany pracovníků Českého rozhlasu značná pozornost, neboť takto zaměřené příspěvky zabíraly u některých pořadů (publicistická část *Hlavních zpráv* Radiožurnálu, *Názory a argumenty*, *Svět ve 20 minutách*) více než třetinu vysílacího času. Důraz kladený na téma dokládá i fakt, že většina příspěvků tvořila z hlediska pořadí první nebo alespoň jeden z prvních tří v dané relaci. Pořadí příspěvku přitom bývá považováno za jeden ze způsobů, jakým tvůrci zpravodajských či publicistických pořadů mohou naznačit významnost sdělovaných informací.

²⁷ Stejně jako se 47 zmínekami o volbách v rámci úvodních headlinů.

²⁸ Uvedená hodnota nezohledňuje dny, ve kterých žádný tematicky relevantní příspěvek uveden nebyl.

²⁹ V tomto případě se jednalo o víkendové vysílání (22. 10. 2016) formou kulatého stolu s diskusí, kterou se téma volby prezidenta USA prolínalo, a tato proto byla kódována jako jedna výzkumná jednotka (příspěvek), neboť nebylo možné jednoznačně rozdělit jednotlivé části pořadu do nižších celků.

Tabulka č. 4 – Pořadí příspěvků v jednotlivých pořadech³⁰

Pořadí příspěvku/Pořad	Názory a argumenty	Svět ve 20 minutách	Četba ze zahr. tisku	Den podle...	Hl. zprávy - rozh. a kom.	Celkem
1	10 (25 %)	20 (34 %)	10 (77 %)	4 (23 %)	2 (22 %)	46 (33 %)
2	7 (18 %)	17 (29 %)	2 (15 %)	7 (41 %)	4 (44 %)	37 (27 %)
3	4 (10 %)	13 (22 %)	1 (8 %)	2 (12 %)	3 (33 %)	23 (17 %)
4	8 (20 %)	9 (15 %)	0	1 (6 %)	0	18 (13 %)
5	4 (10 %)	0	0	1 (6 %)	0	5 (4 %)
6	6 (15 %)	0	0	1 (6 %)	0	7 (5 %)
7	1 (3 %)	0	0	1 (6 %)	0	2 (1 %)
Celkem	40 (100 %)	59 (100 %)	13 (100 %)	17 (100 %)	9 (100 %)	138 (100%)

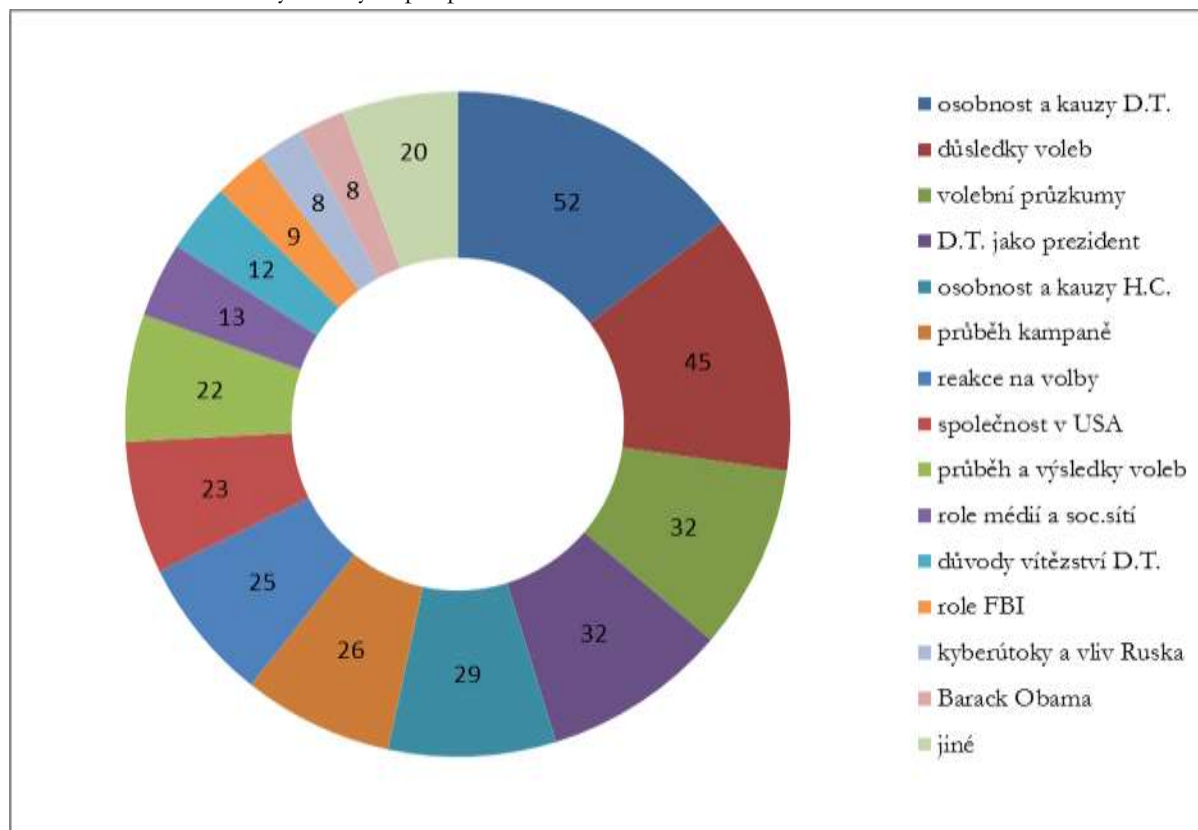
V souladu se stanovenými výzkumnými otázkami byla sledována také témata, o nichž jednotlivé analyzované příspěvky pojednávaly. Většina se jich zaměřila na více různých aspektů prezidentské volby v USA nebo na různé kauzy či události spojené s prezidentskými kandidáty. Pouze 30 příspěvků (22 %) se věnovalo jen jednomu tématu, zbylých 108 (78 %) se zabíralo alespoň dvěma. Protože nebylo možné předem stanovit, o jakých tematických kategoriích budou zprávy pojednávat, byla témata kódována tzv. emergentně. To znamená, že při analýze byly zaznamenávány všechny pokrývané události, kauzy a další aspekty spojované s volbami, a až po ukončení fáze kódování byla témata seskupena do několika obecnějších kategorií. Jejich zastoupení v analyzovaných příspěvcích znázorňuje graf č. 2.

Jednoznačně nejčastěji byla ve spojení s americkými prezidentskými volbami v analyzovaných pořadech Českého rozhlasu v daných obdobích tematizována osobnost Donalda Trumpa a události či kauzy s ním spojované. Jednalo se o zprávy o aktivitách tohoto kandidáta, a to jak negativně laděné (kontroverzní výroky, posuzování ne/vhodnosti kandidáta pro roli prezidenta USA apod.), tak i neutrální či pozitivní (například popis dosavadní životní dráhy D. Trumpa, informace o jeho rodině nebo zhodnocení jeho silných stránek). Podobně laděné zmínky zaměřené na Hillary Clintonovou (a například na kauzu používání soukromého e-mailu v době, kdy byla ministryní zahraničí USA) se objevovaly výrazně méně často (o H. Clintonové ve 21 % zpráv vs. o D. Trumpovi ve 38 % zpráv).

Protože do analyzovaného vzorku patřilo i období během amerických voleb a po nich, pojednávala třetina (33 %) příspěvků o důsledcích volby D. Trumpa a voleb obecně pro USA, Evropu i jiné kontinenty. Tematizovány byly i dopady na celkové nastavení mezinárodních vztahů či možnost, že zvolení tohoto kandidáta může podpořit růst populistických stran i v Evropě.

³⁰ Do tabulky nejsou zařazeny headlines a příspěvky typu „zmínka“. Jako 1. zpráva v pořadí je počítán první příspěvek relace, nikoli odkazy v rámci headline.

Některé součty procentuálních podílů nemusejí v řádcích či sloupcích činit dohromady 100 %, ale 99 % nebo 101 %; nejedná se o chybu, ale o důsledek zaokrouhlování na celá čísla (tato poznámka platí i pro ostatní grafy a tabulky).

Graf č. 2 – Témata analyzovaných příspěvků³¹

Častým tématem, o kterém pojednával každý zhruba čtvrtý příspěvek (23 %), byly průzkumy volebních preferencí obyvatel USA a jejich vývoj během předvolební kampaně kandidátů. Po volbách se novináři často věnovali tomu, proč se průzkumy (favorizující H. Clintonovou) „mýlili“. Zhruba čtvrtina příspěvků (23 %) přinášela úvahy o tom, jak se D. Trump zhostí role prezidenta USA, zda změní své „kontroverzní“ a „nevypočitatelné“ chování, kdo se dostane do jeho vládního týmu a jak se choval ve svém prvním projevu po volbách coby nově zvolený prezident.

Přibližně každý pátý příspěvek (19 %) informoval o průběhu předvolební kampaně. Posluchači se dozvídali nejen obecné informace o tom, kdy celá předvolební doba začala, kdy vyvrcholí a kdy skončí, ale i údaje z televizních debat mezi oběma hlavními kandidáty, o celebritách, které je podporují, o výdajích na kampaň či o dění v demokratické a republikánské straně. Po skončení voleb pak příspěvky přinášely řadu reakcí na zvolení D. Trumpa z různých zemí světa, informovaly o gratulacích Trumpovi od různých osobností, medializovány byly i názory českých politiků, obyvatel Blízkého Východu, ale i samotných obyvatel USA, včetně informace, že například obyvatelům Ruska je výsledek voleb vlastně „jedno“. Častým tématem v této kategorii byly reakce zahraničních médií na zvolení Trumpa a jejich hodnocení výsledku voleb. Takové reakce obsahovalo 18 % analyzovaných sdělení (logicky šlo o ta, která byla vysílána až po skončení voleb).

Poměrně hojně zastoupeným tématem spojovaným s americkými volbami (17 % příspěvků) bylo informování o stavu americké společnosti. Různí komentátoři nabízeli postřehy

³¹ Hodnoty u jednotlivých výsečí udávají, v kolika příspěvcích se dané téma objevilo. Vzhledem k tomu, že jen minimum příspěvků bylo monotematických, přesahuje součet hodnot celkový počet analyzovaných příspěvků.

o náladách elektorátu, jeho „rozdělení“ vzhledem k jednotlivým kandidátům, o oddálení názorů elit od dělníků a běžných pracujících. Zmiňován byl také růst xenofobie nebo vyhlídky imigrantů žijících v USA. Zhruba stejně často se v příspěvcích mluvilo také o průběhu voleb, způsobu hlasování, volebním systému USA, o „typických voličích“ jednotlivých kandidátů a o dalších volbách, které probíhaly současně s tou prezidentskou³².

Méně častými tématy (pod 10 % příspěvků) byly: role médií a sociálních sítí v průběhu kampaně, podpora médií vůči H. Clintonové a jejich podíl na výsledku voleb; důvody vítězství D. Trumpa a prohry H. Clintonové; role FBI v závěru předvolební kampaně; vliv Ruska a kyberútoky na USA; rodina Obamových, oblíbenost Michelle Obamové a budoucnost Baracka Obamy po odchodu z prezidentské funkce.

Do kategorie „jiné“ byla zařazena z hlediska vzorku ojedinělá témata, která se v dalších příspěvcích již neopakovala, například paralela „outsiderství“ D. Trumpa a M. Horáčka ve volbě prezidenta ČR, vztah ČR k NATO, halloweenské masky zpodobňující prezidentské kandidáty, konflikt M. Zemana s A. Schapirem, problémy se sexismem ve světě, osobnosti bývalých prezidentů USA atd.

Pokud zohledníme události, které v rámci prezidentské volby považovali za zásadní čeští politologové (viz výše kapitola 1.3.) v knize *Americké volby 2016* (Institut politického marketingu 2017), musíme konstatovat, že témata jako zdravotní kolaps H. Clintonové, neplacení daní D. Trumpa a jeho nevěřejná daňová přiznání, teroristické útoky v New Yorku a New Jersey a pokles podpory jiných kandidátů se v analyzovaném vzorku pořadů ČRo z vybraných období de facto neobjevila. Částečně může být na vině i to, že se odehrála v době mimo vybraná zkoumaná období vysílání. Stejně tak stojí za pozornost, že kromě dvou případů (21. 10. 2016 *Názory a argumenty*, příspěvek o E. McMullinovi a 10. 11. 2016 *Názory a argumenty* zmínka o G. Johnsonovi a J. Steinové) v analyzovaném vzorku vysílání ČRo nezazněly žádné informace o dalších kandidátech na post prezidenta USA. Nemůžeme ale vyloučit, že nebyly obsaženy v některém neanalyzovaném zpravodajském pořadu.

Z celkového počtu 138 sledovaných příspěvků tři čtvrtiny (108) zmiňovaly kandidátku H. Clintonovou a s výjimkou dvou všechny odkazovaly na D. Trumpa. Nejčastěji H. Clintonovou nezmiňovaly příspěvky ze *Světa ve 20 minutách*, ale i publicistické příspěvky hlavní večerní zpravodajské relace, které se spíše zaměřovaly na jednání D. Trumpa. Vzhledem k tomu, že značná část zkoumaných příspěvků byla odvysílána až po volebním dni (viz výše), není až tak překvapivé, že se některé příspěvky soustředily pouze na vítěze voleb a jeho následné jednání nebo úvahy o něm. Větší zaměření na D. Trumpa odpovídá také výše popsanému tematickému složení příspěvků, tedy tomu, že právě osobnost budoucího prezidenta USA a kauzy s ním spojované byly nejčastěji probíraným tématem.

³² Tj. volby do Sněmovny reprezentantů a třetiny Senátu, ale také volby některých guvernérů či různá lokální referenda.

Tabulka č. 5 – Kandidáti³³ zmiňovaní v rámci jednotlivých pořadů

Pořad	Trump		Clintonová	
	absolutní četnost	relativní četnost	absolutní četnost	relativní četnost
Názory a argumenty	40	100 %	34	85 %
Svět ve 20 minutách	58	93 %	38	64 %
Četba ze zahraničního tisku	12	92 %	13	100 %
Den podle...	17	100 %	17	100 %
Hlavní zprávy – rozh. a kom.	9	100 %	6	67 %
Celkem	136	99 %	108	78 %

Kromě frekvence zmínek o obou kandidátech se analýza zaměřila i na to, jaké informace o jednotlivých kandidátech byly rozhlasovými stanicemi posluchačům předkládány. Mimo jiné nás zajímalo, jak podrobně média informovala o jejich volebním programu a předvolebních aktivitách. Ukázalo se ale, že právě tyto informace byly ve sledovaných pořadech v podstatě upozaděny. O předvolebním programu a náplni kampaně D. Trumpa informovalo pouze 12 příspěvků, tedy necelá desetina, přesněji 8 %; o aktivitách H. Clintonové jen 9 příspěvků

Novináři ČRo se během předvolební kampaně logicky snažili jednotlivé kandidáty svým posluchačům ve sledovaných pořadech přiblížit. Soustředili jsme se proto na analýzu atributů, jež jim byly připisovány, a to jak před samotnou volbou, tak i po ní. Jednalo se především o přívlastky nebo pojmenování, která vzhledem k nim byla opakovaně užívána.³⁴ Atributy byly stejně jako témata kódovány tzv. emergentně a až po sběru dat rozděleny do obecnějších kategorií. Jeden příspěvek mohl obsahovat (a zpravidla obsahoval) více atributů, některé příspěvky ale označovaly kandidáty jen jejich jmény a žádné atributy neuváděly. Za zmínku stojí i to, že tyto atributy se v podstatě nevyskytovaly v publicistické části Hlavních zpráv, a to ve vztahu ani k jednomu z kandidátů.

Tabulka č. 6 – Atributy připisované D. Trumpovi

Atribut	Absolutní četnost	Relativní četnost	Procento příspěvků ³⁵
Republikán	55	31%	40 %
Proti/kandidát	49	27%	36 %
Magnát a podnikatel	22	12%	16 %
Kontroverzní	16	9%	12 %
Nekvalifikovaný	10	6%	7 %
Mediálně známý	6	3%	4 %
Populistický	5	3 %	4 %
Silný	5	3 %	4 %
Jiné	11	6%	8 %

³³ V tabulce jsou zahrnuti pouze dva „hlavní“ kandidáti, tj. Donald Trump a Hillary Clintonová. Ostatní kandidáti (Gary Johnson, Jill Steinová, Evan McMullin, Darrell Castle a další) v analyzovaných příspěvcích byli zmíněni pouze ve dvou příspěvcích (E. McMullin 21.10.2016 v pořadu *Názory a argumenty* a J. Steinová a G. Johnson 10.11.2016 v témže pořadu), proto nemělo smysl je do tabulky zahrnovat.

³⁴ Do analýzy nebyly zahrnuty atributy spojované s D. Trumpem coby „zvoleným prezidentem“ a „vítězem voleb“, neboť cílem analýzy atributů bylo ukázat, zda oba kandidáti byli či nebyli představováni s důrazem na vzájemně odlišné vlastnosti či charakteristiky.

³⁵ V některých příspěvcích zaznělo více označení, proto celkový součet přesahuje 100 %.

Jak je patrné z tabulky č. 6, Donald Trump byl prezentován zejména „jednoduše“ jako republikán či kandidát Republikánské strany. Do kategorie „kandidát“ přitom patřily i výrazy jako protikandidát, uchazeč či konkurent, tedy označení D. Trumpa (a níže H. Clintonové) jako někoho, kdo se v rámci předvolebního boje uchází o křeslo prezidenta a stojí proti jiným kandidátům. Pomineme-li tyto dva poměrně logické atributy, byl D. Trump nejčastěji představován jako miliardář (či milionář nebo multimilionář) a byznysmen (též podnikatel, magnát, realitní magnát, developer), tedy jako člověk znalý ekonomiky a finančně zabezpečený. Spojení Trumpa, obchodu a peněz se objevilo zhruba v každém šestém příspěvku.

K dalším atributům patřil odkaz na některý z Trumpových potenciálně kontroverzních rysů – výrazy jako hulvát, excentrický až obscénní, šovinista, buranský, misogyniči kontroverzní³⁶ se objevily ve 12 % příspěvků. Méně často se objevovaly formulace spjaté s údajnou Trumpovou nedostatečnou kvalifikovaností pro prezidentský úřad (např. nezpůsobilý k prezidentství, politicky nezkušený, chaotik, neznalý věcí politiky, neschopný kandidát) nebo také s jeho mediální „protřelostí“ (televizní vypravěč, bývalý moderátor, hvězda reality show), údajným populismem (populista, vzývač lidu) a naopak jeho fyzickou kondicí (alfasamec, silný muž, člověk v dobré kondici).

Do kategorie „jiné“ byly zařazeny atributy, které se objevily pouze jednou, většinou při citaci. Byly jimi například mokřý mýval, nepřikrášlený obraz dnešních USA, pravicové monstrum či klaun v pěkném klobouku.

Tabulka č. 7 – Atributy připisované H. Clintonové

Atribut	Absolutní četnost	Relativní četnost	Procento příspěvků ³⁷
Demokratka	43	29 %	31 %
Kandidátka	44	30 %	32 %
Zkušená politička	32	22 %	23 %
Zástupkyně establishmentu	10	7 %	7 %
Slabá a nečestná	7	5 %	5 %
Silná a favoritka	5	3 %	4 %
Jiné	8	5 %	6 %

I s Hillary Clintonovou byly nejčastěji spojovány atributy zaměřené na její kandidaturu ve volbách (kandidátka, rivalka, konkurentka apod.) za demokratickou stranu. Kromě toho ji novináři Českého rozhlasu prezentovali jako zkušenou političku a odkazovali na její dřívější roli první dámy, ministryně zahraničí či senátorky, ale také na to, že jde o kariéřní političku či profesionální byrokratku. Takto byla H. Clintonová představena zhruba ve čtvrtině příspěvků. K dalším, výrazně méně častým atributům patřily odkazy na její slabost a údajnou nečestnost (slabá, neoblíbená, nevolitelná, zkorumpovaná, křivácká, nečestná) anebo naopak na její sílu a převahu ve volebních průzkumech (favoritka, nejkvalifikovanější, přičetná, houževnatá). Kromě toho byla ojedinele stavěna i do role stranické kolegyně Baracka Obamy, manželky Billa Clintona, feministky či právničky. Výše uvedené expresivní a výrazně emotivní označení obou

³⁶ Většina „kontroverzně“ či „nekorektně“ znějících atributů, jež by mohly být v případě užití moderátorem považovány za nevhodné a hodnotící, zazněla v rámci citací či jako součást zahraničních komentářů v pořadu *Svět ve 20 minutách*.

³⁷ V některých příspěvcích zaznělo více označení, proto celkový součet přesahuje 100 %.

kandidátů byla uvedena především v pořadu *Svět ve 20 minutách*, kde jsou prezentována s odkazem na zahraniční médium, jež je uveřejnilo (podrobněji viz kapitola 3.3.1). Ze srovnání hodnot v tabulkách 6 a 7 je zřejmé, že výrazně expresivní či negativně hodnotící pojmenování byla v analyzovaných pořadech častěji adresována D. Trumpovi (přibližně 11 % příspěvků vzhledem k H. Clintonové a 29 % k D. Trumpovi).

Ačkoli se ve vysílání ČRo ve zkoumaném období a ve vybraných pořadech příliš nemluvílo o politických programech kandidátů, novináři monitorovali jejich postoje či prohlášení vzhledem k určitým vybraným událostem a tématům. Medializovány byly i jejich aktivity na sociálních sítích, především na Twitteru. Takto zprostředkované názory D. Trumpa obsahovalo 61 (44 %) příspěvků; názory H. Clintonové zachycovalo ale jen 11 (8 %) příspěvků – to může samozřejmě úzce souviset s výše zmíněnou mediální „oblíbou“ tématu kontroverznosti D. Trumpa a kauz s ním spojených.

3.2.1 Formální struktura zkoumaných pořadů

Pro úplnost přikládáme výčet moderátorů jednotlivých zkoumaných pořadů v daných obdobích. Následně se zaměříme na skladbu mluvčích, kteří v nich vystupovali, především na jednotlivé hosty.

Pořad *Názory a argumenty* moderoval nejčastěji (15x) Ondřej Konrád, dále Petr Hartman (8x) a Petr Schwarz (7x), Jan Bednář (4x), Tomáš Procházka (4x) a Jan Fingerland (2x). *Svět ve 20 minutách* uváděli nejčastěji Hana Shánělová (52x), Michael Rozsypal (31x), Jan Bumba (24x). Eva Odstrčilová (6x), Ladislav Dvořák (4x) a jednou Lucie Vašinková. Ze zahraničního tisku četli nejčastěji (7x) Vladimír Kroc a Renata Kropáčková, dále Věra Štechrová (5x), Martin Matějka (3x), Karolína Koubová (2x), Pavel Polák a Martina Spěváčková (1x). Analyzovaná vydání pořadu *Den podle...* nejčastěji (12x) moderovala Barbora Tachecí, dále Tomáš Pavlíček (3x) a Petr Šimůnek a Martina Mašková (oba jedenkrát). Moderátor publicistické části *Hlavních zpráv* dne nebyl 5x uveden, 3x je četl Tomáš Pavlíček a jedenkrát Veronika Sedláčková.

Tabulka č. 8 – Hosté vystupující v pořadech, počet uvedených promluv

Typ mluvčího	Absolutní četnost	Relativní četnost	Procento příspěvků ³⁸
Novinář, komentátor ³⁹	58	63 %	42%
Politik	11	12 %	8 %
Politolog	9	10 %	7 %
Manažer, bankéř	3	3 %	2 %
Ekonom	2	2 %	1 %
Amerikanista	2	2 %	1 %
Úředník	2	2 %	1 %
Zahraniční mluvčí	1	1 %	1 %
Jiné	4	4 %	3 %

³⁸ V některých pořadech vystupovalo více hostů, proto celkový součet přesahuje 100 %.

³⁹ Kategorie novinář/komentátor nezapočítává moderátora daného pořadu. Do této kategorie byl zařazen i americký novinář Erik Best, kterého jsme nepočítali mezi „zahraniční mluvčí“, neboť dlouhodobě působí v ČR a předpokládáme, že jej řada posluchačů ČRo vnímá spíše jako novináře než jako cizince vyjadřujícího „pohled ze zahraničí“.

Vzhledem k tomu, že legislativa ČRo ukládá poskytovat co nejširší spektrum názorů, analyzovali jsme také skladbu hostů, kteří jsou do pořadů zváni. Dvě zkoumané relace (*Čtení ze zahraničního tisku* a *Svět ve 20 minutách*) ale mají výrazně zpravodajský ráz a hosté v nich nevystupují⁴⁰. Celkem bylo vyjma moderátorů v analyzovaných příspěvcích zaznamenáno 55 různých mluvčích. Nejčastěji se v analyzovaných příspěvcích vyjadřovali k tématu prezidentských voleb v USA tyto: Jefim Fištejn a Lenka Kabrhelová (oba 7x), Karel Sedláček (6x), Thomas Kulidakis (5x), Jan Šmíd (4x), Jan Bednář, Jan Fingerland, Jíří Pehe, Lucie Pirknerová (všichni 3x), Daniel Anýž, Ondřej Benešik, Erik Best, Julie Urbišová a Marek Ženíšek (všichni 2x). Zbýlých 41 mluvčích dostalo prostor pro vyjádření jen jednou.

Z tabulek č. 8 a 9 je zřejmé, že nejčastěji zvanými hosty vyjadřujícími se k tématu volby amerického prezidenta byli politici a politologové. Ostatní kategorie odborníků byly ve vysílaných pořadech v daných obdobích výrazně upozaděny. V daném kontextu může překvapit například naprostá absence vyjádření sociologů či odborníků na výzkum veřejného mínění a předvolebních výzkumů apod.

Tabulka č. 9 – Složení hostů v jednotlivých pořadech⁴¹

Odbornost hostů/Pořad	Názory a argumenty	Četba ze zahr. tisku	Den podle...	Hlavní zprávy – rozh. a kom.
Novinář, komentátor	37	2	14	5
Politik	9	0	0	2
Politolog	6	0	3	0
Manažer, bankéř	0	0	3	0
Ekonom	1	0	0	1
Amerikanista	0	0	1	1
Úředník	0	0	1	1
Zahraniční mluvčí	0	0	1	0
Jiní	0	0	3	1

Kromě typů mluvčích naznačují tabulky č. 8 a 9 jeden zajímavý rys. Pokud z hostů vyčleníme zaměstnance a spolupracovníky ČRo, zaznělo v příspěvcích pouze 34 vyjádření jiných mluvčích. Toto zjištění považujeme z celého šetření za jedno z nejzásadnějších. Lze totiž tvrdit, že moderátoři a novináři ČRo si zpravidla ve sledovaných pořadech tzv. vystačí sami a nepotřebují expertní vyjádření dalších odborníků. Výrazně k tomu přispívá i pořad *Názory a argumenty*, ve kterém sdělují své názory na aktuální dění především jednotliví zvaní zaměstnanci jiných oddělení ČRo nebo jiných českých médií. Dochází tak nejen k uzavírání se diskurzu samotného ČRo, ale současně je tímto způsobem omezováno i spektrum názorů, jež ve vysílání zaznívají (podrobněji v kvalitativní části analýzy).

⁴⁰ S výjimkou zahraničních zpravodajů Jiřího Hoška a Štěpána Macháčka, kteří v pořadu *Čtení ze zahraničního tisku* každý jednou informovali o tom, jak na americké prezidentské volby reaguje zahraniční tisk v „jejich“ zemi.

⁴¹ V tabulce není uveden pořad *Svět ve 20 minutách* založený na čtení zahraničních článků moderátory a jiní mluvčí v něm nevystupují.

3.3 Podrobné výsledky kvalitativní analýzy

3.3.1 Reprezentace amerických voleb v pořadu *Svět ve 20 minutách*

Pořad *Svět ve 20 minutách* je sestavený z výběru informací zveřejněných v zahraničních médiích. Na webových stránkách je prezentován prostřednictvím sloganu: „*Na serverech celého světa hledáme témata, která unikají českému tisku.*“ a „*Jedná se o nejucelenější přehled zahraničních novin a internetových serverů v Českém rozhlasu.*“⁴² Výběr odkazovaných médií se ovšem takřka výhradně soustřeďuje na mainstreamová média, prakticky bez výjimky spadající pod orientaci obvykle označovanou jako „liberální média“. Nejčastěji jsou tedy prezentována sdělení původně zveřejněná v New York Times, Guardian a BBC. Na tomto místě je současně potřeba připomenout, že fakt, že moderátoři ČRo v tomto pořadu odkazují na zdroje, které informaci zveřejnily před nimi, nezbavuje je to odpovědnosti za její uveřejnění. Stále to zůstávají právě oni, kdo informace k uveřejnění vybírá, a jsou to stále oni, kdo je autorem pořadu a jeho obsahu. Bez ohledu na vysokou míru intertextuality a intermediality tohoto pořadu se odvíšlaná sdělení stávají sděleními prezentovanými ČRo.

Vzhledem k celkové mediální reprezentaci tématu prezidentských voleb v roce 2016 v USA tak vzniká jistá disbalance, neboť právě tato skupina médií více či méně explicitně deklarovala podporu jednoho z kandidátů, Hillary Clintonové. Takto zveřejnila nejen svoji preferenci a implicitně z ní plynoucí vychýlení v konstruování a výsledné podobě obrazu každého z kandidátů. ČRo se tak v jistém smyslu implicitně k podpoře jednoho z kandidátů přihlásil také, jakkoli pravděpodobně nezáměrně. Vzhledem k ČRo však lze takový postup označit za problematický, a to ze tří důvodů:

1. ČRo nedeklaroval svoji pozici a tedy ani stranění konkrétnímu kandidátovi explicitně (ačkoliv výsledná reprezentace vytvářená sledovanými pořady rysy disproporční reprezentace jednotlivých kandidátů vykazuje /dochází k tomu skrze výběr zdrojů – konkrétních médií, jejichž obsahy jsou přejímány/);
2. posluchači (vycházející ze sebedeklarací ČRo) očekávají nestranné, tj. u obou kandidátů vzájemně vyvážené informování;
3. ČRo coby stanice veřejné služby by disproporční přístup (nejen) v případě takové události neměla uplatňovat (naopak na rozdíl od komerčních médií, jejichž primárním cílem je snaha co nejvíce zaujmout co možná největší počet posluchačů, čemuž odpovídá charakter výstavby obsahů, výběr a způsob tematizace událostí a jejich aktérů, by se ČRo měl pokusit konstruovat co možná nejvyváženější a nejkompexnější reprezentaci jak samotné události, tak jejich aktérů bez ohledu na jejich konkrétní vlastnosti či jednání atd.)⁴³

Protože se „západní mainstreamová média“ až na výjimky profilovala právě výše zmíněným způsobem („proti-Trumpovsky“), je výsledná podoba disproporční reprezentace analyzované události do značné míry konsekvencí této skutečnosti, neboť pro redaktory ČRo by

⁴² Viz www.rozhlas.cz/plus/svet.

⁴³ Vzhledem k tomu, že jde o zahraniční událost, kterou povaha reprezentace v ČRo nemá jak ovlivnit, by bylo možno nevyvážený přístup interpretovat jednak jako jednu z mediálních rutin (ustavujících vzájemnou intermedialitu a legitimizaci mainstreamových médií), a jednak jako v jistém smyslu implicitně ustavující rámce ideologicky zakotvené reprezentace ekvivalentních domácích událostí; například na základě reprezentace analogických charakteristik aktérů vnitropolitického prostředí.

bylo pravděpodobně komplikované nalézt „relevantní zdroje“⁴⁴, které by mohly v rámci formátu daného pořadu (přijímání zpravodajství a publicistiky z jiných médií) zmíněnou disproporcí odstranit.

V rámci pořadu *Svět ve 20 minutách* byla dominantním aspektem reprezentované události tematizace osobnostních charakteristik jednotlivých kandidátů (jejich politické záměry byly zmiňovány jen sekundárně a výhradně v kontextu příslušné charakteristiky daného kandidáta, již dokládají)⁴⁵. Analogicky jako v případě ostatních sledovaných pořadů ve vybraném období (viz níže), i v tomto byla událost reprezentována dominantně prostřednictvím disproporční reprezentace jednotlivých kandidátů, nikoliv například prostřednictvím informování o jejich programových prohlášeních či předvolebních deklaracích. Ty, pokud byly reprezentovány, byly kontextualizovány v rámci profilu kandidátů s dominantní nadreprezentací problematizace (a současně často diskvalifikace) deklarovaných záměrů D. Trumpa. Signifikantním rysem takto vystavěných příspěvků byla nadreprezentace negativních charakteristik D. Trumpa a relativně neutrální avšak značná podreprezentace charakteristik druhého kandidáta, tedy H. Clintonové. V určitém smyslu tak bylo informování o amerických volbách v rámci tohoto pořadu založeno primárně na negativní reprezentaci jednoho z kandidátů. S jistou mírou zjednodušení lze konstatovat, že ačkoliv obraz jeho protikandidátky vyzníval jako pozitivnější, bylo jí současně věnováno mnohem méně pozornosti. Níže uvádíme některé postupy vytváření obrazu jednotlivých kandidátů přítomné ve vysílání *Světa ve 20 minutách*.

Výstavba narativu s využitím sémantické dichotomizace obět'/agresor

Disproporční přístup k informování o jednotlivých kandidátech lze identifikovat i v odlišném způsobu sdělování téhož aspektu u jednotlivých kandidátů. Pokud byla prezentována negativní charakteristika/vlastnost/aktivita Hillary Clintonové, dělo se tak obvykle prostřednictvím narativu „obětí“ (např. „*Všechny tyto kroky Clintonovou v duelu s Trumpem poškozují*“; zcizení vnitrostranické korespondence atd.). Současně byl tento narativ obvykle podpořen využitím sémantické diskvalifikace „agresora“ spojované s jejím protikandidátem, D. Trumpem (20.10.2016 7:02-10:51 e-maily zcizili hackeři; ti pracují pro ruskou vládu; publikují jen jednostranné diskvalifikující informace „*Wikileaks útočí jen na Trumpovu rivalku*“, čímž je zpochybněna jejich věrohodnost; Assange pracoval pro RT šířící proruskou propagandu „*náklonost vůči konzervativnímu patriarchátu Vladimíra Putina*“; „*Kreml... na výbuřky podrážděně reaguje*“,

⁴⁴ Za „pro-Trumpovské“ bylo možno označit pouze relativně široké a pestré spektrum „alternativních“ on-line zdrojů. Většina z nich však nebyla vnímána jako zcela věrohodná a nedisponovala statutem legitimních zpravodajských zdrojů, na která by mělo odkazovat médium veřejné služby. Na druhou stranu se nabízela některá ruská média (která, ačkoliv jsou zpravidla generalizovaně a priori označována za propagandistická, zjevně stranila druhému z kandidátů, D. Trumpovi), alespoň v úrovni jimi prezentovaných nezpochybnovaných faktů (například ohledně finančních problémů Nadace Clintonových, uniklé vnitrostranické korespondence apod.). Navíc nelze považovat všechna ruská média za „propagandistická“ a mediální obraz předkládaný posluchačům by tak mohl být plastičtější a méně jednostranný. Označení ruských zdrojů jako propagandistických je navíc do značné míry paradoxní, neboť mediální mainstream západních médií jedná přesně v intencích pojmu propagandy: poskytuje pro-systemové reprezentace v zájmu zachování statu quo prostřednictvím reprodukce ideologického rámce vlastní společnosti.

⁴⁵ Viz příklad níže (28. 10. 2016, 9:01–13:35), ve kterém jsou hospodářské plány D. Trumpa (bez přesnější specifikace) rámovány názorem generalizovaných expertů („*Většina ekonomů, včetně těch konzervativních...*“), kteří je označují za „*chiméru*“.

atd.).⁴⁶

Tato dichotomizace je posílena prostřednictvím disproporční pod/nad/reprezentace tematizace aktivit jednotlivých aktérů. Zatímco bylo poměrně detailně informováno o (negativních) aktivitách D. Trumpa (nejen ve smyslu povahy těchto aktivit per se, ale i jejich možných důsledků a případných rizik atd.)⁴⁷, aktivity, které by bylo možno vnímat jako negativní u druhého kandidáta – H. Clintonové, byly pouze zmíněny (oficiální e-mailová komunikace přes soukromý server; honorování projevů bankovní institucí), navíc obvykle v kontextu extenzivní tematizace negativních aktivit jejího protikandidáta. (Negativní) charakteristiky aktivit D. Trumpa tak byly nadreprezentovány, zatímco potenciálně diskvalifikující charakteristiky aktivit H. Clintonové naopak podreprezentovány, a to jak v kvantitativním (podílem času věnovaného reprezentaci charakteristik aktivit jednotlivých kandidátů), tak kvalitativním smyslu (zatímco v případě D. Trumpa jsou aktivity obsáhle tematizovány, v případě H. Clintonové je pouze zmínka o vnitrostranické komunikaci či přijetí honoráře za projevy pro GS, ale obsah zveřejněné komunikace stejně jako například důvody, proč aktérka měla projevy pro GS a výše honoráře se podrobněji nerozebírají). Typický způsob takto vystavěné reprezentace lze ilustrovat následujícím příkladem:

<p>20. 10. 2016, 0:33–4:38</p> <p><i>Nejviditelnějšími a podle mnohých <u>nejnebezpečnějšími</u> faktory jsou vnější vlivy a machinace v kyberprostoru. Například server <u>Wikileaks</u> soustavně zveřejňuje</i></p> <p><i>celé soubory emailů o <u>zákulisi</u> kampaně demokratické strany a o <u>minulosti</u></i></p> <p><i>její prezidentské <u>kandidátky</u>.</i></p> <p><i>Soubory, podle amerických tajných služeb, <u>zpracovali hackeři</u>. A Ekvádor, na jehož londýnské ambasádě už léta pobývá spoluzakladatel serveru Wikileaks J. Assange potvrdil, co Wikileaks tvrdí už několik dní. Assangeovi jednoduše <u>znemožnil přístup k internetu</u>, rozepisuje se o tom, kromě jiných, <u>britský</u></i></p>	<p>identifikace nebezpečí</p> <p>identifikace nositele/zdroje nebezpečí</p> <p>identifikace povahy aktu</p> <p>identifikace obětí</p> <p>identifikace negativního původce</p> <p>identifikace zdroje zprávy a jeho legitimacy</p>
--	---

⁴⁶ Obdobným schématem jsou reprezentovány často i „vnitrostátní“ související události. Příkladem může být oznámení ředitele FBI vůči Kongresu o dalších „problematických e-mailech H. Clintonové“, které bylo mediálně reprezentováno jako zasahování do předvolební kampaně mající za cíl poškodit tuto kandidátku (viz například 1. 11. 2016, 0:39–7:25: „ředitel ... FBI ... obrátil průběh předvolební kampaně ... způsobil Clintonové potíže ve volebním boji ... zveřejněním nepodložených indicií cíleně způsobil zmatky ... svým počínáním podporuje politickou smrt Clintonové, aniž by se ona sama mohla bránit ...“).

⁴⁷ Ilegální získání e-mailové korespondence, navíc hackery, kteří pracují pro „nepřátelskou stranu“, diskvalifikace aktéra (Assange), který jednomu z kandidátů pomáhá prostřednictvím nevyváženého přístupu (pomáhá pouze D. Trumpovi, a to tím, že škodí H. Clintonové) a opět reprezentace jeho napojení na „nepřátelskou stranu“.

Za zmínku stojí i kontinuálně negativní reprezentace aktéra (Rusko), který je s D. Trumpem v mnoha příspěvcích spojován (například 24. 10. 2016, 6:48–12:37: „Dnes Rusko prostřednictvím svých hackerů narušuje americké volby, stojí v čele bromadného vraždění v Sýrii, anektuje Krym a jen tak mimochodem trusí poznámky o užití jaderných zbraní ... Vladimír Putin najde každý týden nějaký nový způsob, jak vyděsit svět ... Ruská televize nemluví o ničem jiném než o balistických střelách a protileteckých krytech ... Putinův hlavní propagandista Dmitrij Kyselov ... ruská výrobnost ... stabilitu a pořádek obrozňuje ...ruský politický systém je keřebký, i když zbehlý v represích ... tato slabá, nejistá a nepředvídatelná země ...“, nebo 26. 10. 2016, 4:14–6:30: „Vzhledem k ochromení Spojených států prezidentskými volbami by nebylo překvapením, kdyby Putin obrátil pozornost také na zranitelné Pobaltí.“).

<p><u>deník Guardian</u>. Jak uvádí Assange, kromě fyzické izolace, do níž se dostal ve snaze vyhnout se vydání do Švédska, kde čelí obvinění ze sexuálně motivovaných útoků, teď čeká digitální půst. Na jak dlouho zatím není jasné, nicméně Ekvádor se rozhodl k tomuto kroku z obav, aby Assange nepokračoval ve své činnosti a defakto tak neovlivňoval americké prezidentské volby. „Respektujeme princip nevměšování se do vnitřních záležitostí jiných zemí, nezasahujeme do volebních kampaní, ani nepodporujeme žádného kandidáta, jde o zcela suverénní rozhodnutí nezávislého státu.“ Cituje z prohlášení ekvádorské vlády Guardian. Prohlášení také potvrzuje, že Ekvádor bude Assangeovi nadále poskytovat azyl a bude chránit jeho život a fyzickou integritu, dokud nedosáhne bezpečného místa. Podle švédské legislativy je obvinění ze sexuálního útoku už promlčené a platnost obvinění ze znásilnění vyprší v roce 2020. Assange brzy v budově ekvádorského velvyslanectví opět vyslechnou švédští vyšetřovatelé. Byl to <u>právě server Wikileaks</u>, kdo během nominačního sjezdu demokratické strany</p> <p><u>zveřejnil vnitrostranickou korespondenci a v poslední době publikuje emaily bývalé šéfky americké diplomacie</u></p> <p><u>H. Clintonové a hlavního manažera její kampaně</u>. Na světlo vytáhl i projevy za něž Clintonová pobírala honoráře od banky Goldman Sachs.</p> <p><u>Všechny tyto kroky Clintonovou v duelu s Trumpem poškozují</u>, podotýká Guardian. A poukazuje na pozoruhodný fakt –</p> <p><u>Wikileaks útočí jen na Trumповu rivalku, zdá se, že nejprominentnější web světa nezveřejnil žádné dokumenty týkající se záhadných daňových příznání Donalda Trumpa</u>. Na druhé straně ale publikuje osobní údaje dárců demokratické strany, všimá si komentátor Guardianu.</p> <p>Kauze se obsáhle věnuje <u>také britský deník Independent</u>. Podle něj</p> <p><u>je velice pravděpodobné, že server Wikileaks získal klíčové emaily do hackerů pracujících pro Ruskou vládu.</u></p> <p><u>S tímto tvrzením se shodují i americké tajné služby a Bílý dům.</u></p> <p><u>Rusko veřejně obvinilo a pobrožilo adekvátní odvetou.</u></p>	<p>zopakování identifikace nositele/zdroje nebezpečí</p> <p>zopakování identifikace povahy aktu</p> <p>zopakování identifikace obětí</p> <p>důsledky pro oběť</p> <p>diskvalifikace nositele/zdroje nebezpečí (přestože není jisté, zda neohrožuje i „druhou stranu“: „zdá se“)</p> <p>potvrzení dalším legitimním zdrojem zprávy</p> <p>potvrzení diskvalifikace nositele/zdroje nebezpečí (přestože bez důkazů)</p> <p>potvrzení identifikace negativního původce nebezpečí a extenze o jeho další negativní vlastnost (implikace prapůvodce nebezpečí)</p> <p>domněnka jako „důkaz“</p> <p>posílení legitimacy domněnky o prapůvodci</p>
--	---

<p><u>Kreml to energicky odmítá a na výbuchy podrážděně reaguje s tím, že hackerské útoky podnikají právě Američané.</u></p> <p><u>Napojení na Rusko odmítá i sám Assange.</u></p> <p><u>Média už však před časem přišla se zjištěním, že v minulosti například pracoval pro televizní stanici Russia Today, která v mnoha jazykových mutacích šíří po celém světě prokremelskou propagandu. Jaké cíle tedy Assange sleduje? Ptá se Independent.</u></p> <p><u>Assangeovo spojení s Donaldem Trumpem se na první pohled jeví jako jedno</u></p> <p><u>z nejbizarnějších spojení současnosti, protagonisté tohoto, jak autor článku uvádí, nebezpečného souručenství možná sdílejí náklonost vůči konzervativnímu patriarchátu Vladimíra Putina.</u></p>	<p>zapírání – nepřiměřená reakce identifikovaného prapůvodce</p> <p>zapírání nositele</p> <p>rozšíření diskvalifikace nositele/zdroje nebezpečí, stejně jako prapůvodce</p> <p>konstatování spojení nositele/zdroje nebezpečí s prapůvodcem</p> <p>opětovná diskvalifikace nositele/zdroje nebezpečí</p>
---	--

Spojování jednoho z kandidátů (D. Trumpa) s kyberválkou, propagandou, Ruskem, hackery atd. se objevuje jako jeden z nejčastěji užívaných způsobů tematizace. V mnoha příspěvcích jsou tyto (dosud zatím nijak neprokázané) vazby konstatovány coby fakta.⁴⁸

Variantním a relativně často využitým způsobem této strategie výstavby příspěvků o jednotlivých kandidátech je jejich reprezentace coby „menšího/většího zla“. U obou kandidátů jsou zmiňovány jejich případné nedostatečné kompetence, negativní vlastnosti či aktivity. Jakkoli se tak zmírňuje rozdíl v polarizaci reprezentace obou navzájem, základní strukturace ve smyslu favorizace jednoho z kandidátů (H. Clintonové) je zachována. Typickým nástrojem dichotomické reprezentace kandidátů se stává užití labellingu, hodnocících a/nebo neverifikovatelných tvrzení atd.⁴⁹ s minimální tematizací či argumentační oporou.

⁴⁸ Viz například 30. 10. 2016 9:08–13:43: „Na internetu se válčí. Nežytkle bez fyzického násilí a utajené. Válku vede Rusko proti Spojeným státům, je to nová Studená válka, píše komentátor německého deníku Frankfurten Allgemeine Zeitung ... samozřejmě na zakázku Kremlu, píše komentátor Hemicker. A jako další možnost vidí červenec letošního roku, kdy se na platformě Wikileaks objevily tisíce emailů nejvyššího orgánu americké Demokratické strany Národního demokratického výboru. Cíl byl jasný – poškodit prezidentskou kandidátku demokratů Hillary Clintonovou, píše německý komentátor a dodává, že 17 amerických zpravodajských služeb z tohoto činu obvinilo ruské hackery. Moskva obvinění v zápětí popřela. Podle Frankfurten Allgemeine Zeitung čelí Spojené státy na internetu ze strany Ruska špionáži, záměrné manipulaci s informacemi a propagandě. ... A dále pokračuje – toto je taktika, která se používala už v 50. letech v éře Sovětského svazu. Dnes, kdy máme Wikileaks, se dá aplikovat ještě lépe. Sovětská tajná služba KGB tehdy mluvila o tzv. „kompromatech“, tedy kompromitujících materiálech uložených a připravených k použití s cílem zdolat protivníka, totéž používají armády tzv. „chatbotů“, tedy plně automatizovaných virtuálních agentů ve službách Kremlu, kteří rozeslali desítky tisíc tweetů republikánského kandidáta na post amerického prezidenta Donalda Trumpa a tím zavalili zpravodajské služby politickou propagandou“. Tento příklad však paradoxně zmiňuje „odstavení jaderné elektrárny“ („Spojené státy jsou oproti Rusku v oblasti kyberprostoru napřed a schopnosti Ruska jsou proto na virtuálním bojišti omezené. Postačují prý pro vniknutí útočníků na webové stránky politických stran nebo k zasílání hromadných zpráv a k sabotování finančních obchodů. Ale počítačovým virem, který například odstávil iránské jaderné elektrárny, Rusko zatím nedisponuje.“) a „opomíjí“, že se takřka všechny dosud doložené „kybernetické skandály“ vztahovaly k aktivitám USA (od monitorování německé kancléřky, přes kauzu Snowden až po původní kauzu Wikileaks.

⁴⁹ Polarizovaný labelling v závislosti na konkrétním kandidátovi je využit i v příspěvcích typu „soft news“, např. 7. 11. 2016, 3:34–6:13 „...Hillary Clintonová bude ve Washingtonu jako ryba ve vodě, kdežto Donald Trump si může v hlavním městě připadat jako na skřepci. Devět z deseti obyvatel Washingtonu D.C. totiž volí demokraty. „Trump bude válčit s městem i jeho obyvateli,“ říká jeden z nich, který si nepřál být jmenován. „Bude to tady jako v obležení. Lidi si nejspíš budou připadat jako Pařížané za okupace, jen kolaborantů tady asi bude méně“ dodává muž z Washingtonu. Přival celebrit, vulgarit a chvástání, který

2. 11. 2016, 0:42–8:18

... Podle deníku je očividně mnohem způsobilější vykonávat funkci prezidenta než její republikánský soupeř Donald Trump. Toho deník označuje za chvastouna, kterému je vlastní schopnost rozdělovat společnost, politickou scénu a potenciálně působit rozvrat i za hranicemi své země. ... Dříve se jen málokdy stalo, že by byl výběr ze dvou kandidátů tak obtížný a v sázce tak mnoho. ... lebkomyslný zásab Federálního úřadu pro vyšetřování, FBI, ... Nastal čas pro obnovu vedoucí úlohy Spojených států ve světě. Zbostit se takového úkolu je podle redakčního komentáře schopný jen jeden z kandidátů na úřad amerického prezidenta: Hillary Clintonová. Za svůj život sbírala potřebné zkušenosti jako první dáma po boku svého manžela Billa Clintona. Později byla senátorkou za stát New York a ministryní zahraničí. Naproti tomu Donald Trump se spoléhá na znevažování a pomluvy, nikoli na diplomacii. Znejistňuje americké spojence, vybrožuje, že zruší východoasijský obranný deštřík, snižuje význam NATO a riskuje rozpoutání obchodní války. Republikánský kandidát se podle Financial Times stylizuje do role jakéhosi západního siláka, který se může postavit po bok takových, jako je Vladimir Putin. Trump také ukázal, že pohrdá samotnou americkou demokracií. Opakovaně mluví o případném zmanipulování voleb ... Řekl, že pokud vyhraje, mohlo by Clintonové hrozit vězení. Taková arogance podle listu nemá obdoby a svědčí o fatálním problému Trumpovy povahy... Donald Trump se ovšem snadno nechá vyvést z míry, nesnáší kritiku a jedná impulzivně. Dělal sice mnoho let moderátora televizní reality show, ale na vystupování v hlavním vysílacím čase prostě připraven není. Narážkou na Trumpovu televizní show uzavírá britský deník výčet vlastností, kvůli kterým je podle něj Trump naprosto nezpůsobilý pro výkon funkce prezidenta. Demokratická kandidátka Hillary Clintonová má co zlepšovat. Desetiletí její veřejné služby pro mnoho voličů moc neznamenaají. Clintonová v jejich očích ztělesňuje vzdálený, neosobní establishment, který slouží jen sám sobě. Její kampaň je málo nápaditá a podnětná. ... Clintonová disponuje životaschopným programem ... Hillary Clintonová s sebou z minulosti vládí mnoho problémů a chyb. Většina voličů jí nevěří. Ale přesto je zjevně kompetentnější než Donald Trump, jehož sklon k rozdělování a borcení, impulzivnost a nečestné praktiky vidíme takřka denně v přímém přenosu. Clintonová i se všemi svými vadami je neobyčejně způsobilá stát se první ženou zvolenou do Bílého domu.

V uvedeném příkladu je zajímavé mj. i to, že v něm zazní slovo obvykle spojované s volbami – „program“. Ten je u H. Clintonové označen za „životaschopný“, ale za celé sledované období se neobjevil příspěvek, který by program obou kandidátů jakkoliv zevrubněji analyzoval (a jen minimum příspěvků se o něm alespoň zmiňovalo, viz výsledky kvantitativní části analýzy). V jistém smyslu tak pořad *Svět ve 20 minutách* vykazuje bulvarizační tendence světových médií, protože jsou reprezentována nikoliv prostřednictvím „popisu“ jedné z integrálních částí dané události, ale prostřednictvím tematizace aspektů, které jsou v obecném povědomí očekávány spíše na platformě „bulvárních médií“.

Diskvalifikace stoupců/voličů jednoho z kandidátů – D.Trumpa

Jednotlivé kandidáty lze samozřejmě charakterizovat i pomocí odkazu k jejich voličské základně, což bylo v souvislosti s podzimní volbou amerického prezidenta v analyzovaných příspěvcích často využíváno. Konstrukce obrazu kandidátů byla ve vysílání *Světa ve 20 minutách* opakovaně sycena prostřednictvím selektivních charakteristik jejich potenciálních (protože volba

by vpadl do města s Trumpem, by podle Guardianu zcela jistě příliš velký dojem na liberální intelektuální elitu neudělal. ... Historik Joshua Kendall řekl Guardianu, že Clintonová podle něj jakožto introvertka zvolí život v ústraní. Ale možná vnese do života metropole dílčí feministické tóny a ukáže, že vysoká politika není ryze mužskou záležitostí. Naopak Trump miluje davy, restaurace, a je rád v centru pozornosti...“

ještě neproběhla) voličů. Zatímco v případě voličské základny D. Trumpa jsou uváděny spíše negativní charakteristiky (nízké/neukončené/nedostatečné vzdělání, dlouhodobá a/nebo vícečetná nezaměstnanost, případně i drogová závislost), voliči H. Clintonové jsou dominantně označováni bez odkazů s hodnotícím potenciálem (afroameričané, hispánci, ženy). Opět vychýlená reprezentace je zde založena na implikaci: pokud D. Trumpa volí spíše nevzdělaní muži, často nezaměstnaní a převážně bílí (tuto implikaci lze považovat v jistém smyslu až za rasistickou), H. Clintonovou budou volit naopak vzdělanější voliči, rasově, národnostně a genderově pestrého složení. Tato implikace však obsahuje principiální logické (numerické) lapy⁵⁰. Přestože podle veřejně dostupných údajů disponují v USA v průměru nižším vzděláním národnostní a rasové menšiny a současně vykazují vyšší průměrnou míru nezaměstnanosti a nižší úroveň vzdělání, stejně jako atribut nezaměstnanosti jsou spojovány s (mužskými) voliči D. Trumpa (a naopak příslušníci národnostních a rasových menšin jsou častěji zmiňováni coby potenciální voliči H. Clintonové). Výsledný mediálně konstruovaný obraz potenciálních voličů jednotlivých kandidátů je tak zjevně nevyvážený:⁵¹

- D. Trump je spojován s méně vzdělanými, „bílými“ a často nezaměstnanými voliči (tyto charakteristiky jsou přítomny v naprosté většině příspěvků, kdy jsou zmiňovány);
- H. Clintonová je spojována s mnohem širším (národnostně, rasově a genderově) spektrem potenciálních voličů,

což může společně implikovat na jedné straně vyhraněnost a uzavřenost/omezenost D. Trumpa, a na straně druhé toleranci/otevřenost H. Clintonové.

V následujícím příkladu jsou reprezentované charakteristiky potenciálních voličů (především D. Trumpa) navíc legitimizovány (selektivně vybranými) statistickými údaji, přičemž výstavba příspěvku akcentuje spojení D. Trumpa s negativními charakteristikami jeho potenciálních voličů, zatímco v případě jeho protikandidátky ekvivalentní spojení absentuje. Ačkoliv jsou zmíněny charakteristiky afroameričanů, jako je např. vysoká míra nezaměstnanosti, tyto nejsou v daném kontextu explicitně spojeny s H. Clintonovou, zatímco výše tematizované „negativní charakteristiky“ voličů s D. Trumpem spojovány jsou („... *bílí muži bez vyššího vzdělání hlavním elektorátem, o který se Donald Trump opírá*“). „Nerozumnost“ těchto potenciálních voličů je současně stvrzena prostřednictvím diskvalifikace D. Trumpa a zpochybněním „možnosti změny“, kterou daný kandidát deklaruje, prostřednictvím odkazu na argument „expertního vědění“ (viz níže: „*Většina ekonomů, včetně těch konzervativních, ale považuje zejména Trumpovy hospodářské plány za chiméru.*“).

28. 10. 2016, 9:01–13:35

„... uvádí se v komentáři listu New York Times. Američtí muži se podle něj zmitají v dlouhodobé krizi a jejich společenské postavení a zdravotní kondice upadají. ... Více než pětina mužů ve věku 20 až 65 let, tedy zhruba dvacet miliónů lidí, neměla v loňském roce placenou práci. A sedm miliónů mužů – převážně

⁵⁰ Zcela transparentně to ukázal i samotný výsledek voleb, kdy D. Trumpa volila takřka polovina voličů, z nichž většina výše zmíněné a nadreprezentované charakteristiky nesplňovala. Například 10. 11. 2016, 7:12–10:25 je citována informace CNN, že D. Trumpa volilo 45 % vysokoškolsky vzdělaných žen (H. Clintonové dalo svůj hlas 51 % z nich).

⁵¹ Takto konstruovaná reprezentace nespádá primárně na vrub ČRo, ale je výsledkem ne zcela relevantního přejímání narativů užívaných především v amerických mainstreamových médiích (stranicích jednomu z kandidátů).

Afroameričanů - ve věku 25 až 55 let už ani žádné zaměstnání nehledá. Jenom 42 % absolventů vysokých škol je mužského pohlaví, takže šance mužů se vůči ženám i do budoucna dále snižují. A to může znevýhodňuje na trhu práce. ... Auta bez řidiče zcela promění kamionovou dopravu, jak ji známe dnes. A přitom právě řízení nákladů bylo doposud doménou amerických „modrých límečků“, uvádí list ... Sedm milionů mužů, kteří hledají práci – z nich asi 60 % nedisponuje čtyřletým univerzitním vzděláním – tráví v průměru pět a půl hodiny denně sledováním televize nebo filmů. Velmi málo se starají o děti nebo o jiné příbuzné, nezapojují se do domácích prací. Zhruba třetina z nich přiznává užívání drog. Joe Peterson a Al Paslow, šedesátníci a přátelé od školních let, čekají v pensylvánském městě Ambridge hodiny, aby se mohli zúčastnit předvolebního mítinku Donalda Trumpa. Jejich rodiny a přátelé, ti všichni v minulosti pracovali ve velkých ocelárnách v oblasti Pittsburghu. Petersonův otec jako elektrikář, Paslowův jako kovář. Ocelárny však vzaly za své a nahradily je sklady, obchody a kanceláře. „Z průmyslu nezbylo nic. Vše je ztraceno“ – stěžuje si Paslow. Oba přátelé ještě nedávno pracovali jako nezávislí dodavatelé v ropném a plynárenském průmyslu. A vydělávali slušné peníze. Peterson má středoškolské vzdělání, Paslow vysokoškolský titul. Loni byli bez odstupného propuštěni. „Pracoval jsem pro ropný průmysl, ten je ale kvůli Hillary mrtvý“, myslí si Peterson. A obává se teď, jestli bez práce nebude i jeho syn. A vlastní budoucnost vidí také černě. „Teď už nejsem ničím“, řekl New York Times. Oběma přátelům teď svítá naděje. Jsou nadšeni z Trumpových plánů na obnovení těžby ropy a zemního plynu. „Je to neuvěřitelné, ale přesně tohle jsme chtěli slyšet, je to povznášející“ – radují se. I proto jsou bílí muži bez vyššího vzdělání hlavním elektorátem, o který se Donald Trump opírá. A slibuje jim nejen obnovení americké slávy, kdy právě oni bráli prim a byli páteří společnosti. Většina ekonomů, včetně těch konzervativních, ale považuje zejména Trumpovy hospodářské plány za chiméru. K ekonomické nejistotě je ovšem podle New York Times třeba přičíst i zdravotní hledisko. Američtí muži, zejména ti bez vzdělání, jsou prostě mnohem více nemocní než ženy. Mnozí z těch, kdo přestali hledat práci, užívají medikamenty proti bolesti. „Léčí“ si jak fyzické, tak psychické neduhy: Smutek, stres a nespokojenost se životem. ... Pokud zvítězí, může se pozornost mužům Hillary Clintonové vyplatit. Už teď počítá s podporou tradičních voličů Demokratické strany, především afroamerických mužů. Clintonová a její partaj totiž ve prospěch Donalda Trumpa ztratila značnou část elektorátu právě ze skupiny „modrých límečků“ s bílou tvář. Ti jsou na prezidentskou kandidátku rozčloubeni, a nevěří ani jí, ale ani celému politickému systému. Ale budou potřebovat jejich pomoc, uzavírá svou analýzu list New York Times.“

V souvislosti s vývojem voličských preferencí obou kandidátů je s blížícím se dnem voleb využíván další narativ, založený na (spekulativní) anticipaci důsledků výsledků voleb spojující defavorizovaného kandidáta s *rizikem, ohrožením, nebezpečím*, a to jak z pozice „expertů“, tak z pozice „běžných Američanů“.

7. 11. 2016, 0:51–3:33

„...Nevím, jestli Hillary vyhraje“ řekla reportérovi Sunday Times ve Fayetteville v Severní Karolíně jedna starší paní ... „...pak zase vidím průzkumy a přepadá mě strach, co nám příští středa přinese“...“

S vyhlášením výsledků voleb se (vcelku očekávatelně a vcelku logicky) v některých aspektech změnila výstavba narativu a tedy i struktura mediálně konstruovaného obrazu analyzované události. Výše popsané způsoby/postupy narativizace⁵² jsou v reprezentaci tématu

⁵² Mezi nejčastěji užívané patří narativ H. Clintonové jako oběti, v některých případech spojovaný s narativem (nedoložitelné) predikce (viz níže). Například 10. 11. 2016, 7:12–10:25 „Faktem je ale i to, že Clintonová se stala obětí bezprecedentních útoků svého protivníka. Podle něj byla slabá a nechtuná. Sedmdesátiletý Trump tvrdil, že o rok mladší političce chybí kuráž, že nemá takovou kondici jako on, který vede kampaň, zatímco ona musí odpočívat v posteli. Prezidentské debaty byly přehlídkou toho, jak muž nemá se ženou komunikovat. Z Trumpovy strany byly plné předpojatosti, poučování a náznaků, že Clintonová neví, o čem mluví, a že si tudíž nezaslouží respekt. Ne proto, že je politickou oponentkou, ale proto, že je žena. To vše je neuvěřitelně depresivní a dokonale to vysvětluje, proč je ještě i v roce 2016 pro ženy tak těžké vyniknout. Prohra Hillary Clintonové tak

více či méně přítomné i v následujících dnech, s tím rozdílem, že je ještě menší prostor (v kvantitativním i kvalitativním smyslu) věnován H. Clintonové. Kromě toho v povolebním období hypertrofuje narativ rizika/ohrožení/nebezpečí, vztažený k vítězi voleb a většinou budovaný na základě predikcí budoucího vývoje⁵³ (přičemž tyto predikce nejsou v mnoha případech nijak argumentačně a/nebo faktograficky podloženy či mají přímo charakter nedoložitelného tvrzení⁵⁴) nebo prostřednictvím diskvalifikace výsledku události charakterizováním výsledku voleb jako „omylu“, „chyby“ apod. (a tematizace možných příčin). Následující příklady variantně ilustrují oba zmíněné jevy:

12. 11. 2016, 0:44–4:55⁵⁵

„Zvoleným prezidentem se stal muž, který z čistě technického hlediska ve své kampani pokazil, na co sáhl. Rozděлил vlastní stranu, zbytečně urážel ženy, Hispánce, muslimy a další. A mohli bychom pokračovat. ... Ale nelžeme si do kapsy. Nevybíjeme nic. To, co se stalo v úterý, je katastrofa jak pro liberalismus, tak pro svět. Jakmile si prezident Trump začne vyřizovat účty se svými bývalými rivaly, vyprovokuje roztržky s jinými státy a pošle svou speciální deportační policii na tu či onu skupinu, budeme mít velmi brzy důvod litovat jeho zvolení do prezidentského křesla.“ píše komentátor Guardianu Thomas Frank.

Kde se ale stala chyba? Jak to, že demokratičtí lídři probráli volby, o kterých tvrdili, že jsou těmi nejdůležitějšími? Začneme popořádku ...

A tak demokratičtí lídři udělali kandidátku z Hillary, i když věděli o její blízkosti k bankám, zálibě ve válčení a zranitelnosti v otázkách obchodu. Všech tří slabých stránek Clintonové Trump dokonale využil....

způsobí, že napříště si samotné ženy, ale i politické strany, dobře rozmyslí, zda se do takového boje znovu pustit, soudí komentátorka americké stanice CNN.“

⁵³ Některé příspěvky nabývají až excesivně spekulativní podoby (viz například 18. 11. 2016, 2:11–7:29 „Donald Trump se nevyzná v politice a nikdy nesloužil v ozbrojených silách. Dokáže si zachovat chladnou hlavu?“ ptá se britský deník Guardian, který se zamýšlí nad nejrůznějšími krizovými situacemi. Představme si například, že nad Sýrií se zřítí americký letoun. Pilota zajme Islámský stát a vybrožuje, že ho popraví. Média vysílají videonabrávku mučeného pilota v kleci a jeho rodina prosí Trumpa, aby ho zachránil. Co udělá? Odpověď zní – nikdo netuší. Trump nejen nemá žádné vojenské zkušenosti, ale také se nevyzná v diplomacii. Naopak má sklon k unáhleným rozhodnutím, píše komentátor deníku Guardian a dodává: „Trumpovi předchůdci by v takovém případě hráli o čas, žádali o pomoc spojence, vedli zákulisní jednání a zároveň zkoumali možnost pilotovy záchrany. U Trumpa si lze spíš představit, že pod tlakem a v hněvu udělá nějaké uspěchané a katastrofální rozhodnutí. Mohl by tak nejen ztratit pilota, ale také zatáhnout Ameriku do další války na Blízkém východě.“ Přitom nastíněná situace není ani trochu nereálná; loni džibádisté upálili jordánského pilota a s rostoucím zapojením amerických, evropských a arabských sil jsou podobné incidenty čím dál pravděpodobnější.“

⁵⁴ Ve smyslu usouvztažení osoby aktéra s danými událostmi nebo k vlastnostem, jež byly reprezentovány v souvislosti s osobností D. Trumpa. Viz například 15. 11. 2016 7:51–12:21: „Ve Spojených státech se po zvolení Donalda Trumpa prezidentem přibývá zpráv o trestných činech motivovaných nenávisť ... Trump dodal kuráž lidem, kteří mají nenávislné myšlenky vůči části populace ... uvolnil pravidla rasismu ... rasismus je náhle akceptovatelný ...“ (Jednou z dominantních narativních linií, jíž je mediální reprezentace D. Trumpa sycena, je jeho „negativní“ postoj vůči menšinám.) Tento skript je v některých případech posilován nadreprezentací „souvisejících událostí“ (například v podobě opakovaných zmínek, že mezi gratulujícími D. Trumpovi k vítězství ve volbách byly „západním mediálním mainstreamem“ negativně reprezentované osobnosti – M. Le Penová, G. Wilders, F. Petryová).

⁵⁵ Uvedený příklad je zajímavý ještě ve dvou ohledech (obojí však činí až ex post):

1. narativizuje „negativní stránky“ H. Clintonové (ex post po volbách, přičemž deník, z něhož byl tento komentář převzat, se v předvolebním období explicitně profiloval „proti-Trumpovsky“ a texty z něj převzaté by bylo možno charakterizovat optikou van Dijkova ideologického čtverce (tedy jako příklad disproporční prezentace „kladných/záporných stránek“ každého z kandidátů);
2. reflexivně problematizuje působení médií v rámci předvolebního období („...Clintonové ale nepomohli ani její příznivci v médiích. Bylo překvapivé sledovat, jak se tak nepopulární kandidátka může těšit tak silné a jednotné podpoře na titulních i komentářových stránkách národního tisku. Poškodila ji ale jiná věc: nadšení médií nebylo věrohodné. „Když jste otevřeli noviny, měli jste pocit, že jste právě naladili nějakou propagandistickou stanici za studené války,“ pokračuje komentátor Guardianu Thomas Frank. Noviny Clintonovou vykreslovaly jako člověka bez sebemenší vady, její skandály zpochybňovaly, stav ekonomiky popisovaly příznivě...“).

Jestliže si Demokráté zvolí takovou kandidátku v době, kdy za republikány kandiduje pravivé monstrum, vypovídá to o tom, že Trump pro ně není takovým nebezpečím, jak říkají. Jejich oportunismus má přednost před blahobytem země.“

16. 11. 2016, 0:32-7:37

„... nikdo by se s tím neměl smířit. Nikdo by neměl předstírat, že Trump bude normální prezident. Nikdo by neměl zapomenout na bigotnost a rasismus jeho kampaně, nezastírané využívání ukrivděných bělochů, stigmatizování Mexičanů a muslimů. Nikdo by neměl zapomenout na newvěřitelnou neznalost, kterou Trump, ještě jako republikánský prezidentský kandidát, projevil v záležitostech politiky domácí i zahraniční. Nikdo by neměl zapomenout na odpornou misogynii. Nikdo by neměl zapomenout na prohnanost, vulgárnost, zběsilost a další projevy vzbuzující odpor. „Jak se nemyslitelné stalo skutečností? ...ptá se komentátor Robinson a pokračuje dalšími otázkami. Je Trump, podobně jako brexit, součástí nějaké světové radikální populistické vlny? Vnitrozemským oblastem Spojených států poznamenaným úpadkem amerického průmyslu se říká „rezaný pás“. Vzbouřili se snad jeho obyvatelé postižení nezaměstnaností a úpadkem životní úrovně? Byla Hillary Clintonová pouze velice nevhodnou kandidátkou na prezidenta? Pomohl Trumpovi na vrchol ředitel FBI James Comey? Zůstalo příliš mnoho Trumpových odpůrců z řad voličů z pohodlnosti doma, místo aby volili? Existují důkazy, které podporují všechny tyto teorie. Ale naléhavá otázka zní proč. Zní co dělat teď a v budoucnu, ... Jenže Trumpovi přece nemohu přát, ať se mu úspěšně daří vyhošťovat miliony lidí nebo zakázat muslimům vstup na americké území nebo vrátit mezi nástroje americké politiky používání mučení. V těchto a dalších rozdělovacích, kerutých, nemoudrých iniciativách přeji Trumpovi selhání,“

„Doufám, že se Trumpovi podaří vyhnout se nějakému amatérskému zahraničněpolitickému přehmatu, který by obrozil životy Američanů nebo životně důležité národní zájmy Spojených států. ... Trump rádzně zvoleným vůdcem amerického národa, jakkoliv směšné se to může zdát.

Ale Trump si nezískal naši důvěru ani naději. Místo toho si vysloužil demonstrace odpůrců, které vypukly ve městech po celé zemi. Vydobyl si také vytrvalou kontrolu ze strany novinářů, které během své kampaně bezostyšně využil jako obětní beránky. A v neposlední řadě vyhrál neustálou ostrážitost veřejnosti, které teď musí sloužit.“

Nezisková organizace Southern Poverty Law Center, která bojuje proti intoleranci a diskriminaci, zaznamenala od prezidentských voleb více než 200 zpráv o týrání, obtěžování a jiných trestných činech z nenávisť. Terčem útoků byli většinou příslušníci menšin. ...“

Tento narativ je v některých případech vystavěn na (byť spíše implicitní) askripci predikovaného vývoje vlády D. Trumpa či reprezentaci „vhodnější alternativy“ (ačkoliv je zřejmé, že v daném okamžiku zveřejněné s daným aktérem nijak souviset nemůže) a v některých případech je legitimizován/založen na argumentaci ad hominem:

13. 11. 2016, 4:38–7:38

„V souvislosti se zvolením Donalda Trumpa novým prezidentem Spojených států zvažují někteří Američané možnost odstěhovat se do sousední Kanady. Nízká kriminalita, vyšší životní standard a nádherná příroda jsou lákadla, která by je mohla přesvědčit.

Americká herečka Lena Dunhamová, hvězda seriálu Girls, rozhodně nevtipkuje. Německý deník Frankfurter Allgemeine Zeitung připomíná její výrok, že když se Trump stane prezidentem, sbalí si své věci a zamíří do Kanady.

„Vím, že mnoho lidí vybrožovalo, že se odstěhují. Ale já to fakt udělám. Znáám nádherné místo ve Vancouveru a navíc odtamtud můžu pracovat,“ uvedla Dunhamová. Teď je Trump zvoleným prezidentem a herečka není se svými plány sama, pokračuje deník.

Zpěvačka Cher, herec Bryan Cranston, komička Amy Schumerová, herečka Barbara Streisandová nebo televizní moderátorka Chelsea Handlerová: všechny tyto osobnosti veřejného života se během předvolební kampaně nechaly slyšet, že v případě Trumpova vítězství zvolí život v zahraničí.

A často zmiňují právě Kanadu. Raper Snoop Doog v průběhu volební noci zveřejnil na sociální síti Instagram fotku televizní věže CN Tower v Torontu a připsal k ní: „Můj nový domov,“ všímá si deník *Frankfurter Allgemeine Zeitung*. Po vyhlášení výsledků prezidentských voleb se mnoho Američanů zaobírá myšlenkou, že svou zemi opustí.⁵⁶ Podle médií se během volebního dne několikrát zhroutily internetové stránky kanadského Imigračního úřadu. Kanada, která je přátelská k přistěhovalcům a kterou vede levicově liberální premiér Justin Trudeau, se ráda prezentuje jako ukázkový soused Spojených států. Například kriminalita je v Kanadě mnohem nižší než v USA. Počet vražd spáchaných s použitím střelné zbraně je v Kanadě šestkrát nižší, uvádí deník a dodává, že i pokud jde o zdravotní péči, mateřskou dovolenou a sňatky osob stejného pohlaví je Kanada pokrokovější než Spojené státy. Ve velkých městech – například v Montrealu, Vancouveru nebo Torontu - jsou životní podmínky na vysoké úrovni.⁵⁷

Onšem i v Kanadě se stále řeší otázka znerýchodňování původního obyvatelstva, Inuitů a Métisů, informuje deník. A k situaci na americké straně dodává, že i seznamovací server *Maple Match* chce spojovat potenciální partnery z obou zemí. Na svých stránkách píše, že horor v podobě Trumpa přichází, ale že s partnerem bude nový začátek v Kanadě jednodušší.

A autor hororů *Stephan King*, kterého podle vlastních slov představa Trumpa v Bílém domě k smrti děsí, po vyhlášení výsledků voleb prohlásil, že se stahuje do vnitřního vyhnanství. „Nečekejte ode mě žádné knižní doporučení, žádné fotky, nic o politice. Vypínám,“ uveřejnil King na Instagramu. Kolik Američanů se kvůli vítězství Donalda Trumpa doopravdy z USA odstěhuje, teprve ukáže čas. Debaty o stěhování jsou po volbách docela časté a provázely i výsledek černového britského referenda o brexitu, uzavírá německý deník *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.“

Málo užívanou, avšak relativně signifikantní procedurou diskvalifikace, posilování výše zmiňované nadreprezentace negativních vlastností/aktivit D. Trumpa (formou negativního labelingu apod.) je jejich v mnoha ohledech paradoxní „re-tematizace“ coby příčin volebního výsledku. Paradoxní zejména v tom smyslu, že pokud by byla v předvolebním období vnímána jako „danému aktéru prospěšná“, dalo by se předpokládat, že nebude tak nadreprezentována.

17. 11. 2016, 8:18–12:29

„... Novinářka ale zároveň dodává, že Trumpovi k vítězství pomohly i pro něj typické detaily jako jeho tolik vsmívaný účes. Po mnoho let byly podle Blairové Trumpovy vlasy jeho obchodní značkou, jakousi marnivostí, která ho v očích veřejnosti zlidšťovala a dělala z něj sice miliardáře, ale pořád člověka z lidu. Někoho, kdo je jiný než většina odtažitých boháčů. „A podobně zafungoval Trumpův účes i během jeho předvolební kampaně, myslí si Gwenda Blairová a přirovnává ho k dobře známému červenému klaunskému nosu. Díky němu lidé získali dojem, že může každou chvíli udělat něco zábavného a že je přijatelné bavit se a smát i ve chvílích, kdy řekne nebo udělá něco, co je za branou“ ... pomohlo i to, jak vystupuje a jak mluví. Jeho slovník je velice jednoduchý někdy až dětinský. A Trump také vyniká tím, že často nedokončí myšlenku, píše Blairová.

⁵⁶ Teze založená na nespecifikované kvantifikaci „mnoho Američanů“ je implikativně „podpořena“ informací o zhroutení stránek imigračního úřadu.

⁵⁷ Prostřednictvím kontextualizace volby expresivních lexikálních struktur a způsobu výstavby narativu je možno polarizovanou reprezentaci zmíněných zemí vztahovat k negativnímu mediálnímu obrazu D. Trumpa (přestože Kanada měla nižší kriminalitu, lepší zdravotní péči atd. již před volbami, citované osoby o emigraci neuvažovaly; předpoklad, že v případě vítězství H. Clintonové by se zmiňované charakteristiky obou zemí proměnily, je nedoložitelný. Výstavba narativu tak operuje s falešnou implikací odvozovanou ze vztahu k události, v jejímž kontextu je výsledkem voleb; potenciál asociování reprezentovaných kontrastních charakteristik k osobě aktéra je implicitně posilován například „kontrastní charakteristikou Kanady“ vůči postoji nadreprezentovanému ve spojení s D. Trumpem – „Kanada, která je přátelská k přistěhovalcům...“ apod.).

Mnoha lidem ale i díky tomu připadá autentický a spontánní. „To, jak mluví, jim dokonce může připomínat, způsob, jakým oni sami přemýšlejí. Zatím co někomu to může připadat jako znak neserióznosti, pro jeho stoupence to je důkaz, že Trump je opravdový a že se neschovává za žádnou maskou manipulátora“, soudí Gwenda Blairová. Autorka životopisu Donalda Trumpa a jeho rodiny ale zároveň věří, že nic z toho, co Donald Trump říká, není skutečně autentické nebo spontánní. Právě naopak, dle Gwendy Blairové má Trump vše pečlivě naplánované a promyšlené.“

V povolebním období je dále tematizován narativ „zmanipulovaných voleb“. V mnoha případech je tento postup značně paradoxní, protože předvolební výroky D. Trumpa o „zmanipulování voleb“ byly médií využívány jako nástroj jeho diskvalifikace (stejně jako v předcházejícím případě i zde je diskvalifikace posilována i prostřednictvím volby lexikálních prostředků).

9. 11. 2016, 6:28–11:57:⁵⁸

„...v jednom by mělo být jasno. Tyto volby byly opravdu zmanipulované a ovlivněné ... Místní politické reprezentace udělaly vše pro to, aby znemožnily volit Američanům jiné barvy pleti než bílé. Cílem se stali Američané hispánského původu, kteří se nově stali předmětem cílené kampaně po boku Afroameričanů. Zákonné nařízení vyžadující od voličů předložení identifikačních průkazů se odůvodňovala falešnými obavami z případných volebních podvodů. Jejich pravým cílem bylo ztížit těmto skupinám účast ve volbách. Podobně jako rušení volebních místností v oblastech s velkou populací příslušníků menšin.

*Volby byly také ovlivněné ruskými zpravodajskými službami, pokračuje v komentáři Krugman. Rusko bylo téměř jistě za prolomením a ukradením emailů představitelů Demokratické strany. Následně je s velkou pompou zveřejnily stránky WikiLeaks. Nic skandálního se sice v elektronické poště neobjevilo, ale událost už žila vlastním životem. Rusové rozhodli, že média odhalí skutečnost, že hlavní politické figury Demokratické strany jsou také lidé. A média následně přiznala pocit, že se jedná o něco odsouzeníhodného. Volby manipuloval i ředitel FBI James Comey, píše Krugman. Comeyho úkolem je potírat kriminální činnost. Místo toho šířil dvojsmyslné narážky a tak ovlivnil volby. ... Volby dále ovlivnily mainstreamová média. Tím, že vytrvale odmítala mluvit o politických otázkách. Tím jasně dávala výhodu kandidátovi, který o nich neustále lhal.*⁵⁹

Představené principy výstavby narativu o amerických prezidentských volbách se velmi podobně jako v pořadu *Svět ve 20 minutách* objevují i v dalších analyzovaných pořadech – v následujících kapitolách věnovaných ostatním pořadům budou proto některé opakující se či podobné principy představeny stručněji, a více prostoru bude ponecháno těm postupům, jež jsou specifické pro ostatní analyzované rozhlasové formáty.

⁵⁸ Pitoreskně působí pasáž uvedeného příkladu o manipulaci prostřednictvím médií (9. 11. 2016, 6:28–11:57: „...*Volby byly také zmanipulované záškodnickými médii. Jmenovitě především televizní stanicí Fox News.*“), přestože takřka kompletní mediální mainstream stranil H. Clintonové. Podle dostupných informací to byla z „velkých/národních médií“ právě pouze Fox News, která ji nepodporovala.

⁵⁹ Odkaz na národnostní a rasové menšiny lze (kromě samotné výstavby narativu založené na implikaci nelegitimity výsledku voleb odvozené z antecedentu, že volby byly zmanipulované) na základě charakteristik mediálního obrazu události konstruovaného v předcházejících dnech vztáhnout k D. Trumpovi, protože byly reprezentovány jako potenciální voliči H. Clintonové. Obdobné schéma – vztahení k D. Trumpovi – dominovalo reprezentaci prostřednictvím narativu manipulování voleb Ruskem a ředitelem FBI.

3.3.2 Reprezentace amerických voleb v pořadu *Četba ze zahraničního tisku*

Vzhledem k tomu, že formát pořadu *Četba ze zahraničního tisku* je analogický pořadu *Svět ve 20 minutách* a většina zjištění by duplikovala předcházející pasáže této závěrečné zprávy, pracuje tato část textu s odkazy na analyzovaný pořad *Svět ve 20 minutách*. Ten byl zvolen jako výchozí/referenční proto, že právě v něm zaznělo nejvíce příspěvků vztahujících se ke zkoumanému tématu amerických prezidentských voleb 2016 a v rámci jeho analýzy byly podchyceny všechny postupy charakterizující způsob reprezentace tématu ve vybraných pořadech ČRo. Oba pořady jsou z větší části⁶⁰ založeny na stejném způsobu zdrojování sdělovaných informací (tedy prostřednictvím odkazu na reprezentaci dané události v zahraničních médiích). Z hlediska mediální reprezentace tématu amerických prezidentských voleb lze pořad *Četba ze zahraničního tisku* označit za výrazně korektnější.⁶¹ Přesto, že i zde se objevují některé z postupů a procedur výstavby narací⁶² identifikované v pořadu *Svět ve 20 minutách*, jejich podíl na výsledné podobě reprezentace je mnohem subtilnější, neboť jsou užívány v menší míře. Obecně lze tento pořad označit za méně problematický a více odpovídající zpravodajskému typu pořadu a médiu veřejné služby.

Tuto skutečnost potvrzuje mimo jiné i následující rámcování pokrývaných událostí. Za ty nejvýraznější (a nejčetnější) tematizované lze v předvolebním období (do 8. 11. 2016) označit následující reprezentace:

- *vývoj preferencí kandidátů na prezidenta* (což lze interpretovat jako jeden z nejpodstatnějších aspektů dané události a dominanci této tematizace lze akceptovat jako legitimní a relevantní) s četnými odkazy na výsledky aktuálních předvolebních průzkumů;
- události spojené s *prohlášením ředitele FBI* ohledně e-mailové krádeže emailů, která je narativizována coby nedoložené obvinění (1. 11. 2016, 30:18–31:06: „*Comey zároveň veřejně odmítl připsat hackerské útoky zaměřené na ovlivnění voleb Rusku. ... Podle některých nepotvrzených obvinění byly ruské útoky zacíleny...*“ Ačkoliv se zde operuje s askripcí daného aktu Rusku / „*ruské útoky*“ /, není zde na rozdíl od pořadu *Svět ve 20 minutách* tento akt vztažen k osobě D. Trumpa jako fakt, ale je prezentován jako „nepotvrzená možnost“) a především je narativizována ve vztahu k aktéru události, tedy H. Clintonové, nikoliv k D. Trumpovi (pro srovnání viz například reprezentace této události 1. 11. 2016: *Četba ze zahraničního tisku* a *Svět ve 20 minutách*).⁶³

⁶⁰ Pořad obsahuje i reportážní rozhovory zpravodajů ČRo v USA.

⁶¹ Při zohlednění vzájemné proporcionality stopáže obou pořadů (*Četba ze zahraničního tisku* trvá cca 6–7 minut, *Svět ve 20 minutách* cca 20 minut) je možno interpretovat spektrum médií, z nichž jsou příspěvky do *Četby ze zahraničního tisku* přebírány, za pestřejší, a to jak z hlediska jejich počtu, tak z hlediska země původu.

⁶² Například využití labellingu, opět především vzhledem k osobě D. Trumpa.

⁶³ Zejména kauza e-mailů H. Clintonové je v rámci tohoto pořadu ve srovnání s pořadem *Svět ve 20 minutách* reprezentována diametrálně odlišně. V předchozím pořadu byly příspěvky o této události dominantně založeny na narativizaci H. Clintonové coby oběti. (Viz pravý sloupec v příkladu: „...*Comey podle komentátorů obrátil průběh předvolební kampaně ... cíleně vygradila sama FBI ... Comey způsobil Clintonové potíže ve volebním boji ... FBI však podle týdeníku Die Zeit Clintonové i tak uškodila ... podporuje politickou smrt Clintonové, aniž by se ona sama mohla bránit ... Výčitky politiků Demokratické strany ale přesto nejsou bezdůvodné ... cíleně způsobil zmatky ... sám Comey se už delší dobu vměšuje do politických debat...*“.)

<p>Četba ze zahraničního tisku 38:13–39:46 (ve vysílacím čase mezi 6. a 7. hodinou), 43:01–43:53 (ve vysílacím čase mezi 7. a 8. hodinou)</p>	<p>Svět ve 20 minutách⁶⁴ 0:39–7:25</p>
<p>Světové deníky si všimají pokračující kauzy e-mailů demokratické prezidentské kandidátky Hillary Clintonové. Americký <u>Washington Post</u> píše, že šéf FBI James Comey postupoval správně, když v pátek informoval o nalezení nového souboru elektronické pošty bývalé ministryně zahraničí. FBI totiž v červenci uvedla, že využívání soukromého serveru k služebním účelům byla od Clintonové nedbalost. Zákon ale neporušila. Tohoto závěru pak kandidátka využívala v kampani ve svůj prospěch. Pokud by nyní FBI nová fakta nezveřejnila, poskytla by Clintonové neoprávněnou výhodu. Třebaže to 2 týdny před volbami může ovlivnit jejich výsledek, šlo ze strany FBI jen o opravu předchozího mylného tvrzení, píše deník. <u>New York Times</u> připomíná, že se Clintonová v roce 1974 podílela na prošetřování dokumentů v aféře Watergate. V tomto bizarním volebním roce pro ni proto musí být obzvlášť bolestivé, když se stala aktérem skandálu, který její republikánský soupeř Donald Trump popsal jako aféru horší než Watergate. Švýcarský <u>Nene Zürcher Zeitung</u> píše, že zatímco v létě si demokraté oddechli a chválili nezávislost šéfa FBI, republikáni úřad kritizovali a trdili, že Clintonová patří za mříž. Po pátku je to přesně naopak. Vážnosti celého justičního aparátu USA musí nutně uškodit, když dvě hlavní politické strany pošlapávají jeho autoritu, pokud se jim jeho rozhodnutí nehodí do předvolební strategie, uzavírá švýcarský deník.</p> <p>-----</p> <p>Třeba deník <u>Die Welt</u> píše, že „případ Comey“, což je republikán, a také ředitel FBI, že tento případ dokumentuje velmi smutným způsobem jak otrávená a zkažená je aktuálně politická kultura v Americe v této post faktické době. Pravidla, kterých se obě strany, tedy demokraté i republikáni, desítky let drželi, tak teď neplatí a co je nyní důležité, tak to není pravda ověřená, ale jakási pravda cítěna nebo pocitovaná. Z protivníků se, podle komentátorů, stávají nepřátelé, kteří zasluhují likvidaci, ať tak vybrocená situace to podle deníku <u>Die Welt</u> je. To bolí každého kriticky uvažujícího přítele Ameriky a tímto povzdechem uzavírá svůj komentář deník <u>Die Welt</u>.</p>	<p>Volební tým prezidentské kandidátky americké Demokratické strany Hillary Clintonové obvinil šéfa FBI Jamese Comeyho, že uplatňuje "dvoji metr". BBC s odkazem na americká média uvádí, že ředitel FBI prý byl velmi proti tomu, aby Američané otevřeně obvinili Rusko ze zasahování do amerických prezidentských voleb, včetně útoků hackerů. .</p> <p>...</p> <p>(Die Zeit) Ředitel amerického Federálního úřadu pro vyšetřování, FBI, James Comey podle komentátorů obrátil průběh předvolební kampaně.</p> <p>...</p> <p>Vyšetřovatelé údajně našli nové e-maily, které se teď musejí vyhodnotit. Toto prohlášení vyšlo pouhých 11 dní před prezidentskými volbami.</p> <p>...</p> <p>Například magazín <u>New Yorker</u> udává, že se našly v osobním počítači demokratického politika Anthonyho Weinera. Tuto informaci však podle médií cíleně vyzradila sama FBI v momentě, kdy Comey odevzdával své hlášení Kongresu. Weiner, jehož manželka Huma Abedinová podporuje Clintonovou, je stíhán kvůli údajnému zasílání zpráv se sexuálním obsahem nezletilé dívce.</p> <p>...</p> <p><u>Svým prohlášením Comey způsobil Clintonové potíže ve volebním boji</u>. Jak <u>Die Zeit</u> dodává, pokud by se ve vyšetřovacích materiálech našly důkazy, že si Abedinová s Clintonovou vyměňovaly důvěrné informace, mohlo by to vést k novému vyšetřování. Jak Comey ve svém prohlášení zdůraznil, prozatím zůstává případ otevřený. FBI však podle týdeníku Die Zeit Clintonové i tak uškodila.</p> <p>...</p> <p>A týdeník dále zmiňuje reakce členů Demokratické strany, které jsou vesměs poboršené. Samotná Clintonová označila obsah i načasování Comeyho prohlášení za znepokojivé a požaduje zveřejnění veškerých důkazů. Vůdce demokratické menšiny v Senátu Harry Reid Comeymu vyčetl, že svým prohlášením postupuje v rozporu se zákonem, ...</p> <p>I mnohá americká média hodnotí postup ředitele FBI kriticky. Vyčítají mu, že zveřejněním nepodložených indicií cíleně způsobil zmatky.</p> <p>...</p> <p>Například americký deník <u>Salt Lake Tribune</u> ... Svým počínáním podporuje politickou smrt Clintonové.</p>

⁶⁴ Vzhledem ke stopáži tohoto příspěvku v pořadu *Svět ve 20 minutách* jsou uvedeny jen pasáže ilustrující diference ve výstavbě narativu.

	<p><u>aniž by se ona sama mohla bránit, ...</u> <i>(Die Zeit) Zastavením vyšetřování Clintonové však nynější ředitel FBI rozhněval republikánského prezidentského kandidáta Donalda Trumpa.</i></p> <p>...</p> <p><u>Výčitky politiků Demokratické strany ale přesto nejsou bezdůvodné.</u></p> <p>...</p> <p><i>Comey to však ignoroval. A týdeník se dále ptá, jestli se podobný případ objevil v minulosti. Ne, dodává.</i></p> <p>...</p> <p><u>sám Comey se už delší dobu vměšuje do politických debat a že samotný únik informací o Weinerově počítači je zavádějící.</u></p> <p>...</p> <p><u>Clintonová se v minulých dnech zdála být jasnou favoritkou prezidentských voleb. Ale první průzkumy po zveřejnění aféry nahrávají Trumpovi, jehož preference strmě stoupají. Clintonové se už nepodaří odsunout téma e-mailů do pozadí.</u></p>
--	---

Signifikantně odlišnou tematizaci reprezentace tématu stejně jako rozdílný způsob výstavby narativu o něm lze identifikovat i v povolebním období. Zatímco v pořadu *Svět ve 20 minutách* dominuje narativ rizika, ohrožení a nebezpečí odvozený z negativních predikcí budoucího vývoje a motivu zmanipulovaných voleb, v pořadu *Četba ze zahraničního tisku* je mediální obraz dané fáze amerických voleb výrazně vyváženější. Tematicky je rámcován dvěma aspekty: 1) citacemi/parafrázováním hodnocení výsledku voleb v zahraničních médiích (viz následující příklad a) a 2) tematizováním možného dalšího vývoje (stejně jako v předchozím pořadu (viz následující příklad b)). Výrazně odlišné⁶⁵ je však vyznění výsledné podoby reprezentace. V obou uvedených aspektech je mnohem plastičtější, působí vyváženějším dojmem (ačkoliv negativní perspektiva narativizace převažuje) a korektněji než v případě pořadu *Svět ve 20 minutách*.

příklad a 10. 11. 2016, 37:19–40:54

„V americkém tisku se mísí obavy s nadějí, že Trump nebude pokračovat ve stylu kampaně. „Nemáme iluze, jsme připraveni Trumpa podpořit, ale nezapomínáme celou řadu hanebností a lží, které během kampaně použil.“ Uvádí New York Times. ...Washington Post doufá, že Trump styl kampaně v Oválné pracovně opustí a přijme úlohu, kterou mu připisuje ústava. Právě ta a systém na ni založený čelí, podle amerického deníku, historické zkoušce. Pokud ale zafunguje, Trump se ocitne ve víru politických bitev, které povedou ke stabilnější a tradičnější demokracii, myslí si Washington Post. Los Angeles Times připomínají slova Hillary Clintonové, podle které si Trump zaslouží svou šanci.“

⁶⁵ Přestože se objevují stejné rétorické figury a prvky výstavby narací (například v podobě lexikálně expresivního labellingu např. 10. 11. 2016, 37:19–40:54 „*Trump vedl nejodpornější kampaň v historii ... urazil kde koho a nyní se stal prezidentem ...*“, 37:43–38:26 „*Trumpovo vítězství je pro americké Židy bořkou pilulkou ... s Židy sedí na stejné lodi i američtí muslimové, kteří se údajně probudili do volební reality s pláčem ...*“), jejich využití je ve srovnání s pořadem *Svět ve 20 minutách* i proporcionálně vzhledem ke stopáži obou pořadů minimální. Současně je jejich vyznění marginalizováno dominující relativně neutrální celkovou podobou reprezentace.

příklad b: 11. 11. 2016, 37:12–39:59⁶⁶

„Frankfurter Allgemeine Zeitung ve svém komentáři píše, že pro Evropu je na čase, aby znovu převzala zodpovědnost. Kontrolu nad svou bezpečností ztratila už druhou světovou válkou. Spojené státy a Rusko od té doby o válce a míru na kontinentu, který tak dlouho býval centrem světového dění. Po pádu Železné opony to dlouho vypadalo, že bezpečnostní otázka zde už nehráje roli s výjimkou Balkánu, pak ale Rusko svým tažením na východě kontinentu zpochybnilo poválečné uspořádání, aniž proti tomu Evropané mohli něco dělat. A nyní se ve Spojených státech dostal k moci muž, který před volbami označil NATO za překonané a je ochoten ochránit evropské členy jen tehdy, když budou za svou obranu víc platit. Pokud by navíc přiznal Putinovi sféru vlivu na Ukrajině, vedlo by to k další nestabilitě. Kdyby Donald Trump své výroky revidoval, přinejmenším už vzbudil pochyby a nejistotu. „Byly by Spojené státy ochotné chránit zemi jako Estonsko?“ ptá se německý deník. Pokud odpověď nezní ano, ale možná, tak je to pro třetí stát lákavé, aby to vyzkoušel. Případné ochromení NATO, by pak bylo pro Putina jako výhra v loterii. Trumovo prezidentsví by vlastně měla být vhodná příležitost k tomu, aby se Evropané se vši vážností pokusili převzít odpovědnost za svou bezpečnost. Přichází ale v době, kdy vnitřní spory a pokračující hospodářská krize v mnoha zemích, na tolik Evropskou unii oslabil, že o tom nelze uvažovat ani ve snu. Tvrdí Frankfurter Allgemeine Zeitung. Také rakouský deník Die Presse poukazuje na nynější evropskou nejistotu v bezpečnostních otázkách. Podotýká, že po zvolení Trumpa, znovu silí hlasy po vytvoření armády Evropské unie. Je ovšem nepochybné, že taková armáda nemůže NATO nabrátit. ...“

Přestože lze i v rámci pořadu *Četba ze zahraničního tisku* identifikovat tendenci k reprezentaci dané události prostřednictvím konstruování spíše negativního obrazu jednoho z kandidátů, je tato nerovnováha oslabována jak vyváženějším přístupem k reprezentaci obou kandidátů a událostí s nimi spojených, tak věcnějšími a zpravodajsky korektnějšími způsoby reprezentace s výrazně nižším podílem diskvalifikačních strategií, labellingu atd. a současně výraznějším podílem faktografických údajů.

Jedním z možných vysvětlení výrazné diference ve srovnání s pořadem *Svět ve 20 minutách* je omezenější časový prostor pro jednotlivé příspěvky (často navíc komponované na základě více zdrojů), který autory „tlučí“ k faktičtější výstavbě příspěvků. Výsledná podoba reprezentace dané události je tak ve srovnání s předcházejícím analyzovaným pořadem vyváženější a překvapivě (navzdory omezenější stopáži) i rozmanitější a plastičtější.

Z hlediska standardů očekávaných od stanice veřejné služby se mohou jako nejvíce sporný moment jevit příspěvky zpravodajů ČRo cestujících po USA, jež jsou ze své podstaty s formátem pořadu inkonzistentní. Tyto dva příspěvky byly dominantně založeny na rozhovorech s voliči/příznivci jednoho či druhého kandidáta. Kromě toho, že takový formát příspěvků není konzistentní s očekáváním ustaveným již samotným názvem pořadu, mají prezentované rozhovory ze své podstaty nízkou výpovědní hodnotu⁶⁷ a jejich obsah je zcela odvislý od výběru

⁶⁶ Ačkoliv je negativní valence interpretace výsledku voleb poměrně zřejmá, v důsledku relativně věcné výstavby narativu je vyznění celkové podoby reprezentace možno vnímat jako legitimně vystavěnou argumentací názoru/hodnocení (na rozdíl např. od *Svět ve 20 minutách* 20. 11. 2016 8:58–13:40 „... ústředním bodem západního projektu je lidská důstojnost ... ale rasista nemůže tento normativní projekt zřetlesňovat. Trump nemá žádný smysl pro vlastní důstojnost ani důstojnost jiných. Nemá kvality vůdce západního světa ... a tak teď čelíme prázdnotě a strachu co se stane se Západem, Evropou a Německem bez vůdčí role Spojených států. Německo je přece dítě západu a zejména pak dítě Ameriky. Pečovala o ně s velkorysostí a teď jej uvrhla do hlubokého šoku ...“).

⁶⁷ Z rozhovorů zařazených v pořadu vyplývá, že oslovení voliči nejsou reprezentanti žádné blíže specifikované skupiny a jedná se tedy o individuální názory nahodile vybraných aktérů, což vzhledem k reprezentaci události nemá velkou relevanci. Současně platí, že tato rétorická figura (vox populi) je obvykle spojována s komerčními médii.

reportéra, s kým povede rozhovor. Ve svém důsledku tak mohou působit v jistém ohledu nejen jako inkonzistentní prvek, ale i problematizovat celkovou věrohodnost výsledné podoby reprezentace tématu.

Ačkoliv je i tento pořad, stejně jako *Svět ve 20 minutách*, založen na citacích/parafrázích výroků/soudů/hodnocení prezentovaných v jiných médiích, platí, že výsledná podoba reprezentace dané události předkládaná pořadem není odvislá od samotných zdrojových médií, ale od jejich výběru, který je daný preferencemi konkrétního redaktora/týmu ČRo. Na rozdíl od předcházejícího pořadu však lze výslednou podobu reprezentace amerických voleb ve zkoumaném období vnímat jako relativně vyváženou, věcně vystavěnou a korespondující s nároky plynoucími z legislativního a etického rámce fungování ČRo. (Paradoxně je to právě analogický formát obou zmiňovaných pořadů a výrazné odlišnosti ve výsledné podobě reprezentace tématu, stejně jako v užívaných způsobech a postupech narativizace, které zřetelně ukazují nevyváženost reprezentace předkládané v pořadu *Svět ve 20 minutách*.)

3.3.3 Reprezentace amerických voleb v pořadu *Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře*

Ve srovnání s některými z ostatních analyzovaných pořadů je možno způsob reprezentace daného tématu v publicistické části pořadu *Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře* ve zkoumaném období označit za „relevantní“ ve smyslu očekávatelného a obvykle užívaného pokrytí. Způsob tematizace odpovídá tomuto typu událostí a nevykazuje zjevné zásadní disbalance ani z hlediska způsobů její narativizace, ani co do výsledné podoby její reprezentace.⁶⁸ Až na proporcionálně zanedbatelné výjimky⁶⁹ nebyly analýzou identifikovány žádné charakteristiky či postupy, které by mediální reprezentaci amerických voleb v daném období zásadně zkreslovaly nebo stereotypizovaly a mohly tak být vnímány jako nekonzistentní s formátem analyzovaného pořadu či dokonce jako v rozporu legislativním a etickým rámcem fungování ČRo. Na druhou stranu je

⁶⁸ Do značné míry se na výsledné podobě podíleli i aktéři, s nimiž byly vedeny rozhovory (v tomto kontextu je možno i samotný výběr hostů považovat za neproblematický). Příkladem této praxe může být rozhovor o možných důsledcích výsledků voleb se členy PS PČR:

9.1.2016, 14:28–15:55

Moderátor: *Nemají být podle vás zejména pobaltské země znepokojeny právě výroky Donalda Trumpa v té předvolební kampani? Jenom připomínám, že zpochybnul plnění amerických závazků vůči americkým spojencům, kteří podle něj alianci přispívají jenom málo. Pane Ženíškou?*

Marek Ženíšek: *Hmm... Myslím si, že to právo na určitou... na určité pochybnosti tyto země mají. Na druhou stranu já bych skutečně počkal, až Donald Trump nastoupí do Bílého domu a jaké budou kroky té nové administrativy. Přece jenom něco jiného je mít nějakou volební kampaň, něco přednést na nějakém volebním mítinku a něco jiného je být v Bílém domě. Takže já bych si chtěl počkat na to, jestli Donald Trump - kandidát na prezidenta třeba nebyl jiný, než bude pan prezident Donald Trump.*

Moderátor: *Co si myslí Jiří Mibula?*

Jiří Mibula: *Já bych tady v podstatě velmi soubhlasil s kolegou Ženíškem. Ono opravdu je potřeba odlišit názory vyřčené v kampani, kde vládnou emoce, kde ta ta kampaň byla vedená hodně drsně. Z mého pohledu až příliš vypjatě a drsně. V každém případě důležité bude, jak se bude chovat Donald Trump jako prezident a na to je potřeba opravdu počkat a ty kroky vyhodnotit - nebo hodnotit - postupně, jak budou nastávat.*

(Paradoxní je kontrast umírněných predikcí možných důsledků ze strany politiků ve srovnání s expresivitou, spekulativností a jednostranností Českým rozhlasem parafrázovaných novinářů ze zahraničních médií vnímaných jako prestižní či seriózní – srov. s příklady v pasáži věnované zjištěním analýzy pořadu *Svět ve 20 minutách*.)

⁶⁹ Za takové lze považovat například některé neopodstatněně metaforicky vystavěné promluvy moderátorů (např. 1. 11. 2016, 15:38–16:16: „Karta amerických prezidentských voleb se podle všeho týden před hlasováním obrací ...“; 7. 11. 2016, 11:38–11:47: „...takový jak se říká jazýček na miskách vah“). Nicméně zejména ve srovnání s vedením interview v pořadu *Den podle...* je nutno akcentovat neutrální vedení rozhovoru v této části *Hlavních zpráv* dne, stejně jako mnohem disciplinovanější dodržování principiálních zásad tohoto žánru (proporcionálně zanedbatelný počet vstupování moderátorů do projevu hostů, převládající otevřenost a věcnost kladených otázek atd.).

třeba připomenout, že v tomto pořadu bylo ve vybraném období odvysíláno pouze 9 příspěvků vztahujících se k americkým volbám (z toho 4 před dnem voleb).

Stejně jako v případech ostatních pořadů, i v tomto se liší pokrývání tématu v předvolebním období a po volbách. V předvolebním období je mediální obraz události dominantně reprezentován prostřednictvím informování o průběhu předvolební kampaně, zejména pak o vývoji volebních preferencí jednotlivých kandidátů. Reprezentace související události – prohlášení ředitele FBI ohledně e-mailové komunikace H. Clintonové – se zde objevuje pouze okrajově a patrně i z tohoto důvodu je taktéž pokrývána korektně bez zjevných implikací (na rozdíl od pořadu *Svět ve 20 minutách*, kde představovala jeden z klíčových postupů narativizace obrazu jednotlivých kandidátů a byla využita k favorizaci aktérky této události). Tento způsob tematizace napomáhá vytvářet relativně vyváženou reprezentaci obou aktérů dané události (bez signifikantních disproporcí diskvalifikujících či favorizujících jednoho z kandidátů) a současně ji i legitimizuje prostřednictvím prezentace faktografických údajů. V předvolebním období marginálně byly reprezentovány (princiálně problematické) predikce možných konsekvencí výsledků voleb.⁷⁰ V rámci tohoto pořadu ale byly tematizovány bez zjevnějších implikací, které by hodnotově posouvaly reprezentaci některého z kandidátů. Patrně tomu tak bylo i z toho důvodu, že na „prognózování“ byl dotazován aktér se statutem experta pro danou oblast (7. 11. 2016, 12:50–16:06 rozhovor s J. Švejnarem na téma očekávané reakce trhů na výsledek volby). Za věcný lze označit i charakter výstavby reprezentace události⁷¹ vysílané v den voleb.

Reprezentaci tématu v povolebním období dominuje tematizace 1) příčin výsledků voleb a 2) jejich možných konsekvencí. Oba tyto způsoby tematizace lze ve vztahu k výstavbě reprezentace dané události označit za relativně korektní bez zjevnějších implikací, jež by vítězného kandidáta například výrazněji dehonestovaly. Důvodem je patrně i samotný výběr hostů, s nimiž jsou vedeny rozhovory a jež lze z hlediska jejich profese vnímat jako kompetentní ke komentování dané události. Podrobnější informace o výsledcích voleb a o protestech proti vítězství D. Trumpa byly v publicistické části hlavního zpravodajství tematizovány spíše okrajově a výslednou podobu reprezentace výrazně nevychylují. Vzhledem k převažující věcnosti prezentovaných informací a jejich relevanci ve vztahu k reprezentaci tématu volby amerického prezidenta působí vstupy zpravodajů ČRo v USA⁷² (zejména ve srovnání s jejich vstupy v pořadu *Četba ze zahraničního tisku* – viz kap. 3.3.2) jako funkční a relevantní.

⁷⁰ Které byly např. v pořadu *Svět ve 20 minutách* obvykle využity pro výstavbu narativu diskvalifikujícího D. Trumpa.

⁷¹ Ačkoliv je zde jednání jednoho z kandidátů (D. Trumpa) prezentováno a rámcováno narativem rizika (8. 11. 2016, 6:41–7:57: „...Donald Trump ... vyzval své příznivce, aby šli aktivně k volebním místnostem a dohlíželi na to, jak volby probíhají... to mnozí obyvatelé, třeba černošského, afroamerického původu vnímali jako svým způsobem možnou výzvu k zastrahování...“, v kontextu celého, desetiminutového příspěvku nehraje významnější roli jak proporcionalně, tak ani tím, že by byla výrazněji využita pro výstavbu reprezentace kandidáta.

⁷² Amerikanista, sociolog, tajemník pro státní záležitosti a dva členové PS PČR. (Ani vstup zpravodajky ČRo v USA z 10. 11. 2016 nevykazuje implikace, jež by bylo možno vnímat jako výrazně ovlivňující celkové vyznění reprezentace dané události.) Za potenciálně problematický je ale možno označit úsek rozhovoru s T. Prouzou akcentující ve vstupní otázce (paradoxně odkazem na jiné médium) narativ D. Trumpa jako rizika/ohrožení (intenzitu možného ohrožení moderátor doplněním otázky „relativizuje“):

10. 11. 2016, 5:23–5:46

Moderátor: „Zvolení republikánského kandidáta Donalda Trumpa prezidentem USA vyvolalo podle jednoho dnešního komentáře doslova paniku ve východní Evropě, kde citujeme „bývalé sovětské satelity vždy spoléhaly na americkou ochranu, ale nyní se obávají, že budou vydány ruskému medvědu“. Tak to podává na svém portálu francouzský deník *Le Figaro* s tím, že znepokojeni jsou především malé baltské země. Naše pozvání přijal český státní tajemník pro evropské záležitosti Tomáš Prouza, dobrý den.“

Host: „Dobrý den.“

Moderátor: „Ta slova o panice ve střední Evropě jsou zjevně nadsazená, příliš dramatická, přesto neodráží aspoň částečně znepokojení, které Trumpovo zvolení může vyvolávat v našem regionu? Že Spojené státy uvolní zřejmě větší sферу vlivu Rusku?“

3.3.4 Reprezentace amerických voleb v pořadu *Den podle...*

Přestože jde v případě pořadu *Den podle...* o specifický typ autorského pořadu (což je avizováno již samotným názvem), lze jej – alespoň ve zkoumaném období – vnímat jako poměrně problematický. A to nejen ve vztahu k reprezentaci tématu volby amerického prezidenta, ale i z hlediska profesionálního novinářského/moderátorského⁷³ a v jistém smyslu i z hlediska obecnějších požadavků adresovaných médiím veřejné služby či tzv. seriózním médiím. Slabé stránky lze identifikovat v samotné podobě výstavby pořadu i v rovině respektování očekávatelných standardů daného formátu.

Pořad je založen na využití žánru interview, které by (pravděpodobně) mělo mít charakter zjišťovacího interview (alespoň soudě dle skladby hostů ve zkoumaném období). V některých případech se však stává spíše prostředkem, který (formou a způsobem vedení rozhovoru) „reprodukuje“ mediální reprezentaci dané události v intencích nastíněných v části věnované analýze pořadu *Svět ve 20 minutách* (viz kapitola 3.3.1). V některých vydáních ze sledovaného období⁷⁴ tak nabývá spíše povahy formátu legitimizujícího prostřednictvím výpovědí expertů⁷⁵ stereotypizovanou a relativně disproportionální mediální reprezentaci tématu amerických prezidentských voleb. Ta je i zde tematizována způsoby využitými ve většině ostatních analyzovaných pořadů. V předvolebním období dominuje tematizace události prostřednictvím reprezentace: 1) vývoje předvolebních preferencí; 2) průběhu předvolební kampaně; 3) prohlášení ředitele FBI a poměrně signifikantně i 4) zprostředkováním „názorů řadových Američanů“⁷⁶. Tematizaci v povolebním období dominují: 1) hledání příčin výsledku voleb a jejich (2) možné konsekvence.

Ačkoliv jsou základní kontury reprezentace tématu prezidentských voleb ustavovány v některých případech relativně četným užíváním mnoha z postupů⁷⁷ popsanych v části věnované pořadu *Svět ve 20 minutách* (viz 3.3.1), výsledná podoba reprezentace je mnohem méně polarizovaná. Je tomu tak především z následujících důvodů:

- 1) Jedná se o důsledek formátu pořadu – moderátoři sice v některých případech užívají zmíněné způsoby a postupy narativizace ustavující disproportionální reprezentaci dané události ve své úvodní tematizaci příspěvku a/nebo při formulaci otázek hostům, hosté však implikovaný rámec ve své výpovědi „odmítnou“⁷⁸.

⁷³ O moderátorském přístupu zejména v pořadu *Den podle...* více viz kapitola 3.4.1.

⁷⁴ Jakkoli takové případy proporcionálně nedominují, jsou vzhledem k své povaze posluchačsky snadno zaznamatelné a mohou mít ve vztahu k pořadu jako celku výrazný diskvalifikační potenciál.

⁷⁵ Mezi dotazovanými tvoří značný podíl buď experti na oblast, která je předmětem tematizace (politolog, amerikanista, ekonom), nebo aktéři s implikovaným statusem experta (např. „*V. Věvička působící na americké univerzitě*“). V jistém smyslu mohou být jako experti vnímáni i novináři nacházející se v místě události (což je v tomto případě značná nadsázka, protože místem události jsou zde celá USA). A jako „*expert na Spojené státy*“ je označen i šéfredaktor jednoho z on-line deníků.

⁷⁶ Tyto vstupy reprodukuující názory nahodile vybraných osob (figura vox populi) lze označit za irrelevantní.

⁷⁷ Od využívání labellingu přes spojování jednoho z kandidátů (D. Trump) s méně vzdělanými voliči až po implikaci jeho podílu na nárůstu počtu násilných činů v povolebním období.

⁷⁸ Odmítnutí preferovaného rámce výstavby odpovědi bylo možné identifikovat i v případě interview se zpravodaji ČRo v USA:

6. 11. 2016, 0:35–8:18

Moderátor: „*Lenko, ty jsi byla v Indianě v okrese, kde převažují afroameričané, a vím o tom, že jsi mluvila mimo jiné s místní lékařkou, která mluvila o strachu z napadení, obavách z Ku Klux Klanu, můžeš přiblížit tuto zkušenost.*“

Reportér: „*Tak ono to vlastně bylo tak trošku, myslím si, míněné v nadsázce...*“

6. 11. 2016, 8:19–12:36

Moderátor: „... *Donald Trump a jeho příznivci, jak známo, varují před údajnými volebními podvody a to údajně berou velmi vážně radikálně. Dokonce i neonacisté, zaznamenal jste i Vy nějaké takovéhle vlastně události, poznatky, případně pokud ano, jak se to projevuje?*“

Host: „*Tak nic takového jsem nezaznamenal, možná proto, že neznám žádné neonacisty, ale naopak bych řekl, že v tomhle směru je velmi aktivní ruská propaganda, ta totiž tvrdí ...*“

31. 10. 2016, 12:43–19:07

Host: „*Na tuto otázku se těžko odpovídá, protože my vlastně nevíme, co stojí za tím rozhodnutím šéfa FBI jaksi jít veřejně s tou, jít na veřejnost s tou informací, že obnovují toto vyšetřování. (nesrozumitelný vpád moderátorky) Skutečně tuto informaci nemáme.*“

Moderátor: „*Nicméně sám fakt (Tomášek: ano). Pardon. Sám fakt, že s tím vyšel na veřejnost v tuto dobu, sama Clintonová označila...bez...za bezprecedentní, hluboce znepokojivý postup. Mně by zajímalo, jestli je tak hluboce znepokojivý i v těch amerických realitách nebo se tam takové věci prostě mohou dít?*“

Host: „*Je to A buďto tedy má tak podezřelé, silné informace, které si nemohl nechat pro sebe, anebo už je zřejmě to vysvětlení, které se mi zdá nejpravděpodobnější, tím, že v této věci už vypovídal pod přísabou před Kongresem, tak on se cítil vázán, skutečně právně vázán, kongresmany znovu informovat o tom, že se objevily nové věci v této otázce a FBI je znovu prošetřuje.*“

Moderátor: „*Noo, dobře, ale jestliže třeba ten šéf amerických demokratů v senátu uvedl, že šéf FBI mohl porušit zákon, který zakazuje vysokým činitelům ovlivňovat s pomocí svojí funkcí volby, tak já se jen ptám, jestli když už tam existuje takový zákon, tak jestli má tento názor naději na úspěch, prostě porušil ho ten člověk nebo ne? Já vím, že Vy to říct nemůžete, ale jestli se to bude alespoň zkoumat?*“

- 2) Většina případů, v nichž bylo možno užití těchto postupů identifikovat, byla kontextualizována ve vztahu k reprezentaci D. Trumpa, aniž by byla (ve srovnání s pořadem *Svět ve 20 minutách*) doplněna o opozitní narativizaci v souvislosti s jeho protikandidátkou. Ve výsledku tak není vytvářena explicitně dichotomická reprezentace obou kandidátů.⁷⁹ Příkladem může být zpochybnění diskvalifikace D. Trumpa prostřednictvím odkazu na nižší průměrné vzdělání jeho potenciálních voličů:

6. 11. 2016, 0:35–12:36

Moderátor: „*Mluvíla jsi ale také s bělošskými intelektuály, kteří se odklonili od demokratické strany k Donaldu Trumpovi ...*“

Reportér: „*...byli to vzdělaní lidé, kteří roky volili pro demokratické kandidáty a říkali, že letos už jsou prostě tak unavení tím, jak jsou věci nastavené, že chtějí volit pro změnu a tu v jejich očích reprezentuje Donald Trump ...*“

Reportér2: „*opravdu platí, že ve větších městech, ve vzdělanějších oblastech, volí Hillary, zatímco v těch na venkově se to zase převažuje na stranu Trumpa ...*“

⁷⁹ Například v kontextu reprezentace události – prohlášení ředitele FBI – není výrazněji využita dichotomie, která H. Clintonovou staví do role oběti. Tato charakteristika je však do značné míry výsledkem nižší míry polarizace výpovědí dotazovaných hostů (viz například interview s P. Tomáškem 31. 10. 2016, 12:43–19:07, v němž je ze strany hosta tato událost spíše než ve vztahu k některému z kandidátů reprezentována ve vztahu k jejímu protagonistovi, řediteli FBI).

Obdobně v kontrastu s labellingem užívaným ve spojení s reprezentací D. Trumpa (viz například 2. 11. 2016, 09:02-16:46 „*Trumpovy výstřelky ... vulgární výlevy ... podpásové útoky ...*“) až na výjimky takřka absenteje inverzní užití labellingu v souvislosti s H. Clintonovou.

- 3) Výrazným podílem výpovědi hostů⁸⁰, tedy prostorem věnovaným jejich odpovědím. Je nutné zdůraznit, že výběr hostů lze ve vztahu k tématu rozhovorů označit za relevantní; paradoxně však tato skutečnost vedla k tomu, že většina z nich interpretovala danou událost v mnoha ohledech mimo rámce charakteristické pro mediální reprezentaci tématu v ostatních analyzovaných pořadech ČRo (srov. příklad ze 31. 10. 2016, 12:43–19:07 uvedený výše s výstavbou narativu téže události v pořadu *Svět ve 20 minutách*).

Z hlediska způsobu konstruování reprezentace tématu bylo v některých případech⁸¹ vedení interview problematické zejména v následujících aspektech.⁸²

- 1) Je zřejmé vedení rozhovoru v souladu s výstavbou narativu a/nebo jeho úvodní tematizací - to znamená, že úvodní „představení tématu“ moderátorem a/nebo formulace otázek prostřednictvím implicitně přítomného postoje moderátora k reprezentované události či jejímu aspektu signalizují charakter preferovaných odpovědí.⁸³

2. 11. 2016, 09:02–16:46⁸⁴

Moderátor (úvodní vstup): „Trumpovy výstřelky polovině voličů nevdají, hledají novou cestu. Obvinění bez důkazů, vulgární výlevy, roztržky s vlastní stranou, urážky a ponižování žen, útoky na politický systém, zpochybňování voleb a tak dále. To všechno podle průzkumu nevdají při nejmenším třetině, možná téměř polovině, amerických voličů. Za nejšpinavější označují komentátoři ve Spojených Státech vrcholící kampaň k prezidentským volbám, v nichž tón nekorektnosti, prostoročkosti a demagogie udává republikánský kandidát Donald Trump. Podpásové útoky vycházejí především z Trumpova štábu, ale jeho preferencím, zdá se, moc neškodí. Nejnovější průzkumy ...“ (...)

„Jak si vysvětlujete, že Trump šíří urážky a obvinění na preferencích nabírá? Máte pro to nějakou teorii?“

Reportér: „Tak z toho, co můžu tady pozorovat, už se mi to zdá celkem pochopitelné, to, co Vy nara...nazýváte urážkami, obviněními, tak to jsou často pro Trumpovy příznivce nebo pro ty nerozhodnuté zkrátka nová fakta.“

Moderátor: „Hm, mimochodem, kdo tyhle voliče tak otrávil? Že jim nevdají nebo je dokonce Trump přitahuje? Byl to samotný Obama, nebo byli to demokrati, nebo byl to star, ekonomický stav země, nebo co se tak najednou v jejich životech zvrtilo?“

Reportér: „Víte, já myslím, že to není najednou, ono vždycky s každou vlnou se najde zkrátka skupina lidí, která začne vytahovat, jak zrovna je na tom Amerika špatně, přitom Amerika se ekonomicky velmi zlepšila za oba...obě dvě Obamovy volební období, takže já myslím, že spíš se to všechno vlne...veze teď na té vlně populismu a že prostě Trump dokázal vzít ty jejich skutečné problémy do svých rukou...“

⁸⁰ Rozhovory, v nichž stopáž otázek činila nadpoloviční část stopáže celého interview (31. 10. 2016, 12:43–19:07), respektive takřka třetinu (7. 11. 2016, 12:23–18:02), představují spíše výjimku.

⁸¹ Přesto, že většina z níže uvážených problematických aspektů není při moderování pořadu dominantní, je potřebné je reflektovat, neboť jejich charakter je činí posluchačsky snadno postřehnutelnými.

⁸² Pochybení nastíněná zejména v bodech 2–4 lze do značné míry připisat i tomu, že jde o živý rozhovor (příčemž návaznost otázek na výpovědi hostů naznačuje, že moderátoři nemají většinu otázek předem připravenou, ale konstruují je v závislosti na vývoji rozhovoru).

⁸³ V těchto případech byly poměrně často užívány způsoby a postupy narativizace analyzované výše v rámci pořadu *Svět ve 20 minutách*.

⁸⁴ V tomto příkladu je zajímavá i skutečnost, že moderátorce oponuje redaktorka ČRo prostřednictvím reformulace klíčových struktur výstavby otázek („to, co Vy nara...nazýváte urážkami... pro ty nerozhodnuté zkrátka nová fakta“).

- 2) Kladení návodných otázek (což lze v rámci zjišťovacího interview považovat za nerelevantní postup) často ve smyslu konsonance s rámcem ustaveným úvodní promluvou anebo celkovým vyzněním reprezentace dané události ve sledovaných pořadech ČRo (příklad a), případně signalizací postoje moderátora (příklad b).

Příklad a: 7. 11. 2016, 0:38–18:02

Moderátor: „*Tak a jak zdůvodňovali vzdělání Američané to, že nebudou volit Hillary Clintonovou a raději budou volit tu nejistotu s Donaldem Trumpem?*“

Příklad b: 2. 11. 2016, 09:02–16:46

Moderátor: „*Tak poslední dotaz na Vás Julie. Jak hodnotíte to zapojení letošní FBI do voleb, já samozřejmě to říkám obrazně, protože vím, že jakékoli zapojení oficiálně FBI odmítá, nicméně tak výrazně do toho přesto svými kroky zasahuje, že se člověk nemůže ubránit trochu rozpačitým pocitem.*“

- 3) Přerušování výpovědí hostů (v podobě snahy o usměrnění/modifikaci výpovědi dotazovaného způsobem blízcím se úvodní tematizaci).

2. 11. 2016, 09:02–16:46

Host: „*Na tuto otázku se těžko odpovídá, protože my vlastně nevíme, co stojí za tím rozhodnutím šéfa FBI jaksi jít veřejně s tou..., jít na veřejnost s tou informací, že obnovují toto vyšetřování. [nesrozumitelný vpád moderátorky] Skutečně tuto informaci nemáme.*“

Moderátor: „*[Nicméně sám fakt]*

Host: „*[ano.]*“

Moderátor: „*[Pardon.] Sám fakt, že s tím vyšel na veřejnost v tuto dobu, sama Clintonová označila...bez...za bezprecedentní, bluboce znepokojivý postup. Mě by zajímalo, jestli je tak bluboce znepokojivý i v těch amerických realitách nebo se tam takové věci prostě mohou dít?*“

- 4) Žánrová pochybení:

- nekorektní nominalizace aktérů události, kdy je jeden z kandidátů označován křestním jménem, druhý příjmením (současně v kontrastu s bývalým prezidentem, který je, funkčně, označen plným jménem)⁸⁵;

5. 11. 2016, 15:32–19:15

Reportér: „*...že Trump a republikáni obecně, protože připomínám, že poslední demokrat, který vybral v Kentucky, byl Bill Clinton před dvaceti lety, takže v podstatě je to jasná základna republikánů a právě Trump tady ... státy původně, které jsou pro Hillary ... tak jsou naprosto jednoznačně pro Trumpa. ... tady, kde řekneme Trump nemá zas tak výraznou podporu, kde Hillary získává...*“

- hyperbolizovaná expresivita a obraznost výpovědí moderátorů;

10. 11. 2016 1:00–15:08

Moderátor: „*Před pár vteřinami na dveře Bílého domu zakepal, zazvonil nebo jak se tam zvaný návštěvník dostává, jistý Donald Trump. Za dveřmi byl už nachystaný jakýsi Barack Obama, který ho pozval na prohlídku prostor, jež mu už za pár týdnů uvolní. Table téměř realitní scéna, konečnou realitní*

⁸⁵ Vzhledem k tomu, že se tento způsob nominalizace objevuje nejčastěji ve výpovědích redaktorů z USA a hosta působícího na americké univerzitě (6. 11. 2016, 8:19–12:36), jde pravděpodobně o automatismus převzatý z daného prostředí bez záměrných implikací. To však nic nemění na nekorektnosti toho postupu v případě jeho užití redaktory/moderátory pořadu.

magnát do ní dobře zapadá, předznamenává předávání moci ve Spojených státech po veřejším vítězství Donalda Trumpa v prezidentských volbách. Ale soudě podle ohlasu v ulicích, to zrovna bladký proces nebude. (1:32 – Záznamy protestujících Američanů). Tyto trochu zrapované protesty proti Trumpovu zvolení se rozhořely nejméně v pětadvaceti amerických velkoměstech a zapojily se do nich desetitisíce lidí. Přípravy nového Trumpova týmu označují analytici za dobu maximální zranitelnosti. Na lince je ředitel University of New York in Prague Jiří Pebe. Dobrý den.“

- problematická konstrukce znění otázek: je potřeba zdůraznit, že konstrukce otázek do nezanedbatelné míry prestrukturuje formu odpovědi, a to jak ve smyslu operování s nepodloženými/nedoložitelnými předpoklady⁸⁶ (příklad a), tak ve smyslu jejich nejasnosti, nepřesnosti apod. (příklad b), i ve smyslu formulace vyžadující spekulativní odpověď (příklad c).

Příklad a: 10. 11. 2016, 1:00–15:08

Moderátor: „... na druhou stranu je pravda, že Donald Trump moc s tím vítězstvím nepočítal nebo já nevím, třeba byl pověřivý, takže si ani velký tým nenachystal?“

Host: „No já nevím, do jaké míry s tím počítal, nepočítal. On je to muž velkého ega, který ehm si porážky nerad připouští, takže určitě nějaký tým, který byl připraven pro tu případnou tranzici, pro ten přechod měl, a... divil bych se, kdyby... kdyby alespoň základní osu, kostru toho týmu neměl člověk jaksi s Trumpovou zkušeností z velkého byznysu, připraven, takže pokud ho neměl nějak detailně připraven, tak určitě se svými zkušenostmi bude schopen tohohle úkolu se poměrně rychle zhostit, navíc je obklopen lidmi, kteří to jistě zvládnou...“

Příklad b: 3. 11. 2016, 27:05–30:33

Moderátor: „Já se Vás na úvod zeptám, jak se zatím kampaň projevuje v Kentuckey, jestli vůbec?“

Příklad c: 3. 11. 2016, 27:05–30:33⁸⁷

Host: „... ve většině případů Američané jsou dlouhodobě rozhodnutí, jestli budou volit tímletem nebo tím druhým směrem. A mnohokrát jsem se tady setkal s lidmi, kteří říkají: "Ano, ten kandidát za tuhle stranu ten je mi sympatickejší a má dobré nápady, ale moje celá rodina volí druhým směrem, tak já musím." Takže s těmi.. a těch je tak čtyřicet procent na každé straně a s těma nikdo nebne.

Moderátor: No a s těmi (nesrozumitelné, překrytí mluvčích)

Host: To jsou naprosto výjimky, když jich pár jich uteče na druhou stranu, a to je naprosto výjimečné. Tam jsou...(nesrozumitelné, mluví moderátor)

Moderátor: Na co ten zbytek, jak jak, podle čeho se bude rozhodovat ten zbytek?

Charakter podoby reprezentace amerických voleb, stejně jako způsoby a postupy výstavby příspěvků o ní, v důsledku specifického formátu tohoto pořadu značně variiují. Děje se tak zejména v závislosti na:

- konkrétní osobě moderátora (kdy se výsledná podoba reprezentace, užití/neužití konkrétních prostředků favorizace/diskvalifikace, signalizace vlastního názoru/postoje moderátora, stejně jako ne/problematicčnost vedení interview liší moderátor od moderátora);

⁸⁶ Tento způsob konstruování otázek má současně výrazný implikativní potenciál, protože (z hlediska pragmatiky komunikace) vybízí odpovídajícího k reakci na hypotetický předpoklad.

⁸⁷ Z celého rozhovoru je zřetelné, že host nevyjadřuje expertní názor, ale spíše svá individuální přesvědčení (status experta je mu přiznán zobecnělou charakteristikou „A v Americkém státě Kentuckey, kde pracuje na tamní University of Luisville, je Václav Větnička.“, přičemž podle dostupných informací se jedná o imunologa).

- dotazovaného hosta (v závislosti na jeho postoji k dané události a na tom, nakolik je schopen oponovat strategiím moderátora užívaným ke směřování rozhovoru tak, aby byl v souladu s jeho představou dané události).

Ve srovnání s ostatními analyzovanými pořady je tak výsledná podoba reprezentace dané události ve zkoumaném období heterogennější. Míra vyváženosti/disbalance, favorizace/diskvalifikace jednotlivých aktérů, způsob výstavby reprezentace dané události (vedení interview, volba hostů apod.) se liší i mezi jednotlivými vydáními daného pořadu a jakékoliv zobecňující charakteristiky tohoto pořadu by byly zkreslující.

3.3.5 Reprezentace amerických voleb v pořadu *Názory a argumenty*

Další pořad určený pro analýzu je opět svým formátem specifický. Podle informací na jeho webových stránkách⁸⁸: „*Hlavní těžiště pořadu tvoří rozhlasové komentáře a analýzy⁸⁹ aktuální politické situace,*“ s důrazem na zahraniční témata. Současně ale pořad ve víkendových dnech využívá další dva specifické formáty: „*V sobotu dává pořad prostor diskusnímu fóru mimoparlamentních stran. Každou neděli diskutujeme na aktuální téma v 50minutové debatě u kulatého stolu,*“ což komplikuje a omezuje možnosti jeho komparace s ostatními analyzovanými pořady, které navíc výrazně přesahuje i délkou vysílacího času.

Z hlediska tematizace volby amerického prezidenta na podzim 2016 poskytoval pořad *Názory a argumenty* mnohem širší spektrum aspektů jak události samotné, tak dění spojeného s jejími aktéry. Ve srovnání s ostatními analyzovanými pořady se zde objevuje například mnohem strukturovanější reprezentace předvolebních deklarácí záměrů obou kandidátů, interpretace jejich televizní debaty, téma volebního „superúterý“ (volby do dalších institucí a místní referenda), podpora manželů Obamových atd. Současně bylo mnohem více pozornosti věnováno osobnosti, aktivitám, záměrům a charakteristikám H. Clintonové, a to per se, nikoliv ve smyslu defavorizace či diskvalifikace druhého kandidáta⁹⁰. Ačkoliv bylo častým prvkem jednotlivých zveřejněných příspěvků hodnocení určitého aspektu události, kandidáta/ů, souvisejících událostí atd., v naprosté většině případů je věcně a/nebo logicky vyargumentováno.⁹¹ Výsledná podoba celkové reprezentace tématu i samotných kandidátů je tak nejen více vrstevnatá a komplexnější, ale především relativně vyváženější.⁹²

Z části lze tyto kvality patrně připsat formátu pořadu, který:

- poskytuje větší časový prostor pro jednotlivé autory – ve smyslu rozsahu příspěvků (což se odráží v možnosti strukturovanější a tím i variabilnější tematizace události) a s tím související možnosti většího uplatnění „autorského pohledu“ (což se spolu s větší variabilitou spektra autorů odráží i v pestřejší tematizaci reprezentace

⁸⁸ Viz www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/nazory-a-argumenty--1192402.

⁸⁹ „*Do pořadu přispívá kromě kmenových redaktorů také celá řada známých komentátorů, politologů a sociologů, včetně renomovaných novinářů z prestižních médií.*“ (http://www.rozhlas.cz/plus/nazory/_zprava/nazory-a-argumenty--1192402)

⁹⁰ Srov. s pořadem *Svět ve 20 minutách* kapitola 3.3.1.

⁹¹ Zde máme na mysli argumentační přístup jako takový, respektující nutnost zdrojového podložení uváděných údajů, (zřejmý především v předem připravených čtených příspěvcích – viz níže). Ačkoli se názory jednotlivých autorů v mnoha případech výrazně liší, všechny lze považovat za argumentačně podložené.

⁹² Pro tato zjištění zde není možno uvádět ilustrační transkripty příkladů, protože by musely mít rozsah celého či několika příspěvků (například ilustrace „dostatečné vyargumentovanosti“, vyšší míry vyváženosti v reprezentaci obou kandidátů v rámci většiny příspěvků atd.).

události);⁹³

- je z větší části založen na čtení předem připravených příspěvků (což na rozdíl například od živého vysílání autorům umožňuje vystavět své texty komplexněji a dostatečně je argumentačně podložit)⁹⁴;
- je z části sestaven z příspěvků externích autorů (což může hrát roli v pestřejší tematizaci a širším spektrem zdrojů podložené argumentaci dané události).

Dominantním narativem, na jehož základě je zde vystavěna ústřední linie reprezentace tématu amerických voleb, jsou sice stejně jako v ostatních pořadech osobnosti, charakteristiky a aktivity prezidentských kandidátů, výsledná podoba reprezentace je však v mnoha ohledech výrazně odlišná. Přestože je ve srovnání s ostatními pořady prezentovaný obraz kandidátů mnohdy více polarizovaný, není to – v kontextu sledovaného období a pořadu jako celku – de/favorizací jednoho z kandidátů, ale výsledkem relativně vyvážené reprezentace obou (a to jak ve smyslu „pozornosti“ věnované každému z nich, tak ve smyslu argumentační výstavby hodnocení jejich charakteristik či aktivit). Přitom naprostá většina příspěvků je založena na reprezentaci obou kandidátů současně. Menší podíl představují příspěvky „spíše zaměřené“ na jednoho z kandidátů, přičemž v takových případech jsou sdělované informace (o jeho aktivitách) reprezentovány per se, nikoliv ve smyslu favorizace/diskvalifikace protikandidáta.⁹⁵ Současně je třeba zdůraznit, že tímto způsobem jsou reprezentovány aktivity obou aktérů. Z hlediska pořadu jako celku (ve zkoumaném období) nelze identifikovat signifikantní nad/podreprezentaci nebo de/favorizaci jednoho z kandidátů.

Výrazný podíl na výsledné podobě reprezentace daného tématu v tomto pořadu ve sledovaném období zaujímá i skutečnost, že tematizace mnoha příspěvků není založena na reprezentaci makrotématu (například vývoj kampaně celkově), ale dílčích aspektů (například průběh televizní debaty 10. 10. 2016 a 20. 10. 2016). Reprezentace partikulárního fenoménu/aspektu z logiky věci vyžaduje specifitější tematizaci a podrobnější argumentaci (Zatímco narativizace obecných fenoménů může svádět k využívání narativizačních postupů v podobě obecnějších prohlášení, „zkratek“ či využití labellingu).⁹⁶

⁹³ Ačkoliv byl i v ostatních analyzovaných pořadech tématu amerických voleb věnován poměrně rozsáhlý vysílací čas, ve srovnání s *Názory a argumenty* byla výsledná podoba jimi konstruovaného obrazu mnohem stereotypizovanější a více nevyvážená. Samotnou časovou dotaci proto nelze považovat za dostatečné vysvětlení.

⁹⁴ Tato skutečnost vystupuje do popředí při obsahovém srovnání připravených částí se spontánně vedenými živými rozhovory. Viz například debaty v termínech 22. 10. 2016, 6. 11. 2016, 12. 11. 2016 a 13. 11. 2016, v nichž jednotliví účastníci nemají prostor srovnatelný s tím pro četbu připravených komentářů ve všední dny, a současně argumentace ve spontánních komunikačních aktech nemůže být srovnatelně strukturovaná. Specifický mezistupeň pak představuje živý rozhovor moderátora s redaktorem ve studiu, který je přinejmenším z části či rámcově připraven předem (soudě z výstavby odpovědí, jejich komplexity, okamžitosti reakcí a jejich struktury). V případě těchto rozhovorů může být ovšem problematický jeden formálně-statusový aspekt, a tím je užívání dvojedinost rolí, kdy se redaktor, s nímž je v konkrétním dnu veden rozhovor jako s expertem, který kompetentně odpovídá na otázky moderátora, v jiném dnu stává moderátorem a naopak. Například 10. 10. 2016 byl moderátorem Petr Hartman a expertem Jan Bednář, 17. 10. 2016 byl moderátorem Jan Bednář a expertem Karel Sedláček.

⁹⁵ Viz příklad níže ze 4. 11. 2016, autor Jefim Fištejn.

⁹⁶ V tomto kontextu je zajímavé uvedení vzájemně rozporných tezí zveřejněných v jednotlivých zkoumaných pořadech. Například různé reprezentace povolebního procesu předání moci mezi končícím a nastupujícím prezidentem:

10. 11. 2016 v pořadu *Den podle ...* (byla tranzice pouze epifenomémem tématu debaty)

Moderátor: „*Jak jste říkal, tak obvykle to každý za ty dva měsíce stihnul, ale na druhou stranu je pravda, že Donald Trump moc s tím vítězstvím nepočítal nebo já nevím, třeba byl pověřivý, takže si ani žádný velký tým nenachystal*“

Ve výsledku proto v rámci sledovaného období v pořadu *Názory a argumenty* nelze (kromě základních typických atributů dané události, jakými jsou vývoj preferencí, průběh kampaně atd.) ve vysílání identifikovat nějaké jednoznačně nadreprezentované atributy či aspekty tématu amerických prezidentských voleb. Stejně tak je výsledná podoba reprezentace „profilu“ (vlastností, aktivit, záměrů apod.) jednotlivých kandidátů mnohem plastičtější a ve srovnání s některými jinými analyzovanými pořady výrazně proporcionalně vyváženější. Naopak byly často věcným způsobem problematizovány postupy a způsoby narativizace identifikované v některých z dalších analyzovaných pořadů užití ve smyslu diskvalifikační strategie vůči D. Trumpovi (příkladem může být událost prohlášení ředitele FBI, při jejíž reprezentaci není narativ příspěvku vystavěn ve smyslu H. Clintonové coby oběti, a událost je tematizována ve vztahu k jejímu původci – řediteli FBI⁹⁷ atd.).

Součástí mediální reprezentace tématu voleb konstruované tímto pořadem jsou také skutečnosti, které se v ostatních analyzovaných pořadech neobjevily vůbec nebo pouze okrajově, případně byly využity (často jen ve formě implicitního odkazu nebo dokonce bez jakéhokoliv zpřesnění) k diskvalifikaci jednoho z aktérů. Například pouze v tomto pořadu (17. 10. 2016) byl tematizován útok na sekretariát Republikánské strany. Zatímco v ostatních pořadech, jsou-li aktivity tohoto typu zmiňovány (viz například *Den podle...*), děje se tak pouze v souvislosti s D. Trupem a jsou reprezentovány jako důsledek jeho aktivit.

Obecně platí, že naprostá většina příspěvků odvysílaných v rámci pořadu *Názory a argumenty* byla vůči jednotlivým kandidátům relativně vyvážená, a to zejména ve srovnání s některými z ostatních analyzovaných pořadů. Zatímco v narativech některých jiných pořadů byly některé aspekty reprezentovány jako „samozřejmé“, „nezpochybnitelné“ či jako fakta, na nichž je vystavěna jiná teze, zde byly buď podloženy argumenty, nebo v některých případech dokonce problematizovány.

Uvedené jevy lze ilustrovat na příkladu mediálním diskursem obecně vysoce nadreprezentovaného aspektu (zjednodušeně označitelného jako sexismus či šovinismus) D. Trumpa, který byl v některých analyzovaných pořadech často implicitně předpokládán (tj. bez zdůvodnění či odkazu) a využíván jako legitimizace pro automatické užití diskvalifikačního labellingu – viz například 10. 11. 2016 *Svět ve 20 min*, 7:12–10:25: „...*Smutný výsledek souboje první ženské uchazečky o Bílý dům s extrémně sexistickým misogynem, podotýká CNN...*“, přičemž tématem příspěvku je neúspěch H. Clintonové. Sémanticky intenzivní label D. Trumpa není nijak odkazován, předpokládá se automaticky, že „je jasné, o co jde“, „je to tak, a proč je to tak“ a je využit coby diskvalifikační prvek daného aktéra. Naproti tomu například v příspěvku ze 17. 10. 2016 (18:36–23:05) v pořadu *Názory a argumenty* je problematizována skutečnost, že média (která se z dominantní části přihlásila k podpoře jeho protikandidátky) zveřejňují v tomto období výpovědi jeho údajných obětí.⁹⁸ „...*noviny i televizní stanice v posledních dnech přinášely stížnosti dalších a dalších žen, že je Trump prý obtěžoval. Tedy před mnoha lety. Nedoložená obvinění ovšem působí velmi*

zatímco 2. 11. 2016 v pořadu *Názory a argumenty* (byla reprezentována strukturovaněji)

Reportér: „...*Takže už od léta pracují takzvané tranzitní týmy jak Donalda Trumpa, tak Hillary Clintonové...*“

⁹⁷ Viz 31. 10. 2016 – *Šéf FBI Comey okořnil Clintonové závěr volební kampaně.*

⁹⁸ Paradoxně jsou v témže pořadu týmhž autorem výpovědi obětí manžela Hillary Clintonové Billa Clintona reprezentovány jako relevantní (10. 10. 2016, 0:25–4:17): „...*Dokonce několik zneuctěných žen bylo přítomno v sále. Asi tři čtvrtě hodiny před zahájením vysílání se totiž čtyři Clintonovy oběti sešly s Donaldem Trumpem...*“ (Pro analýzu zde není podstatné, do jaké míry je irrelevantní diskvalifikovat kandidátku H. Clintonovou skrze činy jejího manžela, ani zda jsou výpovědi obětí pravdivé či nikoliv, věrohodné či nikoliv, ale to, že byl tento epifenomén vysíláním ČRo pokryt.)

nevěrohodně...i v puritánské Americe působí málo přesvědčivě.“

Mezi problematictější momenty by bylo možno zařadit i již dříve zmíněnou disproporční nominalizaci aktérů. Ačkoliv se objevovala v relativně zanedbatelné míře, ve srovnání s užíváním tohoto prvku v jiných pořadech (zejména v živých vstupech, kdy jej bylo možné přičítat automatismu, jenž si aktér v živém rozhovoru neuvědomil), zde se objevoval i v předem připravených naracích (čtení předem napsaných textů) a mohl tak být považován za problematický per se (aniž by mu nezbytně bylo nutno připisovat jakékoliv interpretační intence apod.). Na níže uvedeném příkladu je zajímavý i vývoj volby pojmenování (nominalizace) aktérů v syntagmatu výstavby příspěvku. V první části jsou oba aktéři označováni plným jménem, zatímco v druhé části (z hlediska pragmatiky komunikace jde o syntaktické krácení nominalizace již zmíněných, tedy účastníkům komunikace již známých aktérů) je užito zkráceného tvaru identifikace konkrétního aktéra, avšak v disproporční podobě: („...*Hillary Clintonová* ... *Donald Trump* ... *Donald Trump* ... *Hillary Clintonová* ... *Trump* ... *Trump* ... *Trumpově* ... *Trumpa* ... *Trumpa* ... *Trump* ... *Hillary*... *Trumpa* ... *Hillary*... *Hillary*... *Hillary Clintonové* ... *Trumpovi* ... *Trump* ...“)

17. 10. 2016, 18:36–23:05

RED: Útok na sekretariát Republikánské strany měl bezesporu politický podtext. Na stěnu vedle stojící budovy nakreslili žháří hákový kříž, který doplnili výzvou "Naci - Republikáni, opusťte město, jinak..." *Hillary Clintonová* útok okamžitě odsoudila, ale *Donald Trump* přesto hned z pokusu o atentát obvinil příznivce Demokratické strany. Mám-li komentovat současnou politickou situaci ve Spojených státech, musím konstatovat, že takovou prezidentskou kampaň Spojené státy asi ještě nezažily. *Donald Trump* i o víkendů horečně objížděl své potenciální voliče a dále přiosťřil své výpady. V Portsmouthu ve státě New Hampshire tvrdil, že na konci minulé televizní debaty na něho *Hillary Clintonová* nedělala dobrý dojem, zdála se mu vyčerpaná, jako by byla nadopovaná léky nebo možná i drogami. Navrhl, že by se před středečním televizním duelem měli oba podrobit protidrogovému testu. *Trump* také dále útočí na média, která prý jeho výroky překrucují a tím manipulují s míněním voličů. Možná, že má v tomto ohledu dost pravdy, protože noviny i televizní stanice v posledních dnech přinášely stížnosti dalších a dalších žen, že je *Trump* prý obtěžoval. Tedy před mnoha lety. Nedoložená obvinění ovšem působí velmi nevěrohodně a jejich citace na *Trumpově* předvolebním mítinku vyvolala sahý smích. Snaha udělat z *Trumpa* odporného sexuálního maniaka sice zvyšuje čtenost novin a sledovanost televize, ale i v puritánské Americe působí málo přesvědčivě. Do této kampaně se zapojily i špičky demokratické strany asi ve snaze na poslední chvíli znemožnit kandidáta, který chce znemožnit celou stranu. Chtěly přinutit *Trumpa*, aby nakonec přece jen dobrovolně od kandidatury odstoupil. Nepodařilo se a *Trump* je ještě aktivnější než dřív. Naproti tomu *Hillary* se už několik dní na veřejnosti neukázala. Možná odpočívá, protože kampaň je opravdu velice náročná fyzicky i psychicky. V každém případě ale trénuje na poslední televizní bitvu a učí se nazpaměť různé sentence, jimiž chce pokořit svého soupeře. Její štáb jistě už připravil nějaké překvapení, jímž chce *Trumpa* dorazit. Zatímco *Hillary* mlčí, bojují za ní na veřejnosti manželé Obamovi. První dáma nyní brdě pokládá *Hillary* za svou nejlepší přítelkyni, i když proti ní při prezidentské kandidatuře svého manžela tvrdě útočila a jako žena se prý taky cítí dotčena vulgárními *Trumpovými* slovy. Ještě více oleje do předvolebního ohně vlil sám prezident Barack Obama. Už před několika měsíci odbodil zdání stranické nestrannosti a nyní na shromáždění na podporu *Hillary Clintonové* prohlásil, že je v sázce samotná demokracie. "Je to někdo, kdo vybrožuje, že uvězní své politické soupeře," řekl prezident o *Trumpovi* v projevu v Clevelandu ve státě Ohio. To patří k takzvaným klíčovým státním, ve kterých vítězství kandidáta bude znamenat jeho výrazné přiblížení i k celkovému triumfu na úrovni celých Spojených států. Tady se však prezident pustil na tenký led. Nic takového totiž *Trump* neřekl. Jen pobrozil bývalé ministryni zahraničních věcí, že by patřila za mříž, nikoliv za politický postoj, ale za neomluvitelnou nedbalost při výkonu své funkce. Obamovy proslovy jsou jen dalším potvrzením teze, že takové předvolební boje Spojené státy nezažily.

Ačkoliv je možno i v pořadu *Názory a argumenty* relativně často identifikovat narativy využívající některých již zmíněných rétorických postupů/prostředků (metaforičnosti, labellingu apod.), jsou v naprosté většině případů součástí širší argumentační báze výpovědi a lze je vnímat spíše jako výrazové prostředky, specifickou formu idiolektu konkrétního autora či „narativní zkratky“ (relativně konzistentní s publicistickým žánrem) než jako prostředek diskvalifikace pouze jednoho kandidáta v rámci výstavby mediální reprezentace dané události.⁹⁹

9. 11. 2016, 13:07–17:11

Suverénní, vítězoslavný, snad i radostný byl úsměv, s nímž Hillary Clintonová proplouvala předvolebními debatami. Zatímco její soupeř se potil a občas se ztrácel v tom, co chtěl říci. Přesto v očích řady voličů Trump debaty neprohrával. ... Oba se zdáli být velmi hořkým soustem pro lidi z opačného tábora a vlastně často i pro voliče tábora vlastního. Trump čelil otevřené vzpourě republikánské elity, někteří významní členové se proti němu otevřeně postavili. Také Clintonová získala demokratickou nominaci jen s určitými výhradami. Letos se například žádný významný demokrat s ohledem na její kandidaturu ani do klání nevěšel. Silně levicový kandidát Bernie Sanders asi překvapil sám sebe, když Clintonové tak dlouho odolával – a nakonec ji velkoryse veřejně podpořil. ...

Stejně jako ve většině ostatních analyzovaných pořadů, i v tomto byla jedna linie tematizace výstavby reprezentace tématu založena na predikcích možného budoucího vývoje a jeho konsekvencí. Již výše zmíněná značná principiální problematičnost tohoto narativu (viz kapitola 3.3.1) byla v rámci tohoto pořadu většinou vyvažována relativně strukturovanou argumentací a poměrně výraznou eliminací užívání výrazně expresivních vyjádření. Ačkoliv tematizace predikcí poměrně často využívala narativ D. Trumpa jako rizika/ohrožení, ve srovnání s ostatními pořady byl tento výrazně „restrukturován“ a jeho jádro tvořila často i „skepse vůči realnosti rizika odvozeného z předvolebních deklarácí D. Trumpa“.

9. 11. 2016, 8:09–13:04

... Co čekat od Trumpa v zahraniční politice, to nevíme vůbec. Jeho představy byly značně mlhavé, přičemž se z nich vynořovala především záliba v silných, ne vždy demokratických vůdcích jiných zemí. Až se ale Trump plně seznámí se složitostmi americké bezpečnosti a zahraničně-politické mašinérie, nejspíš rychle zjistí, že setrvačnost amerického systému je právě v těchto oblastech natolik velká, že zásadní změny nebudou možné. Největší riziko přitom v zahraniční politice souvisí s Trumpovou sebestředností a velikášstvím, které dokázal nakonec doma úspěšně prodat svým voličům jako rozhodnost a nekompromisnost vůči zaběhnutému systému. V zahraniční politice ale u nejmocnější země světa ovšem žádné zkratky a nadřazování osobních ambicí celku není příliš možné, protože by mohlo vést ke globálnímu konfliktu. Trump se tak bude muset vyrovnat s poznáním, že americký prezident slouží systému, nikoliv systém jemu. Pokud tuto proměnu nezvládne, bude svět v příštích letech čelit vážným rizikům.

Ve srovnání s některými z ostatních analyzovaných pořadů (především *Den podle ...*) lze za vyváženější a standardům daného žánru (a statutu rozhlasové stanice veřejné služby) více

⁹⁹ Srov. s výše uvedeným příkladem z pořadu *Svět ve 20 minutách*, v němž je disproporčně využito kontrastu nominace „první ženské uchazečky“ s disvalifikačním označením „extrémě sexistickým misogynem“. Následující příklad ilustruje jak „žánrovou stylistiku“ (kdy jsou příznakové jazykové prostředky využity spíše jako součást výrazového stylu a doprovázeny argumentačním zázemím), tak současně „vyváženější“ užívání těchto prostředků vzhledem k oběma kandidátům.

korespondující označit i části tohoto pořadu realizované formou interview. Ve skladbě dotazovaných bylo možno identifikovat buď určitý princip legitimizující jejich výběr (například 12. 11. 2016 reprezentanti širšího spektra politických stran jak ve smyslu pravice/levice, tak parlamentních/mimoparlamentních), případně byla snaha o vyváženost patrná ze samotného obsahu rozhovoru, z něž vyplynula afinita dotazovaných hostů k některému z kandidátů, přičemž zastoupeny byly oba póly.

Také způsob vedení interview lze označit za relativně korektní, přinejmenším v tom smyslu, že dominantní prostor byl dán výpovědím hostům (ne sebe prezentací moderátora¹⁰⁰), vstupní rámcování témat rozhovoru bylo spíše věcné bez explicitní signalizace preferované interperace (viz následující příklad) a moderátoři se většinou nijak výrazněji ani v průběhu interview nesnažili konstruovat sugestivní otázky výrazně implikující preferovanou odpověď.¹⁰¹

6. 11. 2016

MOD: *U kulatého stolu společně probíráme témata, která přinesl tento týden. No a hned v tom následujícím případě se ocitáme rovněž tak trochu už na hraně zítřka, přesněji řečeno pozítřka, protože pozítří si Amerika zvolí svého prezidenta. Zbývají tedy už opravdu jen poslední hodiny, než nastane takzvaný election day. Symbolické je, že Donald Trump dokázal podle průzkumů The Washington Post a ABC News, byť jen o desetinky procenta, předstihnout v tomto týdnu Hillary Clintonovou, a to po půl roce. Aktuálně opět vede Clintonová, hlas by jí dalo 47 % respondentů rozhodnutých jít k volbám. Trump by získal procent 45. Ovšem to všechno je rozdíl statistické chyby, může být, takže nečinně jaksi ukrvapené, ukrvapené závěry. Na koho by si vsadil Alexandr Tomský?*

Na druhou stranu z výsledné podoby některých interview, zejména pokud byla realizována s více hosty současně, byla zjevná „informační chudost“ (z logiky věci: hosté měli méně prostoru, často reagovali vzájemně na sebe, výpovědi byly konstruovány v obecnější rovině, vágněji atd.). Tato vágnost výpovědí vynikala obzvláště ve srovnání s obsahovou komplexitou a strukturovaností standardně v pořadu uváděných předem připravených čtených komentářů. Následující příklad je krátkým fragmentem ze specifického nedělního vydání pořadu vedené formou diskuse u kulatého stolu a z hlediska (jakkoliv volatálně definovaných) očekávatelných standardů jej lze označit za moderátorsky ne zcela zvládnutý.¹⁰²

6. 11. 2016

Host A: *Tam jde o ty barevný, že jo, tam jde o ty jiný imigranty.*

Host B: *Ale ...*

¹⁰⁰ Srov. pasáže věnované vedení interview v rámci pořadu *Den podle...* (kapitola 3.4.1).

¹⁰¹ Přestože bylo možno identifikovat občasné sporné momenty, nelze je (ve zkoumaném období) považovat za „charakteristické“ a v naprosté většině případů je lze připisovat tomu, že jde o živý rozhovor (byly „vynucené“ výpovědi ostatních účastníků, jejich „komunikační asertivitou“, spontánností atd.) a vnímat je jako výraznější pochybení vzhledem k legislativnímu rámci fungování ČRo. Příkladem pochybení může být interview z 6. 11. 2016: Moderátor: *FBI odtajnila ten obsáhlý dokument týden před volbami, jak víme, demokracii trochu zruří, ale podle FBI je to při jenom takové podivná náhoda, kdepak nějaké politické načasování, já bych řekl tak ještě tu o Karkulce, ale já zkrátka na ty náhody nevěřím. Co na to vy?*

(...)

Moderátor: *„Otázka je jednoduchá, má podle vás, Thomas Kulidakis to říkal, že tedy Trump nemá program, má ho?“*

Host: *„Já myslím, že ten program je evidentní.“*

Moderátor: *„Je evidentní?“*

Host: *„Že je evidentní, že je sice skrytej za tou zruřivostí, ale je evidentní. Je to program ...“*

Moderátor: *„Ale on si, on si neustále permanentně odporuje.“*

¹⁰² Uvedený fragment se od zbytku debaty příliš neodlišuje.

Host A: *Ne o ty evropský.*

Host B: *Prosim vás, jako v Americe je přece každý kromě indiánů původních imigrant, to znamená, že o čem ten Trump jako mluví? Vždyť to je prostě ...*

Host A: *Ano, ale lidé rozlišují neustále, to je ta jejich posedlost tou barvou. Já jí nemám, ale znám to z Ameriky.*

Host B: *Já tu, já tu /nesrozumitelné/ taky nemám, myslím si, že naprostá většina lidí ji nemá a je to proto jako do jisté míry umělý konstrukt, a já proto ještě jednou ...*

Host A: *No ale těm lidem to tam vadí, rozumíte.*

Host B: *No, já si myslím ...*

Host A: *Jim nevadí ta Slovinka, jeho žena, a ta Češka, co měl, to nevadí.*

Host B: *No ale to je zajímavý, protože jakmile se ...*

Host A: *Těm bilejm.*

Host B: *Jakmile se dopustíme této argumentace, tak pak už se dostaneme do jistého bludného kruhu, protože také jako někomu vadí nějakí, jak vy říkáte, barevní, já bych to slovo nikdy nepoužil jinak, také ...*

Host A: *No já vím, no ale ...*

Host B: *Tak podívejte se, jak se chovají ke Slovanům ve Velké Británii, prostě jakmile jednou otevřete tuto Pandořinu skříňku, tak v tu chvíli se dostáváte na rozhraní něčeho, co může skončit vážným konfliktem.*

Host A: *Ne, ne, ne, ne, tady nejde o to, ne, tohle není pravda ... /souzvuk hlasů/ ...*

Moderátor: *Pánové, žádnou Pandořinu skříňku otvírat nebudeme a nemůžeme, časově nemůžeme.*

V žádném případě ne. Pandořinu skříňku okamžitě zakažují. Thomas Kulidakis, Thomasi, aniž by ses ocitl v tom bludném kruhu, dokonči tu myšlenku.

Výše uvedené charakteristiky pořadu *Názory a argumenty* (hodnotící jej jako relativně neutrální, v souladu s legislativním rámcem fungování ČRo a s očekáváními odvoditelnými z charakteru dané stanice coby stanice veřejné služby) samozřejmě neplatí zcela paušálně a i v rámci tohoto pořadu byly identifikovány některé problematické momenty. Zpravidla je lze do určité míry připisovat spontaneitě konstruování výpovědí, kterou si od moderátora značnou měrou vynucuje vedení živého rozhovoru. Mezi typické sporné momenty patřily:

- deklarace vlastního postoje/názoru moderátora v konstrukci otázky:

např. 12. 11. 2016 Moderátor: *„Myslím si, že s tím soubhlasím. A nesoubhlasím s tím jenom já, myslím si, že to je názor více lidí, že to bude takový institucionalizovaný Donald Trump. Donald Trump, který bude pod nátěrem toho Bílého domu opravdu serióznější a čitelnější. Pane poslanče Benešíku.“*

- hypertrofovaná (a ve vztahu k tématu i samotnému charakteru pořadu zbytečně) expresivita formulace výpovědi/otázky:

např. 12. 11. 2016 MOD: *„Ano. Milí republikánští vojenští nebo bezpečnostní experti, zachraňte Spojené státy, prokažte službu vlasti, hlídejte Trumpa. Maximálně eliminujte jeho chyby. Já to říkám takhle polopatě, ale myslím si, že něco na tom pravdy, je. Pane poslanče Ženíšku.“*

Ačkoliv tyto jevy nelze považovat pro daný pořad jako celek za symptomatické či dominující, ve vztahu k veřejnoprávnímu charakteru stanice mohou být vnímány jako hodné pozornosti.

3.4 Analýza speciálního volebního vysílání

Speciální vysílání, které stanice Radiožurnál a Plus vysílaly během sčítání volebních hlasů, tj. 9. listopadu od 3:00 do 9:00, se svým formátem vymyká všem ostatním analyzovaným pořadům. Nešlo totiž o standardní pořad, ale o sérii živých vstupů s informacemi o průběžných

výsledcích, telefonátů z různých míst v ČR i ve světě, kde lidé sčítání sledovali, a rozhovorů s různými osobnostmi ve studiu v ČR i v samotných USA. Proto nebylo možné u speciálního vysílání sledovat indikátory, které byly představeny v metodice práce. Zaznamenávána proto byla jen probíraná témata a mluvčí, kteří byli do speciálu pozváni.

Z tematického hlediska byl speciál poměrně pestrý, debaty se zaměřovaly zejména na tyto obecnější oblasti:

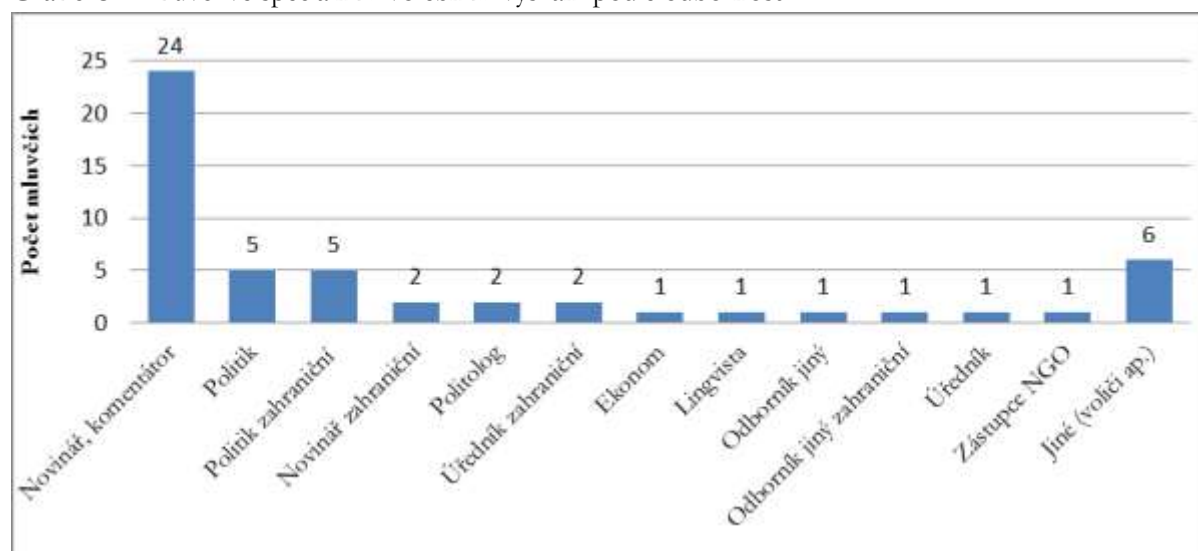
- průběh voleb a jejich výsledky – ve vysílání zaznívaly i informace o tom, jaká byla volební účast, kde v České republice se sešli příznivci kandidátů, o jakých dalších věcech a s jakým výsledkem se v ten den v USA ještě volilo a jak volily různé skupiny obyvatel USA;
- průběh kampaně a stav USA před volbami – posluchači se dozvídali shrnující informace o průběhu předvolebních kampaní, o roli médií v ní, situaci v republikánské straně i v celé americké společnosti (např. o její „rozpolcenosti“, únavě z dlouhého předvolebního období či o údajném mizení střední třídy), řešila se také vulgarita a politická kultura před volbami;
- neúspěch předvolebních průzkumů – jedním z témat byl fakt, že průzkumy volebních preferencí a různí prognostici se v odhadu vítěze voleb zmýlili, rozebíraly se důvody tohoto omylu;
- důvody zvolení Donalda Trumpa – zaznívaly informace o tom, čím mohl D. Trump oslovit voliče a jací lidé ho především volili, a úvahy o tom, že Trumpovo zvolení je de facto protestem proti současnému systému;
- osobnost a chování Donalda Trumpa jako budoucího prezidenta – mluvčí se věnovali otázce, jaký bude D. Trump prezident, jak bude vypadat jeho tým, nakolik může splnit své předvolební sliby, mluvilo se též o jeho prvním povolebním projevu (jímž pak celé speciální vysílání také končilo);
- reakce na výsledek voleb – probírány byly reakce politiků, celebrit i médií v USA i ve světě, zaznívaly informace o prvních gratulacích světových politiků D. Trumpovi či o prvních oslavách i nepokojích;
- dopad výsledku voleb na USA i na celý svět – pozvaní mluvčí se zaměřili na to, jak nový prezident změní USA, jejich hospodářství a rozdělenou společnost, jaká je budoucnost obou hlavních amerických politických stran i imigrantů žijících v USA, tematizována byla i budoucnost mezinárodních vztahů, dohody TTIP, možná budoucí politika D. Trumpa vůči Evropě či potenciální dopad zvolení D. Trumpa na nadcházející evropské volby;
- situace ve štábu Hillary Clintonové a její reakce na výsledek voleb – mluvčí se zaměřili jak na náladu ve štábu poražené kandidátky, tak na projev šéfa její kampaně a informace o tom, že H. Clintonová již D. Trumpovi pogratalovala, ale že výsledky voleb zatím veřejně komentovat nebude;
- okrajově pak byla probírána i osoba a osobnost Donalda Trumpa, ne/připravenost USA na první ženskou prezidentku, reakce burzy a trhů na volby či problematika imigrace do USA.

Na základě tohoto tematického přehledu lze konstatovat, že v rámci speciálního vysílání

podával Český rozhlas o volbách poměrně ucelený obraz, nezaměřoval se úzce na žádný aspekt voleb ani z hlediska zastoupení různých témat nijak nestereotypizoval kandidáty či jejich voliče. Kandidátce Hillary Clintonové se speciální vysílání věnovalo výrazně méně, v kontextu výsledku voleb a toho, že témata se během vysílání měnila s ohledem na aktuální výsledky sčítání hlasů odevzdaných ve volbách, to však nelze považovat za problematický aspekt.

Z hlediska mluvčích, kteří byli (kromě moderátorů) do speciálního volebního vysílání pozváni, sice jednoznačně převažovali novináři, to bylo nicméně způsobeno množstvím živých vstupů reportérů Českého rozhlasu z různých míst v ČR i v USA a rovněž vstupů zahraničních zpravodajů, kteří informovali o reakcích na volby ve státech, kde působí. Kromě novinářů se ve vysílání objevila i vyjádření různých českých i zahraničních politiků a úředníků (k nimž byli počítáni i konzulové, tajemníci apod.). V rozhovorech na dotazy moderátorů odpovídali i dva politologové a po jednom pak zástupci jiných vědních oborů či zástupce neziskového sektoru (viz graf č.3).

Graf č. 3 – Mluvčí ve speciálním volebním vysílání podle odbornosti

Za relativně problematickou lze považovat zjevně převažující názorovou afinitu hostů¹⁰³ (především hostů se statusem experta), kteří v rámci pořadu vystupovali. Tato skutečnost se výrazně podílela v celkovém vyznění na spíše negativní narativizaci dané události, vztažené (stejně jako v případě většiny ostatních analyzovaných pořadů) k osobě Donalda Trumpa. Současně je však nutno zdůraznit, že naprostá většina rozhovorů byla ze strany moderátorů vedena neutrálně, bez zjevných implikací osobních preferencí konkrétního moderátora a bez výraznějšího užívání specifických výrazových prostředků (expresiv, labellingu apod.).¹⁰⁴

¹⁰³ Současně je nutno zdůraznit, že v případě novinářů v roli hosta bylo možno naprostou většinu jejich výpovědí označit vzhledem k reprezentaci konkrétních aktérů události za neutrální. (Nezanedbatelnou roli v tom hrála i skutečnost, že významná část výpovědí novinářů se týkala jednak reprezentace průběžných výsledků voleb, a jednak dění ve volebních štábech obou kandidátů, případně v některém ze „specifických míst“ v rámci ČR /Praha, Nové město na Moravě/.)

¹⁰⁴ I v rámci tohoto pořadu bylo možné identifikovat celou řadu problematických jevů, jež byly popsány v kontextu ostatních pořadů. Vyskytovaly se však zejména ve výpovědích hostů (viz například 2. hodina vysílání v čase od 17:15 host I. Lukeš: „Trump byl tak zofale špatný kandidát.... z pohledu člověka, který se na to díval objektivně...Trump se choval nemožně, choval se jako takový hulvát ...ten člověk ani neumí pořádně anglicky.“

3.5 Analýza jazykové stránky pořadů a projevu moderátorů

V rámci analýzy jsme se rozhodli zaměřit také na způsob moderace pořadů moderátory ČRo. Vzhledem k povaze některých pořadů ve vzorku¹⁰⁵ byl pro tuto analýzu zvolen především pořad *Den podle...*, ve kterém mají moderátoři nejvíce prostoru pro vedení rozhovoru a nastolování témat, jež si sami zvolili. Formát pořadu *Den podle...* je nastaven jako živě vysílaná denní výpověď konkrétního moderátora či moderátorky. Střídající se moderátorské osobnosti si samy vybírají a zvou své hosty, včetně domácích i zahraničních zpravodajů, přičemž komentují události daných dní. Podle webových stránek pořadu¹⁰⁶ „jde o autorský pořad, živě moderovaný proud, rozhovory, reportáže, komentáře, kterým udává tón osobnost u mikrofonu společně s redakčním týmem, tedy editorem a produkčním.“

V daném období byly pořady obsahující příspěvky k tématu amerických voleb moderovány pětkrát Barborou Tachecí, dvakrát Tomášem Pavlíčkem a moderátorky Martina Mašková a Petr Šimůnek jej uváděli každý jednou. Vzhledem k tomu, že B. Tachecí moderovala v daném období pořad nejčastěji¹⁰⁷, řada ukázek upozorňuje právě na její specifický moderátorský projev. Analýza se ve svých částech konkrétně dotýká jazykové a hlasové podoby projevů (hezitační zvuky, spontaneita projevu, připravenost, syntaktická pochybení apod.), významotvorné roviny projevů v užití sarkasmu, ironie apod., v neposlední řadě komunikace s hosty (skákání do řeči, upřednostňování některých hostů před jinými atd.) a ne/vyrovnaného vypovídání o jednotlivých kandidátech. Protože se zde soustředíme na jazykovou rovinu vysílání a na moderátorské postupy, jsou následující ilustrační ukázky (přepisy ze záznamů pořadu), uváděny v přesném znění včetně chyb, hezitačních zvuků, pauz, přereků apod.

3.5.1 Moderování pořadu *Den podle...*

Zejména z důvodu většinou živých vstupů moderátorů a regionálních zpravodajů se ve vysílání objevují některá jazyková a hlasová pochybení typická pro spontánní mluvený projev. Jsou jimi například tzv. hezitační zvuky¹⁰⁸, odmlky a pochybení v pravidlech české syntaxe. Výjimku tvoří tematické úvody představující konkrétní témata, kterým se budou mluvit v pořadu blíže věnovat a kterých je, až na výjimečné situace, během jednoho pořadu několik. Ta pochybení povětšinou neobsahují, neboť jsou víceméně předpřipravené a čtené.

Po úvodním představení konkrétního tématu následují živé rozhovory s hosty či dalšími osobnostmi na dané téma. V případě analýzy rozhlasového publicistického pořadu zkoumáme

Specifickou výjimku představovaly reportážní vstupy týkající se průběžných výsledků, které byly často narativizovány formou typickou pro sportovní přenosy – a to prostřednictvím spojení užití dikce/intonace a volby lexikálních prostředků (viz například reportážní vstup v 1. vysílací hodině v čase od 52. minuty: „...na Floridě je stále vyrovnaný souboj, Donald Trump udržuje stále svůj náskok o více než jeden procentní bod ... čeká se ...takže ten souboj bude velmi velmi těsný ...kde stále udržuje svůj náskok ...kde vede už o šest procentních bodů, velmi zajímavý souboj se rysuje ve Virginii, kde Donald Trump před chvílí vedl, teď se ale na první místo vrátila Hillary Clintonová, ale vede o pouhou desetinu procentního bodu...“).

¹⁰⁵ V pořadu *Názory a argumenty* je moderace (s výjimkou víkendového vysílání) omezena na krátká nahlášení jednotlivých příspěvků komentátorů, stejně tak i v pořadech *Svět ve 20 minutách* a *Četba ze zahraničního tisku* práce moderátorů zahrnuje zejména četbu příspěvků jiných autorů. Více viz kapitola 3.3.1., 3.3.2 a 3.3.4.

¹⁰⁶ www.rozhlas.cz/plus/porady/_porad/101637

¹⁰⁷ Konkrétně se jednalo o tato vydání pořadu: 31. 10. 2016 – Vyšší šance Donalda Trumpa arole FBI ve volbách; 2. 11. 2016 – Vulgarita ani útoky na politiku voličům nevadí; 5. 11. 2016 – Předvolební boj v USA; 7. 11. 2016 – Clintonová má náskok, akcie oživily; 9. 11. 2016 – Donald Trump je 45. prezidentem USA.

¹⁰⁸ Hezitační zvuk je označení pro odmlky v řeči vyplněné zvukem. Nejčastěji foneticky vnímatelné jako: *eeehhh* či *ehmmm*.

tzv. mediální dialog. Ten se odehrává mezi dvěma a více účastníky, ale jeho průběh je zaměřen na publikum (Čmejrková 2013: 32), zde na posluchače. Dialogický text se dále člení na repliky, jimiž se rozumí „*souvislý úsek textu, který pronese jeden z účastníků rozhovoru.*“ (Müllerová, Hoffmanová 1994: 21) Mimo repliky se dialog dále dělí na vyšší jednotky – replikové sekvence nebo párové sekvence, tedy dvojice verbálních činností, z nichž první část evokuje v komunikantech očekávání vhodného druhého členu, např. otázka-odpověď (ibid.). Rozhovory vedené v průběhu pořadu *Den podle...* se řídí pravidly párových sekvencí. To znamená, že moderátoři pokládají svým hostům otázky a na tyto otázky od nich očekávají odpovědi.

Obecně lze shrnout, že všichni moderátoři zkoumaných vydání pořadu se vyjadřují především hovorovým jazykem. Jak podotýká Čmejrková: „*Pojem a termín hovorovosti v českém prostředí poměrně intenzivně žije, avšak ani ne tak v lingvistických teoriích (...), nýbrž v povědomí běžných mluvčích, pro něž hovorový jazyk znamená něco jako jazyk běžně mluvený...*“ (Čmejrková 2013: 16) Spisovný český jazyk lze zaznamenat zejména v předpřipravených tematických představeních uvádějících posluchače do problematiky daného příspěvku¹⁰⁹, při spontánním projevu je užíván spíše jazyk hovorový, jak je vidět i na vybraných příkladech.

2. 11. 2016 Barbora Tachecí od 10:52: *Hm hm, mimochodem kdo tyhle voliče tak otrávil. Že jim nevadí nebo je dokonce Trump přitahuje, byl to samotný Obama nebo byli to demokrati...*

6. 11. 2016 Martina Mašková od 11:22: *Jak se podle Vás můžou zachovat některé nerozhodnuté státy nebo respektive ještě jinak. Které nerozhodnuté státy z Vašeho pohledu, můžou být klíčové?*

Zmíněná jazyková pochybení lze nalézt u většiny moderátorů v analyzovaném časovém horizontu. Vzhledem k faktu, že Barbora Tachecí moderovala většinu z analyzovaných vydání pořadů, je logické, že nejvíce pochybení bylo nalezeno u ní. Mimo jazykové hledisko lze ovšem zaznamenat i další problematické jevy, které podrobněji rozebíráme v následujících odstavcích.

3.5.2 Jazyková a hlasová hlediska projevu moderátorů

Jedním z často přítomných prvků moderátorské praxe jsou tzv. překrývající se repliky (to znamená, že moderátor svým hostům tzv. skáče do řeči). Problém, který se k této praxi váže, je ztížená srozumitelnost obou mluvčích, jelikož některé repliky při simultánním mluvení zanikají. Ze všech moderátorů z reflektovaného období jsme tento jev zaznamenali nejvíce u B. Tachecí, která své hosty přerušuje například z důvodů upřesnění své otázky:

31. 10. 2016, od 15:41

Pavel Tomášek: *...jít na veřejnost s tou informací, že obnovují toto vyšetřování. Eh*

[Skutečně tuto informaci nemáme]¹¹⁰

Barbora Tachecí: *[Niměně sám fakt]. Pardon. Sám fakt, že s tím vyšel na veřejnost v tuto dobu eeh sama Clintonová označila bez...bezprecedentní...*

¹⁰⁹ Například 31. 10. 2016 Barbora Tachecí od 12:43: „*Americký miliardář Donald Trump týden před prezidentskými volbami dotahuje v průzkumech veřejného mínění ztrátu na demokratickou kandidátku Hillary Clintonovou. Podle posledního průzkumu deníku Washington Post a televize ABC, který se uskutečnil minulý týden, ztrácí republikánský uchazeč o Bílý dům na exministrni zahraničí jen jeden procentní bod, což je v rámci statistické odchylky...*“

¹¹⁰ Pasáže v hranatých závorkách [...] značí část promluvy obou mluvčích, které zaznívají souběžně.

7. 11. 2016, od 15:56

Erik Best: *Já ale myslím si, že Barack Obama, jestli mluvíte o něm, tak on stále má velkou podporu.*

[Aa tam spíš jee...]

Barbora Tachecí: *[Já...já vycházím, pardon Eriku], já vycházím z toho, že prostě, kdyby měl velkou podporu*

Překrývající se repliku, jež přeruší hosta, využívá moderátorka také ke zkrácení jeho dlouhé promluvy nebo naznačení snahy posunout rozhovor do dalších částí, což je standardní moderátorská praktika.

9. 11. 2016, od 6:18

Ladislav Jakl: *...má monopol na sdělovací prostředky, [na moc.]*

Barbora Tachecí:

[hm hm]

Ladislav Jakl:

[na školství.]

Barbora Tachecí:

[rozumím]

Ladislav Jakl: *Někdo přece toho eeb Donalda zvolit musel, byli to tedy normální lidé*

[(nesrozumitelně) se konečně dostávají ke slovu]

Barbora Tachecí: *[Pane Jakle, myslíte si tedy] Tak pane Jakle...*

Překrývající repliku lze ovšem využít i jako nástroj přerušování výpovědi mluvčího se záměrem jej umlčet, případně převést řeč k jinému tématu. V pořadu z 9. 11. 2016 byla patrná nevyváženost snah moderátorky B. Tachecí urychlovat hovor. Někteřím hostům totiž ponechala významný prostor pro jejich výpovědi (např. Ladislavu Jaklovi či Miroslavu Konvalinovi¹¹¹), zatímco jiné upomínala/ukončovala i přes to, že byli stručnější než předchozí hosté a argumentovali k věci (např. Ondřeje Jonáše¹¹²). Takové výkyvy v moderátorské práci lze obtížně interpretovat. Jedním z možných výkladů je osobní sympatie či antipatie ke konkrétním hostům, případně souhlas či nesouhlas s aktuální odpovědí mluvčího. Protože názorové inklinace moderátora by ani v publicistických formátech neměly být příliš zřejmé (pokud není obecně deklarováno předem, že se jedná o názorový pořad), lze podobné užití postupy interpretovat nejen jako neprofesionalitu moderátora, ale i jako stranění určitému prezentovanému názoru.

Tzv. živým promlouvám moderátorů se pochopitelně nevyhnou hezitační zvuky či delší odmlky, během nichž si mluvčí potřebují utřídit myšlenky a připravit větu. Právě formulace syntakticky správných promluv – a to i v přímé nepřipravené řeči – je znakem zvládnutí moderátorské profese. Pro moderování B. Tachecí jsou tyto typické a navíc častější než u jiných moderátorských osobností. Kromě toho snaha poskládat syntakticky správnou větu se této moderátorce nedaří s větší pravidelností, než tomu bylo ve zkoumaném období u ostatních. Výsledkem jsou syntakticky nesprávné promluvy, označované jako vyšinutí z větné stavby:

2. 11., od 13:14

Barbora Tachecí: *Tak ahh...ehm spíš mi to připadá, není ta situace ehm...eeh nebo ehm nevychází ta situace z toho, že se vlastně konzervativci, se za toho Trumpa, přesto že nikoho v dané etapě na tom místě nemají a dostal se takhle daleko, tak že se za něj v podstatě stydí?*

¹¹¹ V případě Ladislava Jakla byly promluvy průměrně dlouhé přes dvě minuty.

¹¹² V případě Ondřeje Jonáše trvala nejdelší promluva padesát dva vteřin.

5. 11., od 17:09

Barbora Tachecí: *Eeb, Honzo vy jste říkal, že eeb ehm, že tam právě ten region je čistě konzervativní, republikánský, ale jak zmínila Lenka, tam neexistují vůbec pochybnosti o tom, zda vlastně Donald Trump je konzervativce nebo republikán?*

Vyšnutí z větné stavby může snižovat srozumitelnost sdělení, přesto ale není výjimečné a v běžné mluvě je zcela obvyklé. Při spontánních (i předem více méně připravených) promluvách novinářů v médiích se nesprávná větná stavba objevuje často, a to i ve vysílání ČRo. Zpravidla je důsledkem snahy vypovědět vše a co nejpřesněji formulovat svou odpověď, což může vést k syntakticky nesprávnému připojování vedlejších vět, větných fragmentů (např. volných přívlastků) či slov.

Významotvorný z hlediska obsahu a zároveň i návodný pro posluchače může být rovněž užitý tón či jazykové prostředky, které mluvčí zvolí. Opět právě u B. Tachecí jsme zaznamenali případy, kdy prostřednictvím užití sarkasmu nebo ironie (tzv. výsměšný tón)¹¹³ dává najevo své názorové inklinace.

Následující ukázky mohou být vnímány jako dehonestace Hillary Clintonové, přestože moderátorka ji v pozdějších relacích označuje za lepší kandidátku (viz dále). V první řadě moderátorka v relaci z 31. 10. 2016 oslovuje prezidentskou kandidátku pouze křestním jménem (Hillary), zatímco Donalda Trumpa jménem celým. Tuto skutečnost můžeme vnímat jako vyšší projevanou úctu k Donaldu Trumpovi, přestože to nemusel být záměr moderátorky. Současně je otázkou, zda je familiárnost užití pouze křestního jména na místě. Následně B. Tachecí zlehčuje situaci s uniklými emaily H. Clintonové, které se váží k době jejího působení jako ministryně zahraničí.

31. 10. 2016, od 15:16

Barbora Tachecí: *Ehmehm existuje nějaký racionální důvod pro to, aby FBI, teď už jsem znova u těch eeb, ee mailů, nešťastných, paní Clintonové...*

Podobně sarkasticky komentovala 9. 11. 2016 moderátorka první veřejné vystoupení H. Clintonové po prohraných prezidentských volbách. S úsměškem uvádí, co kandidátka ve své řeči pronesla (viz ukázka níže). Hodnotící a ironizující charakter je patrný z následující ukázky. Jakkoli se užití podobných frází může zdát nevýznamné, používání obdobných klíšé podporuje hlubší nerovnost mezi jednotlivými gendery a negativně stereotypizuje pozici žen ve veřejné sféře a na vysokých pracovních pozicích.

9. 11. 2016, od 40:30

Barbora Tachecí: *A já jen doplním, co vlastně nám to Hillary Clintonová během svého prvního povolebního vystoupení prozradila. "Vím, jak zklamání se cítíte, já se taky cítím zklamána." Právila. "Naše kampaň nebyla o jedné osobě a jedné volbě, týká se země, kterou všichni milujeme a která půjde dopředu. Viděli jsme, že náš národ je rozdělený, všichni musíme přijmout ten výsledek a dívat se do budoucna." Eh to řekla Hillary Clintonová, ruku na srdce, mohla to říct už včera.*

Vedle B. Tachecí byla v analyzovaném období ve vysílání pořadu *Den podle...* jazykově nejvýraznější zpravodajka ve Spojených státech – Lenka Kabrhelová, která se rovněž dopouštěla

¹¹³ Mluví se může v dané chvíli zasmát, případně dodat například stoupavou intonací hlasu na místě, kam nepatří, aby poukázal na ironický či žertovný podtext své promluvy.

častých pochybení v rovině gramatické i stylistické. Nejčastěji ze všech zpravodajů a moderátorů se uchylovala k užívání výplňových slov *prostě, vlastně, opravdu, skutečně a samozřejmě*. Zpravodajka rovněž problematicky formulovala myšlenky, v důsledku čehož byly její dlouhé promluvy syntakticky obtížně srozumitelné. Jak jsme již uvedli, syntaktické výchyly nejsou u živých vstupů neobvyklé, ale šroubovanost a délka promluv Lenky Kabrhelové velmi ztěžovala možnost porozumění. Podobně jako ostatní moderátoři a zpravodajové se uchylovala k velkému množství hezitačních zvuků a pauz.

5. 11. 2016, od 10:34

L. Kabrhelová: *Tak ty průzkumy, ono jich je celá řada samozřejmě, je potřeba je nějakým způsobem všechny zprůměrovat. Hillary Clintonová, jak jste to zmiňovala, vede o pár procent, ale co je vlastně na tom všem nejzajímavější. Donald Trump jí v posledních dnech velmi výrazně dotahuje a pozornost se vlastně soustřeďuje ani ne tak na ty celonárodní průzkumy, ale na jednotlivé...průzkumy v jednotlivých státech (...) Donaldu Trumpovi se povedlo v těch posledních dnech situaci zvrátit a vlastně v těchhle velmi důležitých státech, které mají právě hodně volitelů a budou klíčové pro kohokoli, kdo chce vyhrát ehh vlastně prezidentský boj, tak tam se začíná prostě projevat to, že by mohli dát lidé hlas...*¹¹⁴

3.5.3 Příklady neobjektivity v moderování pořadu

V analýze jsme se dále zaměřili na případy, které mohou naznačovat stranění moderátora či novináře některé z prezentovaných stran či určité osobě. Již jsme naznačili, že své názorové postoje dává pravděpodobně prostřednictvím užití sarkasmu najevo například moderátorka Barbora Tachecí. Výše uvedený příklad poukazoval na sarkasmus směřovaný vzhledem k Hillary Clintonové. Opačná situace nastala, když moderátorka naznačila, že Hillary Clintonová by mohla být vhodnější osobou pro post prezidentky Spojených států, a to naznačením, že volba Donalda Trumpa může přinést nejistotu.

7. 11. 2016, od 5:09

Barbora Tachecí: *Tak a jak zdůvodňovali, vzdělání eb Američané to, že nebudou volit Hillary Clintonovou a raději budou volit tu nejistotu s Donaldem Trumpem?*

Podobná byla situace, v níž se moderátorka snažila (na úkor Trumpa) žertovat s Janou Smiggles Kavkovou¹¹⁵, ta však její ironii nepochopila. B. Tachecí „žertovně“ zpochybnila obtížnost pozice Trumpova protivníka, který je zároveň ženou, a odůvodnila to počtem žen, které Trumpa i přes jeho výroky o ženách a obvinění ze sexuálního násilí volily. Žert měl pravděpodobně spočívat v tom, že americké ženy (volící Trumpa) jsou na takové zacházení od mužů zvyklé a nepřipadá jim příznakové. To však pro řadu posluchačů nemusí vyznívat jako vtipné, natož jako patřičné pro vysílání média veřejné služby.

9. 11. 2016, od 44:40

Jana S. Kavková: *...mít jako oponenta postavu, jakou je Donald Trump, který opravdu je zarytý šovinista, tak opravdu muselo být pro ni strašně těžké...*

Barbora Tachecí: *Tak eb třeba to pro ni [H. Clintonovou] nebylo tak těžké, když se podíváme na to, jak velké procento amerických žen, jak jsme o tom mluvily, Donalda Trumpa volilo a připadá jim to vlastně v pohodě, evidentně, tak třeba to takový problém nebyl, co říkáte?*

¹¹⁴ V procesu čtení tento text nemusí vykazovat takovou míru nesrozumitelnosti, jakou vyazuje, je-li příjemce odkázán pouze na svůj sluch.

¹¹⁵ Vedoucí neziskové organizace Fórum 50%.

Jana S. Kavková: *Já si myslím, že si málokdo z nás umí představit, jak musí být náročné něco podobného zažít a těm útokům dennodenně [čelit aaa]*
 Barbora Tachecí: *[Ne to byl] pokus o vtip, já jsem s Vámi soubhlasila (Smiggles Kavková se směje). Promiňte.*

Svou podporu či nepodporu určitému kandidátovi nebo svůj postoj k jednotlivým z nich dali najevo i jiní moderátoři. Podobně se zachoval například moderátor Tomáš Pavlíček, jenž Hillary Clintonovou nepřímou označil za „robotický stroj“. Tím odkázal k negativnímu stereotypu běžně spojovanému s ženami s prestižní kariérou, tzv. „kariéristky“, neboť dle genderových stereotypů by ženy měly věnovat čas rodině a být citově založené a vřelé (nikoli chladné, jak moderátor naznačil). Na ironickou poznámku reagoval i moderátorův host a posměšnost poznámky pochválil, načež se oba muži společně zasmáli. Tento přístup mohou někteří posluchači vnímat familiárně a rovněž se zasmát, naopak jinou část může být taková promluva urazit či rozhořčit.

3. 11. 2016, od 23:47

Tomáš Pavlíček: *No a když byste hodnotil třeba profesionalitu, tak (eh) Trump během několika měsíců dvakrát vyměnil vrcholné vedení svého volebního týmu, má už třetího manažera. Ehm, to ve srovnání aspoň s tím strojem, bych možná tak jaksi, studeným ale dobře namazaným strojem Hillary Clintonové ehh je skutečně rozdíl ne?*

Miloš Gregor: *To jste řekl moc pěkně s tím studeným strojem (Pavlíček se směje). Super.*

Také zahraniční zpravodaj Jan Šmíd ve své promluvě z 6. 11. naznačil znevážení sexuálního násilí, když zlehčil svědectví žen obviňujících Donalda Trumpa ze sexuálního obtěžování.

6. 11. 2016, od 4:43

Jan Šmíd: *Ale..ale co se týče vlastně mých poznatků, tak bez obledu na jakoukoli rétoriku, o který.. o které.. vlastně.. bez obledu na to, jestli se Trump sahá nějakým ženám před třiceti lety na kolena, tak voliči ve státech, kde jsem byl, měli jednoznačně a mají jednoznačně jasno už dlouho o tom, koho budou volit a budou volit Trumpa, protože to jsou státy velmi konzervativní.*

3.5.4 Hosté pořadu

Pořad *Den podle...* je založen i na výpovědích v tématu se orientujících hostů. Každý z nich bývá nejprve představen a tím zároveň kategorizován. Vztah moderátorské osobnosti a hostů je předem určen pravidly mediálních dialogů. Účastníci komunikace jsou srozuměni s řádem, který přisuzuje mocenskou převahu moderátorovi, jenž určuje témata i směřování komunikace. Symbolická nadřazenost je manifestována skrze sociální kategorizaci jednotlivých účastníků, kteří jsou komunikačním partnerem definováni skrze jednotlivé sociální kategorie. Jak tematizuje Nekvapil: „Výběr[em] sociální kategorie v rozhovoru (...) dávají mluvčí najevo svou sociální identitu, resp. sociální identitu svých komunikačních partnerů. (...) mluvčí signalizují, kdo jsou, resp. za koho chtějí být považováni, případně jak “vidí” jiné osoby.“ (Nekvapil 2001)

Sociální kategorizace se zabývá zejména produkcí sociálních nerovností, i v rámci tohoto pořadu je taková reflexe patriční, neboť moderátorské osobnosti užívají kategorií založených na třídní, rasové a genderové příslušnosti hostů, stejně tak kategorií spojených s jejich profesními rolemi či náboženským vyznáním.

7. 11. 2016, od 12:15

Barbora Tachecí: *Tak a teď je mým hostem Erik Best, americký publicista. Já Vás zdravím.*

9. 11. 2016, od 42:00

Barbora Tachecí: *To je ideální téma pro Janu Smiggels Karkovou, šéfkou neziskové organizace Fórum 50%. Já Vás zdravím.*

Profesní specializace jednotlivých hostů je patrně primárním kritériem jejich výběru. Přesto nebyl důvod účasti některých z nich zcela evidentní. V díle z 31. 10. je moderátorkiným hostem Pavel Tomášek představený jako šéfredaktor internetového deníku Aktuálně.cz a zároveň expert na USA. V pořadu však chybělo vysvětlení, v čem spočívá odbornost daného hosta. U ostatních hostů jejich status indikovala buď profese (politolog, ředitelka feministické organizace apod.), nebo jejich geografická pozice (profesor na americké univerzitě, reportér žijící v USA apod.). Nevysvětlená byla rovněž účast Daniela Anýže (11. 11. 2016), redaktora českého vydání magazínu Newsweek, kterého se moderátor Petr Šimůnek dotazoval na specifika výměny stávajícího prezidenta a zvoleného kandidáta na prezidenta USA, aniž by osvětlil, proč je právě tento host expertem na danou oblast.

I přes nevyjasněnou odbornost zmíněných hostů, tito informovaně vypovídali o diskutovaných tématech. Odlišně tomu ale bylo v případě bývalého tajemníka prezidenta Václava Klause Ladislava Jakla a bývalého zpravodaje v USA Miroslava Konvaliny (pořad z 9. 11. 2016). Ani jeden z nich nebyl schopen informovaně a věcně podložené argumentace. Naopak jejich promluvy byly souhrnem smyšlenek, spekulací a konspiračních teorií, jež nevycházely z profesionálního vědění, nýbrž z osobních, velmi specificky vyhraněných názorů. Na vyhraněnost a častou smyšlenost názorů ale moderátorka vydání pořadu (Barbora Tachecí) posluchače neupozornila a zaujatost výpovědí mluvčích nekorigovala.

9. 11. 2016, od 9:00

Ladislav Jakl: *Ostatně není eeh náhodou a je to takový zajímavý eh detail kampaně, že devadesát tři procent voličů eeh Washingtonu DC volilo demokratku Clintonovou aa čili celý tento kolos, celá ta mašinérie mediální, zajímavých, byznysových skupin eeh ehm těch prorostlých politických eeh struktur i eeh držela v jedné partě, v jedné síle, má monopol na sdělovací prostředky, na moc....*

Barbora Tachecí: *...Tak pane Jakle myslíte si tedy, že jestli že jste tu atmosféru ve Spojených státech, nejen tam, trochu přirovnal eeh k tomu ehm eh komunismu osmdesátých let, máte pocit, že Trump přináší tedy do Spojených států, řekl byste tomu osvobození?*

Ladislav Jakl: *Samozřejmě že pro spousty lidí, kteří se bojí říct nablas nablas svůj názor v atmosféře šikany, eeh v atmosféře okřikování, když najednou vidí, že ono se to může, ono se to smí, on si to někdo dovolí. (...) ale zároveň si nedělám iluze, že to eeh lidé, kteří ho nevolili a že i mocné síly, které dělaly vše pro to, aby mu v tom zabránily, že se z Ameriky vypaří, oni samozřejmě zůstanou a velká část z nich bude nadále pracovat proti němu.*

Barbora Tachecí: *Miroslave Konvalino, oslovuji tě jako svého bývalého rozhlasového kolegu. Vidíš vliv zvolení Donalda Trumpa podobně nebo v čem ty cítíš ten zásadní obrat v atmosféře Spojených států po volbách?*

3.5.5 Ostatní zkoumané pořady

V další části textu se soustředíme na další moderátory vystupující v ostatních zkoumaných pořadech, a to ze stejných hledisek, jaká byla aplikována na pořad *Den podle...* Jak již přitom bylo naznačeno výše, některé pořady nebylo třeba z hlediska lingvisticko-ortoepického hlediska

zkoumat. *Čtení ze zahraničního tisku a Svět ve 20 minutách* jsou oba založeny na četbě předem připraveného textu a jazyková pochybení objevující se u čteného textu jsou minimální. V případě těchto pořadů odpadá rovněž rovina analýzy vedení rozhovorů (tzv. dialogických pravidel) a přístupu moderátorů k hostům. Specifickým případem bylo speciální společné vysílání stanic Radiožurnál a Plus během samotných voleb, které zahrnovalo živé vstupy, rozhovory, ale i pasáže připravené. Vzhledem k faktu, že se jednalo o specifické vysílání, a analýza jeho jazykové stránky by tak nepřispěla k popisu obecných a opakujících se trendů vyskytujících se v pravidelných pořadech z vysílání ČRo, nebylo speciální vysílání z tohoto hlediska hodnoceno.

Za alespoň krátkou pozornost nicméně stojí pořad *Názory a argumenty*, jenž sice z velké části pracoval s předem připravenými a čtenými informacemi, nicméně obsahoval i víkendová diskusní vydání pořadu, na něž jsme se zaměřili. Jednotlivé relevantní výstupy byly signifikantní v prvním případě příkladem neukázněnosti hostů, v druhém případě explicitně antifeministickými výroky. Znaky neukázněnosti, přerušování hovoru jiných hostů, ale i moderátora, který se neúspěšně snažil korigovat probíhající diskusi, vykazuje vydání pořadu z 6. 11. 2016. Moderátorem byl Tomáš Procházka a hosty Alexandr Tomský, Petr Robejšek a Thomas Kulidakis. Základním důvodem rozepří mezi jednotlivými hosty byla jejich politická příslušnost – zatímco Tomský s Robejškem se přikláněli k politice Donalda Trumpa, Kulidakis otevřeně podporoval Hillary Clintonovou. Petr Robejšek ostatní hosty mnohdy i výsměšně napadal: „*No, já bych jenom opakoval to, co jsem řekl, jenom bych asi mluvil trošku kratší dobu, než pan Kulidakis.*“

Ve stejném vydání pořadu se projeví i zmíněné antifeministické poznámky, a to opět z úst Petra Robejška: „*No, já na ně nevěřím ani v případě těch žen, které byly od Trumpa obtěžovány, což se stalo taky před 10 lety, a ty dámy ... i před více, brdinně trpěly, mlčely a teďko najednou si vzpomněly a nemohou udržet to, aby se sdělily národu...*“ Robejšek zde zpochybňuje pravdivost obvinění Donalda Trumpa ze sexuálního obtěžování žen, přičemž se přiklání k viktimizaci obětí sexuálního násilí. Velice ostře a zcela nekorektně komentoval osobnost Hillary Clintonové také redaktor Karel Sedláček, když zmínil, že Hillary Clintonová přišla opět v kalhotovém kostýmu, a že se tedy objevují otázky, proč si někdy nevezme šaty (*Názory a argumenty*, 10. 10. 2016). Oblečení Clintonové je z hlediska její pozice jako kandidátky na prezidenta zcela irelevantní, tento fakt potvrzuje i skutečnost, že oblečení Trumpa Sedláček nijak nekomentuje. I následující výrok Sedláčka v totožné relaci je afirmativní vůči sexistické rétorice Donalda Trumpa: „*Na 11 let starém tajně pořázeném záznamu hovoří o přestávce natáčení jedné televizní show o ženách a používá i některá vulgární slova. Říká taky, že když jsi slavný, ženy ti dovolí všechno. Ten, kdo zná filmové nebo divadelní zákulisí, s ním asi souhlasí.*“ Karel Sedláček se ke zpochybňování závažnosti sexuálního násilí vrací i ve svém příspěvku ze 17. 10. 2016: „*Možná, že má v tomto ohledu dost pravdy, protože noviny i televizní stanice v posledních dnech přinášely stížnosti dalších a dalších žen, že je Trump prý obtěžoval. Tedy před mnoha lety. Nedoložená obvinění ovšem působí velmi nevěrohodně a jejich citace na Trumpově předvolebním mítinku vyvolala sahý smích. Snaha udělat z Trumpa odporného sexuálního maniaka...*“ Nejenže Sedláček znevažuje oběti sexuálního násilí, ale zároveň se přidává k „Trumpově rétorice“ obviňování médií ze snahy pošpinit jeho jméno. Podobně pak z „mediálního spiknutí“ proti Donaldu Trumpovi obviňuje média host Michal Simkanič v diskuzním setkání z 22. 10. 2016.

Proti zaujatým výpovědím se vymezují příspěvky s vyváženými a věcnými argumenty proti oběma kandidátům, které se objevily například 20. 10. 2016, a to v komentářích Lucie Priknerové i Thomase Kulidakise, nebo 9. 11. 2016 ve výrocih Jana Fingerlanda.

4. Tematizace klíčových poznatků analýzy v kontextu legislativního rámce fungování ČRo

Z hlediska celkové podoby reprezentace tématu amerických prezidentských voleb předkládané ve zkoumaných pořadech ČRo ve vybraných obdobích ukázala analýza značné diference jak mezi jednotlivými pořady, tak i v jejich rámci. Tyto odlišnosti jsou zřejmé i z hlediska míry ne/souladu s požadavky odvozenými z legislativního a etického rámce¹¹⁶ fungování ČRo. Přestože jsou v mnoha ohledech rozdíly mezi jednotlivými pořady a jimi produkovanými reprezentacemi dané události do jisté míry důsledkem odlišného formátu/žánru a/nebo délky jednotlivých příspěvků, nelze tuto skutečnost považovat za nejpodstatnější. Samotnou událost/téma lze považovat za relativně komplikovanou per se a její charakter klade značné nároky na mediální reprezentaci. Výše zmíněné rozdíly v její reprezentaci jednotlivými pořady ale naznačují, že i přes specifický charakter události bylo možné vystavět její reprezentaci v souladu s požadavky vyplývajícími z LER.

Volby amerického prezidenta jsou vysoce komplexní zahraniční událost velkého rozsahu probíhající v delším časovém úseku a týkající se rozsáhlého geografického území, navíc současně vztahovanou k mnoha dílčím událostem (které již proběhly a k nimž jsou jen těžko dostupné relevantní informace a jsou tedy z větší části re-reprezentovány na základě dříve zveřejněných mediálních interpretací). Je proto pochopitelné, že dominantní část informací, které byly využity k reprezentaci dané události v ČRo, byla přebírána z mediální reprezentace (nejen) amerických médií.¹¹⁷ Je zřejmé, že je tím výrazně akcentována důležitost výběru zdrojů, z nichž jsou již vytvořené reprezentace přebírány a které jsou pak ve vlastním vysílání ČRo re-produkovány/re-interpretovány či slouží pro výstavbu vlastních způsobů reprezentace dané události. Naprostá většina (nejen) amerických médií se v průběhu kampaně přihlásila k podpoře jednoho z aktérů události (kandidáta) a tím i deklarovala (intencionální) nevyváženost reprezentace dané události a touto optikou dále informovala o dílčích souvisejících událostech.¹¹⁸ Protože tato média představovala základní zdroje nezanedbatelné části informací zveřejněných ve zkoumaných pořadech ČRo, i výsledná podoba předkládané mediální reprezentace tuto linii do značné míry kopíruje. V tomto smyslu ji lze v mnoha ohledech považovat ve vztahu k LER za problematickou.¹¹⁹

Z hlediska způsobu tematizace reprezentované události vykazují ve sledovaném období všechny analyzované pořady relativně vysokou míru podobnosti. Ve většině zkoumaných pořadů dominuje v předvolebním období především reprezentace vztahená k průběhu předvolební kampaně a informování o vývoji předvolebních preferencí, v období po volbách pak zejména

¹¹⁶ V této kapitole používáme pro legislativní a etický rámec fungování ČRo zkratku LER.

¹¹⁷ Ačkoliv se v rámci zkoumaných pořadů objevovaly i příspěvky dvou redaktorů ČRo přítomných v USA, je zřejmé, že jejich význam byl vzhledem k povaze události spíše symbolický (z principu mohli pokrýt pouze dílčí a selektivní fragmenty a reprezentace obecnějších rovin tématu musela být z dominantní části založena na re-produkci již zveřejněných mediálních reprezentací, zejména místních médií).

¹¹⁸ Viz např. kauza e-mailové korespondence H. Clintonové, která byla dominantně interpretována jako intervence ředitele FBI do průběhu voleb s cílem poškodit tuto kandidátku.

¹¹⁹ Ačkoliv se většina mainstreamových médií v USA více či méně explicitně přihlásila k podpoře jednoho z kandidátů, tento akt lze vzhledem k jejich povaze – coby komerčních médií – vnímat jako legitimní. V tomto aspektu se však dostává do problematičtějšího světla přístup ČRo, který základní charakteristiky mainstreamové reprezentace události zejména tzv. prestižních amerických médií do značné míry kopíruje, přestože disponuje odlišným statusem a jsou na něj kladeny i diametrálně odlišné požadavky.

tematizace příčin volebního výsledku a jeho možných konsekvencí. Tento způsob tematizace lze vnímat jako sám o sobě neproblematický, neboť se jedná o relativně typickou podobu reprezentace událostí tohoto typu (tj. voleb), jakkoli je překvapivá minimální pozornost věnovaná jednomu z aspektů primárně s daným typem události spojovaným – volebním programům kandidátů. Problematická je ale základní charakteristika patrná napříč všemi výše uvedenými způsoby tematizace události, neboť byla z výrazné části vztažena k reprezentaci (charakteristik, aktivit, názorů atd.) pouze jednoho z aktérů události, a to D. Trumpa.¹²⁰ Taková tematizace již sama o sobě naznačuje signifikantní nevyváženost výsledné mediální reprezentace.

Vzhledem k nárokům zakotveným v legislativním rámci fungování ČRo lze v případě stanice veřejné služby očekávat, že ve vysílání věnuje prostor všem kandidátům, tedy i těm s nižšími volebními preferencemi nebo „alternativními“ postoji či „ideologicky inkonzistentními“. V případě dvou hlavních kandidátů na post amerického prezidenta D. Trumpa a H. Clintonové bylo možné očekávat, že prostor jim věnovaný bude přibližně ekvivalentní. V opačném případě totiž vysílání vykazuje rysy médií reprodukcujících vlastní ideologický rámec a priori marginalizujících či diskvalifikujících alternativy (bez ohledu na jejich konkrétní povahu – v tomto případě v mnoha ohledech přinejmenším „problematické“ vlastnosti D. Trumpa) a plní tak funkci zachování ideologického statu quo (což je analogické například státním médiím, včetně těch, která působí v rámci nedemokratických států). Řada expertů se domnívá, že právě tento z teoretického hlediska očekávatelný a pochopitelný disproportionální přístup (neposkytnutí srovnatelného prostoru různě demokraticky se projevujícím aktérům, tedy demokratickému a například xenofobnímu kandidátovi) může vzhledem k rostoucí skepsi veřejnosti vůči mediální sféře per se za jistých podmínek paradoxně vyústit v „nechtěnou“ podporu „alternativního“ kandidáta. S tím se pojí i omezené spektrum mluvčích, kteří se k tématu v analyzovaných pořadech měli možnost vyjádřit, a kteří pocházeli především z okruhu samotných novinářů a komentátorů, méně pak z řad politiků a politologů, zatímco další mluvčí (amerikanisté, sociologové, právníci apod.) byli spíše opomíjeni.¹²¹

Je ovšem nutno zdůraznit, že nastíněné „makrostrukturní disbalance“ stejně jako více či méně problematické postupy narativizace či způsoby výstavby reprezentace se v jednotlivých pořadech vyskytovaly v různé míře a v některých nehrály podstatnější roli. Vzhledem k požadavkům vyplývajícím z legislativního a etického rámce fungování ČRo lze za nejvíce problematickou označit výslednou podobu reprezentace tématu především v pořadech *Svět ve 20 minutách* a *Den podle...*

Pořad *Svět ve 20 minutách* byl charakteristický celkovou nevyvážeností ve vztahu k jednotlivým aktérům dané události. Nadreprezentace D. Trumpa byla akcentována užíváním prvků a postupů narativizace/způsobů výstavby reprezentace zejména s negativní valencí, která ostře kontrastovala s proporcionální podreprezentací H. Clintonové, jejíž aktivity, charakteristiky, vlastnosti atd. byly reprezentovány spíše neutrálně. Tuto nevyváženost umocňuje rozdílné užívání specifických postupů reprezentace ve vztahu ke konkrétnímu aktérovi (například

¹²⁰ V povolebním období, kdy se D. Trump stal nově zvoleným prezidentem, je tato skutečnost logická, v předvolebním období ji však lze označit za indikátor disbalance.

¹²¹ Tato skutečnost je sice do značné míry dána formátem analyzovaných pořadů (založených např. na čtení zahraničních komentářů), přesto je nutno na významné omezení spektra mluvčích a jím i reprodukováného diskursu upozornit.

reprezentace aspektů dané události¹²², souvisejících událostí¹²³, rozdílné užívání specifických výrazových prvků, např. labelling, expresiva atd.). Ačkoliv výsledná podoba reprezentace události v mnoha ohledech v zásadě jen re-reprezentuje optiku řady zahraničních mainstreamových médií, lze ji vnímat jako nekonzistentní s požadavky vyplývajícími z LER.¹²⁴

V případě pořadu *Den podle...* bylo možno identifikovat problematické aspekty jiného charakteru. V kontextu celého sledovaného období lze ve srovnání s pořadem *Svět ve 20 minutách* podobu reprezentace dané události ustavovanou pořadem *Den podle...* obecně označit v mnoha ohledech za vyváženější (nutno podotknout, že výraznou měrou se na tom podílel výběr dotazovaných hostů a relativně dominující neutralita, uměřenost atd. jejich výpovědí). Mezi jednotlivými díly pořadu vysílanými v různých dnech však byly identifikovány signifikantní rozdíly. Některé z analyzovaných dílů vykazovaly vysokou míru disproporce v reprezentaci jednotlivých aktérů události z hlediska celkové valence reprezentace konkrétního kandidáta i z hlediska užívaných prvků a postupů narativizace a způsobů výstavby reprezentace. Dělo se tak primárně v části výpovědí některých moderátorů (prostřednictvím úvodní tematizace rozhovoru i způsobu moderace, návodných otázek, přerušování výpovědí hosta, indikace vlastního názoru moderátora apod.). V tomto smyslu lze některé z dílů optikou požadavků vyplývajících z LER¹²⁵ označit za vysoce problematické. (Opět je nutno zdůraznit, že se nejedná o obecnou charakteristiku pořadu jako celku, ale pouze některých analyzovaných dílů. Na druhou stranu intenzita a charakter některých identifikovaných inkonzistencí s LER může být vnímána coby problematizující formát tohoto pořadu.)

V ostatních analyzovaných pořadech (*Hlavní zprávy – rozhovory a komentáře; Četba ze zahraničního tisku; Názory a argumenty*) stejně jako ve speciálním volebním vysílání nebyly ve vztahu k požadavkům vyplývajícím z LER identifikovány žádné zásadnější sporné momenty či jevy a obecně lze označit výslednou podobu reprezentace produkovanou těmito pořady za mnohem vyváženější (a to nejen z hlediska sdělovaných informací, ale i z hlediska spektra hostů a probíraných témat).¹²⁶

Pořadem, který podle zjištění analýzy ve zkoumaném období nejlépe naplňoval požadavky vyplývající z LER, byly *Názory a argumenty*. Tento pořad ustavuje ve vztahu k ostatním analyzovaným pořadům jednoznačně nejkompaktnější a nejvyváženější reprezentaci dané události (zejména v případě četby předem připravených příspěvků různých, často i externích autorů). I v případě tohoto pořadu pravděpodobně hraje významnou roli stopáž (která poskytuje

¹²² Viz například nevyváženost v reprezentaci konkrétního kandidáta prostřednictvím diskvalifikační reprezentace jeho stoupenců/voličů.

¹²³ Viz například reprezentace vystoupení ředitele FBI reprezentované coby poškozující H. Clintonovou.

¹²⁴ Přesto, že se novináři v jistém smyslu nepodíleli na výstavbě dané reprezentace „přímo“ (dominantním narativním postupem je citace/parafrázování tezí ze zahraničních médií), výběr použitých zdrojů byl zcela v jejich kompetenci. Skutečnost, že i re-produkcí obsahu zahraničních médií bylo možno vytvořit vyváženější a komplexnější reprezentaci dané události, naznačuje její reprezentace v pořadu *Četba ze zahraničního tisku*. Jedním z vysvětlení může být kratší stopáž jednotlivých příspěvků pořadu, která vede k výraznější výstavbě reprezentace založené na faktografických informacích s nižším potenciálem k nevyváženosti, disproporcionalitě, užívání specifických výrazových prostředků atd. Obdobné vysvětlení může být relevantním i pro pořad *Hlavní zprávy – názory a komentáře*. (viz kapitoly 3.3.2 a 3.3.3).

¹²⁵ A to zejména těch, které se týkají způsobu vedení interview, projevování vlastních názorů redaktorů či moderátorů (viz kapitola 3.3).

¹²⁶ Jedním z vysvětlení může být kratší stopáž jednotlivých příspěvků pořadu, která vede k výraznější výstavbě reprezentace založené na faktografických informacích s nižším potenciálem k nevyváženosti, disproporcionalitě, užívání specifických výrazových prostředků atd. Obdobné vysvětlení může být relevantním i pro pořad *Hlavní zprávy – názory a komentáře*.

možnost podrobnější tematizace dané události, strukturaci její argumentace atd.). Zevrubnější analýza však naznačila, že kromě stopáže a relativně pestrého spektra mluvčích (a z toho vyplývajícího potenciálu rozmanitější tematizace dané události, úhlů pohledu na ni či její aspekty, i možnosti zaměřit se na dílčí fenomény/aspekty atd.) mohou hrát významnou roli dva momenty: to, že jde o předem připravené příspěvky (čímž jsou minimalizována „rétorická rizika“ spojená se spontánním projevem a „živou“ formou narativizace) a s tím spojený odlišný způsob moderátorské práce.

5. Seznam použité literatury

- Bennett, L. W. 1996. *News: The Politics of Illusion*. New York: Longman Publishers USA.
- Berger, P. – Luckmann, T. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- Burton, G. – Jiráček, J. 2001. *Úvod do studia médií*. Praha: Barrister & Principal.
- Cottle, S. 1997. *Television and Ethnic Minorities: Producers' Perspectives*. USA: Ashgate Publishing.
- Čmejková, S. 2013. *Styl mediálních dialogů*. Praha: Academia.
- Entman, R. M. 1993. „Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm.“ In: *Journal of Communication*, 43. P. 51–58.
- Fairclough, N. 2003. *Analysing discourse: Textual analysis for social research*. London: Psychology Press.
- Fiske, J. – Hartley, J. 1996. *Reading Television*. London: Routledge.
- Goffman E. 1974. *Frame analysis: An essay on the organization of experience*. Cambridge (US): Harvard University Press.
- Hall, S. 1997. *Representation: Cultural Representations and Signifying practices*. London: Sage.
- Hartley, J. 2001. *Understanding News*. London: Routledge.
- Heritage, J. 1997. „Conversation analysis and institutional talk: analysing data“. In Silverman, D. (ed) *Qualitative Research*. London: Sage.
- Chandler, D. 2002. *Semiotics. The Basics*. London: Routledge.“
- Chatman, S. 2008. *Příběh a diskurz*. Brno: Host.
- Institut politického marketingu. 2013. *Slovník politického marketingu: Politický marketing*. Online. Dostupné na <<http://politickymarketing.com/glossary/politicky-marketing>> (cit. 15.3.2017)
- Iyengar, S. – Peters, M. D. – Kinder, D. R. 1982. „Experimental Demonstration of the ‘Not-So-Minimal’ Consequences of television news Programmes“. In: *The American Political Science Review*. No. 76, Vol. 4. P. 848–858.
- Jiráček, J. – Köppová, B. 2003. *Média a společnost*. Praha: Portál.
- Kelly, S. 1956. *Professional Public Relations and Political Power*. Baltimore: Johns Hopkins Press.
- Kronick, J. C. 1997. „Alternativní metodologie pro analýzu kvalitativních dat.“ In: *Sociologický časopis / Czech Sociological Review*, 33 (1). S. 57–68.
- Kunczik, M. 1995. *Základy masové komunikace*. Praha: Karolinum.
- Labov, W. – Waletzky, J. 1967. „Narrative analysis.“ In Helm, J. (ed.). *Essays on the verbal and visual arts*. Seattle: University of Washington press. Pp. 12-44.
- Maher, T. M. 2003. „framing: An Emerging Pradigm or a Phase of Agenda setting?“ Pp. 83-94 in Reese S. D. – Gandy, O. H. – Grant A. E. (eds.) *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

- McCombs, M. – Shaw, D. 1991. „The Agenda Setting Function of Mass Media.“ In: *Agenda Setting – Readings on Media Public Opinion and Policy making*. Hillsdale, Hove, London: Lawrence Erlbaum associates Publishers.
- McCombs, M. 2004. *Setting the Agenda*. Cambridge: Polity Press.
- McQuail, D. 1999. *Úvod do teorie masové komunikace*. Praha: Portál.
- Müllerová, O. – Hoffmanová, J. 1994. *Kapitoly o dialogu*. Praha: Pansofia.
- Nekvapil, J. 2001. „Sociální kategorizace v interkulturním kontaktu: základní výklad, diskuse a cvičení dvou scén z podnikové komunikace.“ In: *Češtinář*, 11. S. 38–52, 72–84.
- Phillips, N. – Hardy, C. 2002. *Discourse analysis: Investigating processes of social construction*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Psthas, G. 1995. *Conversation analysis: The study of talk-in-interaction*. Thousand Oaks: Sage.
- Reese, S. D. 2003. „Prologue – Framing Public Life: A Bridging Model for Media Research.“ In: Reese, S. D. – Gandy, O. H. – Grant, A. E. (eds.) *Framing Public Life. Perspectives on Media and Our Understanding of the Social World*. Mahwah, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates. P. 7–31.
- Reifová, I. a kol. 2004. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál.
- Sedláková, R. 2014. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada.
- Schulz, W. 2000. „Masová média a realita ‚Ptolemaiovské‘ a ‚Kopernikovské‘ pojetí.“ In: Jiráček, J. – Říchová, B. *Politická komunikace a média*. Praha: Karolinum. S. 24–40.
- Schulz, W. – Scherer, H. – Hagen, L. – Reifová, I. – Končelík, J. 2004. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Univerzita Karlova.
- Strauss, A. L. – Corbinová, J. M. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu. Postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- Stubbs, M. 1983. *Discourse analysis: The sociolinguistic analysis of natural language*. Chicago: University of Chicago Press.
- Trampota, T. 2006. *Zpravodajství*. Praha: Portál.
- Tuchman, G. 1978. *Making News: A Study in the Construction of Reality*. New York: Free Press.
- Van Dijk, T. A. 1983. „Discourse analysis: Its development and application to the structure of news.“ In: *Journal of Communication*, 33(2). P. 20–43.
- Van Dijk, T. A. 1993. „Principles of critical discourse analysis.“ In: *Discourse and Society*. Vol. 4, 1993. P. 249–283.
- Wodak, R. – Meyer, M. 2002. *Methods of critical discourse analysis*. London: Sage.